

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RESİM ANABİLİM DALI
RESİM BİLİM DALI**

**BANKSY’NİN DUVAR RESİMLERİNDE YAZI VE RESİM
İLİŞKİSİ**

RECEP TETİR

YÜKSEK LİSANS

**DANIŞMAN:
PROF. MUSTAFA KÜÇÜKÖNER**

KONYA-2024

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RESİM ANABİLİM DALI
RESİM BİLİM DALI

**BANKSY’NİN DUVAR RESİMLERİNDE YAZI VE RESİM
İLİŞKİSİ**

RECEP TETİR

YÜKSEK LİSANS

**DANIŞMAN:
PROF. MUSTAFA KÜÇÜKÖNER**

KONYA-2024

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Recep TETİR		
	Numarası	20811901018		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Resim Ana Bilim / Resim Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	x	
		Doktora		
Tezin Adı	BANKSY'NİN DUVAR RESİMLERİNDE YAZI VE RESİM İLİŞKİSİ			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Recep TETİR
İmzası

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Recep TETİR		
	Numarası	20811901018		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Resim Ana Bilim / Resim Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	x	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Mustafa KÜÇÜKÖNER		
Tezin Adı	Banksy'nin Duvar Resimlerinde Yazı ve Resim İlişkisi			

Banksy daha çok toplumsal olayları içeren duvar resimleri ile günümüz sanatına damga vurmuş özgün karakterlerden birisidir. Banksy'nin bu özgünlüğü çağdaş sanata kazandırmış olduğu görsel içeriklere yeni bir anlamlandırma çabasından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda düşünüldüğünde, "Banksy" ismi bir sanat markası olarak ön plana çıkmakta ancak gerçek kimliğiyle ilgili tam olarak bir bilgi bulunmamaktadır. "Banksy'nin Duvar Resimlerinde Yazı ve Resim İlişkisi" adlı bu araştırmada, Banksy'nin duvar resimlerini biçim ve içerik ilişkisi yönünden incelemek, yazı ve resim bütünlüğü çerçevesinde ortaya konulan toplumsal mesajları değerlendirmek, Banksy'i özgün kılan noktaları belirlemek ve toplumsal bir iletişim aracı olarak eserlerinin nasıl bir yazı ve resim ilişkisine sahip olduğunu ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaca ulaşmak için Banksy'nin bütün çalışmaları incelenmiş ve bu çalışmada değerlendirilebilmek üzere kendi web sitesi üzerinden elde edilen 15 adet eserden faydalanılmıştır.

Bu tez çalışması, literatür (alan yazım) taramasına dayalı bir araştırmadır. Araştırmanın Kavramsal Çerçeve Bölümünde tarih öncesi duvar resminin ortaya çıkışından yazının bulunuşuna, Türk Sanatı tarihinden, günümüz Batı Sanatının Modernizm çerçevesinde ortaya koyduğu duvar resmi örneklerine, grafitinin ortaya çıkışından, grafitide kullanılan yöntem ve tekniklere kadar birçok konuya yer verilmiştir. Ayrıca başlıca grafiti sanatçılarına ve günümüzde grafiti alanında dünyaca ün kazanmış ve bu araştırmaya konu olan Banksy'e ve onun duvar resimlerine yer verilmiştir.

Araştırmanın Bulgular ve Yorumlar Bölümünde Banksy'nin resim ve yazı içerikli 15 adet duvar resmi ele alınmış; eserlerin adı, tekniği, tarihi, yeri, konusu, boyutu vb. özellikleri göz önünde bulundurularak betimlemesi yapılmış, konu ve anlam ilişkisi üzerinden çözümleme yapılmış ve yorumlar yapılarak eser analizleri tamamlanmıştır. Analizler ile beraber Banksy'nin özgün tarzda eserler ortaya koyduğu, fiziksel tanınırlığı

ve görünürlüğü önemseddiği, eserleriyle sanat gündeminde bulunduğu, toplumsal duyarlılığa sahip bir sanatçı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Banksy'nin resimlerindeki kompozisyon ve görsel anlatım dilindeki başarısının yanı sıra tipografik unsurları grafiti sanatına nitelikli biçimde kazandırdığı ve böylece bir marka değeri olduğu da görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Banksy, Duvar Resmi, Yazı, Grafiti.

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Recep TETİR		
	Student Number	20811901018		
	Department	Painting Department		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	x	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Prof. Mustafa KÜÇÜKÖNER		
Title of the Thesis/Dissertation	The Relationship Between Writing and Painting in Banksy's Paintings on The Wall			

Banksy is one of the original characters who has left his mark on today's art with his murals that mostly cover social events. Banksy's individuality stems from his effort to give a new meaning to the visual content he has brought to contemporary art. When considered in this context, the name "Banksy" comes to the forefront as an art brand, but there is no exact information about his real identity. In this research titled "Text-Image Relationship in Banksy's Murals", it is aimed to analyze Banksy's murals in terms of form and content relationship and to evaluate the social messages put forward within the framework of image-text integrity, to determine the points that make Banksy unique and to reveal what kind of image-text relationship his works have as a social communication tool. In order to achieve this goal, Banksy's works were analyzed and 15 works obtained from his website were utilized.

This thesis is a literature review based research. In the Conceptual Framework Section of the research, many topics ranging from the emergence of prehistoric wall painting to the invention of writing, from the history of Turkish Art to the examples of wall paintings put forward by today's Western Art within the framework of Modernism, from the emergence of graffiti to the methods and techniques used in graffiti are included in the research. In addition, the primary graffiti artists and Banksy, who has gained world fame in the field of graffiti today and who is the subject of this research, and his murals are included.

In the Findings and Interpretations Section of the research, 15 of Banksy's murals with painting and writing content were analyzed; descriptions were made by taking the title, technique, date, location, subject, size, etc. of the works into account, analysis was made through the relationship between subject and meaning, and the analysis of the works was concluded by making interpretations. Based on the analyses, it has been

reached to the conclusion that Banksy creates works in an unique style, that he cares about physical recognition and visibility, that he is on the art agenda with his works, and that he is an artist who has social sensitivity. In addition to his success in composition and visual expression language in the paintings, it can also be seen that Banksy brings typographic elements to graffiti in a qualified way and thus becomes a brand value.

Keywords: Banksy, Mural, Writing, Graffiti.

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Afrika asıllı Amerikalı sanatçı olan Banksy daha çok toplumsal olayları içeren duvar resimleri ile günümüz sanatına damga vurmuş özgün karakterlerden birisidir. Banksy'nin bu özgünlüğü çağdaş sanata kazandırmış olduğu görsel içeriklere yeni bir anlamlandırma çabasından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda düşünüldüğünde, “Banksy” ismi bir sanat markası olarak ön plana çıkmakta ancak gerçek kimliğiyle ilgili tam olarak bir bilgi bulunmamaktadır. Banksy markasıyla oluşturulmuş açık erişimli bir web sitesi sayesinde sanatçıya ait eserlere ulaşılabilir. Bazı kaynaklarda Banksy'nin bir grup sanatçıdan oluştuğu bazı kaynaklarda ise tekil, özgün bir karakter olduğu anlaşılmaktadır.

Banksy'nin toplumsal tanınırlığını ve dünya sanat piyasasındaki görünürlüğünü kendine has üslubuyla oluşturduğu ve çoğunluğu duvar resimlerinden oluşan çalışmalar ortaya koymaktadır. Bu duvar resimleri içeriksel olarak gözlemlendiğinde sosyal iletişim temelli görsel ve tipografik unsurları barındıran birçok imgeye ev sahipliği yapmaktadır. Bu bağlamda ilgili alanyazın incelendiğinde çağdaş sanata damga vurmuş bu isim hakkında yeterince bilimsel temelli araştırmanın bulunmadığı anlaşılmaktadır. Disiplinlerarası çalışmaların ön planda olduğu, yer yer sanatın tasarım diliyle bütünleştiği günümüz sanat ortamında plastik sanatlara ait resim disiplini ile grafik sanatlara ait yazı (tipografi) formlarını sosyal mesaj unsuru olarak barındıran Banksy'nin çalışmalarını içeriksel ve ilişkisel olarak incelemenin alanyazındaki bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

Bu düşüncelerle yola çıktığımız bu tezde, çalışmanın başından beri öneri ve desteği ile yanımda olan değerli tez danışmanım Sayın Prof. Mustafa KÜÇÜKÖNER'e, tez jürisinde yer alan Sayın Doç. Dr. Kerim LAÇİNBAŞ'a ve Sayın Dr. Öğr. Üyesi Ömer Tayfur ÖZTÜRK'e teşekkürlerimi sunuyorum.

Recep TETİR

Konya, 2024

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	i
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	ix
GÖRSELLER LİSTESİ	x

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu ve Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	1
1.3. Araştırmanın Önemi	1
1.4. Araştırmanın Sınırlılığı	2
1.5. Araştırmanın Varsayımları	2
1.6. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	3
1.7. Araştırmanın Yöntemi	3
1.8. Tanımlar.....	3

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Yazının Tanımı	6
2.2. Duvar Resminin Tanımı.....	8
2.3. Tarih Öncesi Dönem Duvar Resmi.....	11
2.3.1. Paleolitik Dönem Duvar Resimleri	11
2.3.2. Mezolitik Dönem Duvar Resimleri	12
2.3.3. Neolitik Dönem Duvar Resimleri	13
2.4. Eski Mısırda Duvar Resmi.....	13
2.4.1. Hiyeroglifler, Tabletler, Mühürler ve Anıtlar	14
2.5. Mezopotamya Uygarlıklarında Duvar Resmi	17
2.6. Modern Sanatta Yazı ve Resim İlişkisi.....	19
2.6.1. Kübizm Akımında Yazı ve Resim İlişkisi.....	20
2.6.2. Fütürizm Akımında Yazı ve Resim İlişkisi.....	22
2.6.3. Dadaizm Akımında Yazı ve Resim İlişkisi	24
2.6.4. Sürrealizm Akımında Yazı ve Resim İlişkisi	27
2.6.5. Soyut Dışavurumculuk Akımında Yazı ve Resim İlişkisi	28
2.6.6. Pop Art Akımında Yazı ve Resim İlişkisi	29
2.6.7. Kavramsal Sanatta Yazı ve Resim İlişkisi	31
2.6.8. Fluxus Sanat Akımında Yazı ve Resim İlişkisi.....	32
2.6.9. Video Art Akımında Yazı ve Resim İlişkisi	33
2.6.10. Kinetik Sanatta Yazı ve Resim İlişkisi	34
2.6.11. İnternet Sanatında Yazı ve Resim İlişkisi	35
2.7. Yazı ve Resim İlişkisi Bağlamında Grafiti	36
2.7.1. Grafitinin Ortaya Çıkışı ve Başlıca Grafiti Sanatçıları	36
2.7.2. Başlıca Grafiti Çeşitleri	41

2.7.2.1. Tag Grafiti	42
2.7.2.2. Throw-Up (Hızlı Grafiti)	42
2.7.2.3. Wild Style	43
2.7.2.4. Semi Wild Style	43
2.7.2.5. Simple Style	44
2.7.2.6. 3D Style	44
2.7.2.7. Free Style	45
2.7.2.8. Block Style	46
2.7.2.9. Stencil Grafiti	46
2.7.2.10. Karalama	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR VE YORUMLAR

3.1. Banksy'nin Hayatı ve Sanatı	48
3.2. Banksy'nin Duvar Resimlerinde Yazı ve Resim İlişkisi İncelenmesi	53
3.2.1. Swing Girl (Sallanan Kız) Adlı Çalışmada Yazı ve Resim İlişkisi	53
3.2.2. We're All in the Same Boat (Hepimiz Aynı Teknedeyiz) Adlı Çalışmada Yazı ve Resim İlişkisi	56
3.2.3. Draw The Raised Bridge (Yükselmiş Köprüyü Çizin) Adlı Çalışmada Yazı ve Resim İlişkisi	58
3.2.4. One Nation Under CCTV (CCTV Altında Bir Ulus) Adlı Çalışmada Yazı ve Resim İlişkisi	60
3.2.5. Follow Your Dreams - Cancelled (Hayallerinizi Takip Edin - İptal Edildi) Adlı Çalışmada Yazı ve Resim İlişkisi	63
3.2.6. I Love You (Seni Seviyorum) Adlı Çalışmada Yazı ve Resim İlişkisi	65
3.2.7. Graffiti Removal Hotline: ... (Grafiti Silme Hattı: ...) Adlı Çalışmada Yazı ve Resim İlişkisi	67
3.2.8. No Ball Games (Top Oyunlarına Hayır) Adlı Çalışmada Yazı ve Resim İlişkisi	69
3.2.9. Ghetto For Life (Yaşam İçin Getto) Adlı Çalışmada Yazı ve Resim İlişkisi	71
3.2.10. No Future (Gelecek Yok) Adlı Çalışmada Yazı ve Resim İlişkisi	73
3.2.11. Basquiat Murals Barbican Center (Basquiat Duvar Resimleri Barbican Merkezi) Adlı Çalışmada Yazı ve Resim İlişkisi	75
3.2.12. Forgive Us Our Trespassing (İzinsiz Girişimizi Affedin) Adlı Çalışmada Yazı ve Resim İlişkisi	77
3.2.13. The Street Is In Play (Sokak Oyunda) Adlı Çalışmada Yazı ve Resim İlişkisi	79
3.2.14. Mona Lisa Bazooka (Mona Lisa Bazuka) Adlı Çalışmada Yazı ve Resim İlişkisi	81
3.2.15. Phone Tap (Telefon Musluğu) Adlı Çalışmada Yazı ve Resim İlişkisi	83
SONUÇ	85
KAYNAKÇA	87
GÖRSEL KAYNAKÇA	91

KISALTMALAR LİSTESİ

T.Ü.Y.B.	Tuval Üzerine Yağlı Boya
s.	Sayfa
Çev.	Çeviri
Cm	Santimetre
Vb.	Ve Benzeri
M.Ö.	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra
YY	Yüzyıl

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 1: "A Harfinin Gelişimi" Örneği, Şeyh Hamdullah Yazı Tarihi ve Hüsni Hat Müzesi, Amasya.	8
Görsel 2: Lascaux Mağarasından Kesit, Duvar Resmi, Montignac, Güney Fransa.....	10
Görsel 3: Altamira Mağarasından Kesit, Duvar Resmi, Kuzey İspanya.	10
Görsel 4: Les Trois Freres Mağarasından Kesit, Duvar Resmi, Fransa.....	12
Görsel 5: Antik Mısır Uygarlığı Hiyeroglif Yazı Örneği, Duvar Resmi, Mısır.....	14
Görsel 6: Hiyeroglif Yazı Sistemi, M.Ö. 3200, Kil Tablet, Eski Mısır.	14
Görsel 7: Hiyeroglif Yazı Sistemi, M.Ö. 3200, Kil Tablet, Eski Mısır.	15
Görsel 8: Çivi Yazısı Örneği, Kil Tablet.	16
Görsel 9: Mari Kraliyet Sarayı Duvarı, M.Ö 18. yy., Fresk, 4.25 m2 boyut, Suriye.....	18
Görsel 10: Babil Uygarlığı İhtar Kapısı, M.Ö. 575, Pergamon Museum, Irak, Taşınma: Almanya.....	18
Görsel 11: Pablo Picasso, "Hazeranlı Natürmort" (Still life with the caned chair), 1912, 29 x37 cm., İp İle Kenarlı Tuval Üzerine Muşamba Üzerine Yağlıboya, Picasso Müzesi, Paris.	21
Görsel 12: Pablo Picasso, "Ma Jolie", Tuval Üzerine Yağlıboya, 1911-1912, 100 cm x 64,5 cm, Modern Sanat Müzesi, New York.....	21
Görsel 13: Filippo Tommaso Marinetti, "Gece Yatağında Uzanan Genç Kadın Şiiri", Rölyef Baskı, 34.9 x23.2 cm, 1919.....	22
Görsel 14: Filippo Tommaso Marinetti, "Marne'den Sonra Joffre Arabanın Ön Tarafını Ziyaret Etti", 1919, Rölyef Baskı, 26x23.2 cm.....	23
Görsel 15: Marcel Duchamp, "L.H.O.O.Q. Bıyıklı Mona Lisa", 1919, Kartpostal Üzerine Kalem, 19x12 cm.	25
Görsel 16: Marcel Duchamp, "Çeşme", 1917, Porselen Pisuvar, 33x42x52 cm.	26
Görsel 17: Hannah Höch, "Cut with the Kitchen Knife Dada Through the Last Weimar Beer-Belly Cultural Epoch of Germany", Kolaj, 1919, 1920.....	26
Görsel 18: Rene Magritte, "İmgelerin İhaneti", 1929, 63,5 x 93,98 cm.	28
Görsel 19: Wassily Kandinsky, "Composition 8", 1923, 140x201 cm, New York, Solomon R. Guggenheim Müzesi.	29
Görsel 20: Andy Warhol, "Campbell's Soup Cans" 1962, Tuval Üzerine Metalik Emaye Boya İle Akrilik, 50,8x40,6 cm'lik 32 Tuval.	30
Görsel 21: Joseph Kosuth, "Sıfır ve Değil" (Zero or Not), 1986, Leo Castelli Gallery, New York.	32
Görsel 22: George Maciunas, Fluxus Sokak Tiyatrosu Performansı, 1964.....	33
Görsel 23: Tong Li, "Düzlem/Hacim/Boyut", Video Art, 2022.....	33
Görsel 24: Charles Atlas, "Painting by Numbers", Video Art, 2011.....	34
Görsel 25: Antonio Calvino, Kinetik Sanat Uygulama Örneği.	34
Görsel 26: Nathaniel Shuman Kinetik Sanat Uygulama Örneği.....	35
Görsel 27: Lisa Jevbratt, "Every Ip", Web Projesi.	35
Görsel 28: Lee Quinones, "Stop the Bomb" (Bombayı Durdurun), 1979, Vagon Üzeri Grafiti, New York Metrosu.....	37
Görsel 29: Jean-Michel Basquiat, "Boy and Dog in a Johnnypump", 1982, Duvar Üzerine Grafiti, 240x420 cm.	38

Görsel 30: Keith Haring, “Tuttomondo”, 1989, Duvar Üzerine Grafiti, San Antonio Kilisesi Duvarı, Pisa, İtalya.....	40
Görsel 31: Dondi White, “Children of the Grave Part Three”, 1980, Tren Vagonu Üzerine Grafiti, ABD.	41
Görsel 32: Tag (İmza) Grafiti Uygulama, Zemin Üzerine Graffiti.....	42
Görsel 33: “Spleen”, Throw-Up (Hızlı Grafiti) Uygulama, Duvar Üzerine Grafiti.	43
Görsel 34: Wild Style Uygulama, Duvar Üzerine Grafiti.....	43
Görsel 35: Crack of Dawn, Semi Wild Style Uygulama, Duvar Üzerine Grafiti, Aarhus, Danimarka.....	44
Görsel 36: Simple Style Uygulama, Duvar Üzerine Grafiti.	44
Görsel 37: Peeta, 3D Style Uygulama, Duvar Üzerine Grafiti.	45
Görsel 38: Rukmini Reddy Sen, “Zentagle Duvar Resmi”, Free Style Uygulama, Duvar Üzerine Grafiti.	45
Görsel 39: Block Style Uygulama, Duvar Üzerine Grafiti.	46
Görsel 40: Banksy, “Göçmen Aşevi”, 2018, Stencil Grafiti Uygulama, Duvar Üzerine Grafiti, Fransa.	46
Görsel 41: Latrilania (Tuvalet Yazıları) Uygulama, Duvar Üzerine Grafiti.....	47
Görsel 42: Banksy, “Kırmızı Balonlu Kız”, 2002, Duvar Üzerine Grafiti, Londra.	49
Görsel 43: Banksy, “Tatil Enstantaneleri”, 2005, Duvar Üzerine Grafiti, Filistin.	49
Görsel 44: Banksy, “Beytüllahim Kontrol Noktası”, 2005, Duvar Üzerine Grafiti, Filistin. .	50
Görsel 45: Banksy, “Seasons Greetings” (Özel Gün Kutlamaları), 2018, Duvar Üzerine Grafiti, İngiltere.	50
Görsel 46: Banksy, “Valentine’s Day” (Sevgililer Günü), 2020, Duvar Üzerine Grafiti, İngiltere.	51
Görsel 47: Banksy, “Girl with a Pierced Eardrum” (Delinmiş Kulak Zarlı Kız), 2014, Duvar Üzerine Grafiti, İngiltere.....	52
Görsel 48: Banksy, “Man with Dog” (Köpekli Adam), 2018, Duvar Üzerine Grafiti, Fransa.	52
Görsel 49: Banksy, “Swing Girl” (Sallanan Kız), 2010, Duvar Üzerine Grafiti, Los Angeles, ABD.	53
Görsel 50: Banksy, “Swing Girl” (Sallanan Kız) adlı görselden detay.	54
Görsel 51: Banksy, “We’re All in the Same Boat” (Hepimiz Aynı Teknedeyiz), 2021, Duvar Üzerine Grafiti, İngiltere.....	56
Görsel 52: Banksy, “We’re All in the Same Boat” (Hepimiz Aynı Teknedeyiz) adlı görselden detay.....	57
Görsel 53: Banksy, “Draw The Raised Bridge” (Yükselmiş Köprüyü Çizin), 2018, Duvar Üzerine Grafiti, Hull, İngiltere.....	58
Görsel 54: Banksy, “Draw The Raised Bridge” (Yükselmiş Köprüyü Çizin) adlı görselden detay.....	59
Görsel 55: Banksy, “One Nation Under CCTV” (CCTV Altında Bir Ulus), 2007, Duvar Üzerine Grafiti, İngiltere.....	60
Görsel 56: Banksy, “One Nation Under CCTV” (CCTV Altında Bir Ulus), adlı görselden detay I.....	61

Görsel 57: Banksy, “One Nation Under CCTV” (CCTV Altında Bir Ulus), adlı görselden detay II.	62
Görsel 58: Banksy, “Follow Your Dreams - Cancelled” (Hayallerinizi Takip Edin - İptal Edildi), Duvar Üzerine Grafiti, ABD, 2010.....	63
Görsel 59: Banksy, “Follow Your Dreams - Cancelled” (Hayallerinizi Takip Edin - İptal Edildi) adlı görselden detay.	64
Görsel 60: Banksy, “I Love You” (Seni Seviyorum), 2010, Duvar Üzerine Grafiti, İngiltere.	65
Görsel 61: Banksy, “I Love You” (Seni Seviyorum) adlı görselden detay.	66
Görsel 62: Banksy, “Graffiti Removal Hotline:...” (Graffiti Silme Hattı:...), 2006, Duvar Üzerine Grafiti, İngiltere.....	67
Görsel 63: Banksy, “Graffiti Removal Hotline:...” (Graffiti Silme Hattı:...) adlı görselden detay.....	68
Görsel 64: Banksy, “No Ball Games” (Top Oyunlarına Hayır), 2009, Duvar Üzerine Grafiti, İngiltere.	69
Görsel 65: Banksy, “No Ball Games” (Top Oyunlarına Hayır) adlı görselden detay I.	70
Görsel 66: Banksy, “No Ball Games” (Top Oyunlarına Hayır) adlı görselden detay II.....	70
Görsel 67: Banksy, “Ghetto For Life” (Yaşam İçin Getto), 2013, Duvar Üzerine Grafiti, ABD.	71
Görsel 68: Banksy, “Ghetto For Life” (Yaşam İçin Getto) adlı eserden detay.	72
Görsel 69: Banksy, “No Future” (Gelecek Yok), 2010, Duvar Üzerine Grafiti, Londra.	73
Görsel 70: Banksy, “No Future” (Gelecek Yok) adlı eserden detay.	74
Görsel 71: Banksy, “Basquiat Murals Barbican Center” (Basquiat Duvar Resimleri Barbican Merkezi), 2010, Duvar Üzerine Grafiti, Londra.	75
Görsel 72: Banksy, “Forgive Us Our Trespassing” (İzinsiz Girişimizi Affedin), 2010, Duvar Üzerine Grafiti, Salt Lake City, Utah, ABD.	77
Görsel 73: Banksy, “Forgive Us Our Trespassing” (İzinsiz Girişimizi Affedin) adlı eserden detay.....	78
Görsel 74: Banksy, “The Street Is In Play” (Sokak Oyunda), 2013, Duvar Üzerine Grafiti, New York, ABD.	79
Görsel 75: Banksy, “The Street Is In Play” (Sokak Oyunda) adlı eserden detay.	80
Görsel 76: Banksy, “Mona Lisa Bazooka” (Mona Lisa Bazuka), 2007-2008, Duvar Üzerine Grafiti, İngiltere.	81
Görsel 77: Banksy, “Phone Tap” (Telefon Musluğu), 2011, Duvar Üzerine Grafiti, Londra, İngiltere.	84
Görsel 78: Banksy, “Phone Tap” (Telefon Musluğu) adlı eserden detay.	84

BİRİNCİ BÖLÜM GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu ve Problem Durumu

“Banksy’nin Duvar Resimlerinde Yazı ve Resim İlişkisi” adlı bu araştırmanın konusu genel olarak Banksy’nin yapıtlarındaki yazı ve resim ilişkisinin biçimsel ve içerik olarak analiz edilerek değerlendirilmesidir. Buna ek olarak Banksy’nin çağdaş sanatçı olarak anlaşılması, duvar resimlerindeki toplumsal mesajların ortaya çıkarılmasıdır.

Çalışmanın problemi ise; Banksy’nin duvar resimlerinde kullandığı yazı ve resim ilişkisinin ortaya konulması yoluyla, eserlerinde kullandığı biçim ve içeriğin nasıl bir nitelik taşıdığını ortaya koymak ve toplumsal hayata ilişkin verdiği mesajların, eleştirilerin ve onu ayrıcalıklı kılan unsurların üzerine çıkarımlarda bulunmaktır. Bunun için problem durumu kapsamında bu çalışmada şu sorulara da cevap aranmıştır:

- Dünya sanatında duvar resmi ile yazı aynı anda kullanılmış mıdır?
- Banksy’nin duvar üzerine yaptığı eserlerinde yazı ve resim ilişkisi nasıldır?
- Banksy’nin çalışmalarında görsel temelli ve yazı temelli mesajların içerikleri nasıldır?
- Güncel toplumsal olayların topluma ve yaşama etkilerine karşı Dünya insanını uyarmak konusunda Banksy’nin yapıtları etkili olmuş mudur?

1.2. Araştırmanın Amacı

“Banksy’nin Duvar Resimlerinde Yazı ve Resim İlişkisi” adlı bu çalışmada, Banksy’nin duvar resimlerini biçim ve içerik ilişkisi yönünden incelemek, yazı ve resim bütünlüğü çerçevesinde ortaya konulan toplumsal mesajları değerlendirmek, Banksy’i özgün kılan noktaları belirlemek ve toplumsal bir iletişim aracı olarak eserlerinin nasıl bir yazı, resim ilişkisine sahip olduğunu ortaya koymak amaçlanmıştır.

1.3. Araştırmanın Önemi

“Banksy’nin Duvar Resimlerinde Yazı ve Resim İlişkisi” adlı bu çalışma, duvar resimlerinde yazı ve resim ilişkisinin araştırılması ile sanata katkısı konusunda, toplumsal olaylar kaşısında sanatçıların yapıtlar üzerinden eleştirel ya da uyarıcı mesajlar verebilmesi,

sanatçıların yazı ve görsel figürleri resim kompozisyonu olarak bir arada kullanılabilmesi açısından önemlidir.

Ayrıca Banksy'nin duvar resimlerini yazı ve görsel birlikteliğini bir bütün olarak araştırıp ortaya çıkarması ve değerlendiren ilk çalışma olması bakımından literatür için önemlidir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılığı

“Banksy'nin Duvar Resimlerinde Yazı ve Resim İlişkisi” adlı bu çalışma,

- Kavramsal Çerçeve bölümünde yazı ve duvar resminin tanımı ve tarihi gelişimi, Modern Sanatta yazı ve resim ilişkisi ve sanatta karşılığı olan eserlerle örneklendirilmesi, güncel hayatta önemli yeri olan grafiti sanatının tanımı, tarihi gelişimi ve grafiti türlerinin tanımlanması ile sınırlandırılmıştır.

- Bulgular ve Yorumlar bölümü ise Banksy'nin hayatı ve duvar resimlerinin kısa anlatımı ile üzerinde yazı ve resim ikilisinin mevcut olduğu 15 adet duvar resminin (“Swing Girl”, “We’re All in the Same Boat”, “Draw The Raised Bridge”, “One Nation Under CCTV”, “Follow Your Dreams – Cancelled”, “I Love You”, “Graffiti Removal Hotline:...”, “No Ball Games”, “Ghetto For Life”, “No Future”, “Basquiat Murals Barbican Center”, “Forgive Us Our Trespassing”, “The Street Is In Play”, “Mona Lisa Bazooka” ve “Phone Tap”) değerlendirilmesi ile sınırlandırılmıştır.

1.5. Araştırmanın Varsayımları

“Banksy'nin Duvar Resimlerinde Yazı ve Resim İlişkisi” adlı bu çalışmada,

- Alan taraması sonucunda elde edilen bilgilerin araştırmanın geçerliği ve güvenilirliği yönünden yeterli olduğu,

- Banksy’i özgün kılan ve iletişim aracı olarak kullandığı eserlerinin araştırmanın niteliği açısından yeterli olduğu,

- Banksy'nin grafitileri aracılığıyla ulaşılan ve araştırmacı tarafından yorumlanma imkânı bulunan resim ve yazı ilişkisinin araştırma kapsamına uygun ve araştırmanın sonucu açısından yeterli olduğu varsayılmıştır.

1.6. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

“Banksy’nin Duvar Resimlerinde Yazı ve Resim İlişkisi” adlı bu tezde, duvar resminin tanımı ve tarihi gelişimi, Modern Sanatta yazı ve resim ilişkisi, grafiti sanatı ile örnekleri çalışmanın evrenini oluşturmaktadır. Banksy’nin sanat hayatı, yazı ve resim ilişkisi olan 15 adet duvar resmi ile bunların açıklanması ve yorumlanması da çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır.

1.7. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada genel tarama modeli kullanılmıştır. Basılı ve dijital olarak yayımlanan dergiler, kitaplar, bildiri kitapları, tezler araştırılmış, üniversite ve diğer kurumlara ait kütüphaneler taranmış, duvar resmi, grafiti, Banksy’nin sanatı ve konu ile ilgili yapıtlarına ulaşılmıştır.

Baksy’nin, içerisinde yazı ve resim unsurunu bir arada bulunduran yapıtları; içerik, renk, kullanılan teknik, tipografik unsurlar vb. eser üzerinde betimlenerek çözümlenmeye gidilmiştir. Elde edilen veriler sanat eseri çözümlenme (Betimleme, Çözümleme, Yorumlama, Yargı) yöntemi ile yorumlanmıştır.

1.8. Tanımlar

Alt Kültür: Topluma hâkim olan kültür içinde, bazı genel kültürel kurallara katılım sağlamak ve kendilerine has davranış şekilleri geliştiren grupları ifade etmek için kullanılan bir sözcüktür (Tanrıku, 2014, s. 476).

Banksy: Banksy kamusal alanlarda ve çeşitli yüzeylerde görsel kültürden tüketim kültürüne, sanat piyasasından mevcut iktidara kadar pek çok alanda eleştiri dozu yüksek çalışmalar yapmış gerçek kimliği belirli olmayan bir sanatçıdır (Selvi & Koca, 2016).

CCTV: Kapalı devre kamera sistemi. Kamera ile yakalanan görüntülerin izleyicilere bir monitör aracılığıyla taşınması ya da aktarılması yöntemidir (Demirel, 1999, s. 5).

Fresk: Kendine has bir yöntem aracılığıyla; yaş (fresco) veya kuru (secco) sıva üzerine sulandırılmış boya pigmentleriyle yüzeyleri süslemek için yapılan bir resim tekniği olarak kabul edilmektedir (Turan, 2011, s. 3).

Grafiti: Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa başta olmak üzere dünyanın birçok yerinde gözlenen genellikle püskürtme boya ile yapılan bölge belirleme ve tanınma amaçlı bir resim tekniği olarak kabul edilmektedir (Yüksek, 2019, s. 27).

Grifon: Genellikle kartal, kuş veya aslan başlı, aslan gövdeli, çoğu zaman kanatlı bir şekilde oluşturulan mitolojik bir figür (Anadol, 1997, s. 715).

Kakofonik: Uyumsuzluk, gereksiz kelime tekrarı (Emiroğlu & Özen, 2023, s. 224).

Latrilania: Çevrede en çok rastlanılan bir grafiti türü olarak karşımıza çıkan latrilania “tuvalet yazısı” anlamına gelmektedir. Halka açık alanlarda tuvaletlerde, kapılarda ve duvarlarda görülen tuvalet yazıları, gençlerin duygusal gereksinimlerini alışılmışın dışında bir yöntem ile karşılamalarının bir sonucudur (Kahraman, 2009, s. 63).

Mural Art: Duvar Resmi (Greaney, 2002, s. 6).

Protest Sanat: Toplumsal olay ve hareketlerinden etkilenerek, politik ve ekonomik şartları eleştirerek ortaya çıkmıştır. Zaman içerisinde sürekli olarak kendini güncellenmektedir. Protest sanat; sokak sanat ile grafiti arasındaki bilinen tüm sınırları ve kapsamı zorlayarak disiplinler arası bir hareket oluşturmaktır (Balık, 2020, s. 13).

Sgraffito: Graffiare kelimesinden türemiş olan İtalyanca kökenli kelime kazımak anlamına gelmektedir. Bir tür seramik yüzey süslemesidir. Sgraffituna ve Sgraffia olarak adlandırılmıştır (Yardımcı & İrdelp, 2013, s. 139).

Sokak Sanatı: Akla ilk olarak grafiti sanatı gelse de, aslında grafiti tanımından farklı olarak sokakta icra edilen ya da sokak ile ilişkisi bulunan her türlü aktivite sokak sanatı tanımı içerisine girmektedir. Ancak yaratıcılığın ve özgünlüğün sınırları ile ifade edilebildiği ölçüde tanımlanabilir (Pashayeva, 2018, s. 33).

Stencil: Şablon baskı yoluyla grafiti yapma tekniği (McGaw, 2008, s. 222).

Stilus: Antik Roma’da fildişi, demir, kemik gibi araçlardan yapılmış yazı aracı (www.arkeolojikhaber.com, 2023)

Throw up: Grafiti yaratmanın en hızlı yoludur, bu teknik ile grafiti sanatçısı çok çabuk görsel oluşturabilir (Whitehead, 2004, s. 25).

Tipografi: Tipografi, tasarımcıların ve matbaacıların yazı karakterlerini ve ilişkili özelliklerini incelerken veya tanımlarken kullandıkları zengin, özel bir terminolojiye sahip bir kavramdır (Ambrose & Harris, 2020).

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Yazının Tanımı

İnsanoğlunun hayatında kuşkusuz çok önemli bir yere sahip olan yazı, insanlık için bir dönüm noktası olarak kabul edilebilmektedir. İnsanlık tarihinde keşiflerin büyük kısmı ihtiyaçtan doğmuştur. Yazının ortaya çıkışını da bu temele dayandırmak mümkündür (Özbay, 2005, s. 68). Yazının icadı ile iletişim noktasında önemli bir boşluk doldurulmuş ve insanlara iletişim kurabilecekleri yeni kanallar açılmıştır. Bu icat insanlık tarihinde yaşanmış en büyük sıçramalardan bir tanesi olarak kabul edilebilir. İnsanların sözlü olarak iletişim kurduğu bu sürece yazının da dâhil olması ile birikimlerin herhangi bir kayıp yaşamadan gelecek nesillere daha kolay bir şekilde taşınmasına imkân sağlanmıştır. Sözle aktarım ne kadar güçlü olursa olsun yazı kadar kalıcılığa sahip değildir. Birikimler sözlü olarak insanlar arasında aktarılırken elbette ufak tefek kayıplar yaşanacaktır. Yazı ile bu kayıplar azaltılarak geçmişten haberdar olunmuş ve birikimlerin daha sağlıklı ve sistematik aktarımı sağlanmıştır. Bilgilerin güvenli bir şekilde aktarılmasına olanak tanıyan yazı aynı zamanda kültürlerarası etkileşime de katkı sağlamıştır. Mehmet Erol Çopur yazının tanımını şu şekilde yapmıştır;

“Yazı, konuşma diline göre ikinci dereceden bir sistem olmakla birlikte, dili görselleştiren, düşünce, iletişim ya da bildirimleri kaydetme ve saptamaya yarayan işaret ya da simgelere dayalı görsel bir iletişim yoludur.” (Çopur, 1996, s. 5).

Bir iletişim aracı olarak ele alındığında dili, yazı dili ve konuşma dili olarak ikiye ayırmak mümkündür. İnsanlar sözlü olarak iletişim kurmak istediklerinde konuşma dilini; duygu, düşünce ve isteklerini yazılı olarak anlatmak istediklerinde yazı dilini kullanırlar. Yazı dili bir toplumda kültür ve edebiyat dili olarak kabul görürken, konuşma dili sosyal çevreye bağlı olarak çeşitlilik göstermektedir (Gülensoy, 1998).

Düşünceleri tespit edilmesi, hatırlanması gereken bilgilerin kaydedilmesi işlevini yerine getiren ve sembollerden oluşan dilleri görselleştirerek biçimlendiren sistemli işaretler düzeni olarak da bilinen yazı Türk Dil Kurumu’nda “Düşüncenin belli işaretlerle tespit edilmesi, yazma işi” şeklinde tanımlamıştır (sozluk.gov.tr, 2023).

Kültürel olarak ele alındığında yazı çok önemli bir medeniyet unsuru olarak kabul görmektedir. Tarihin başlangıcı olarak da değerlendirilebilmektedir. Yapılan araştırmalardan

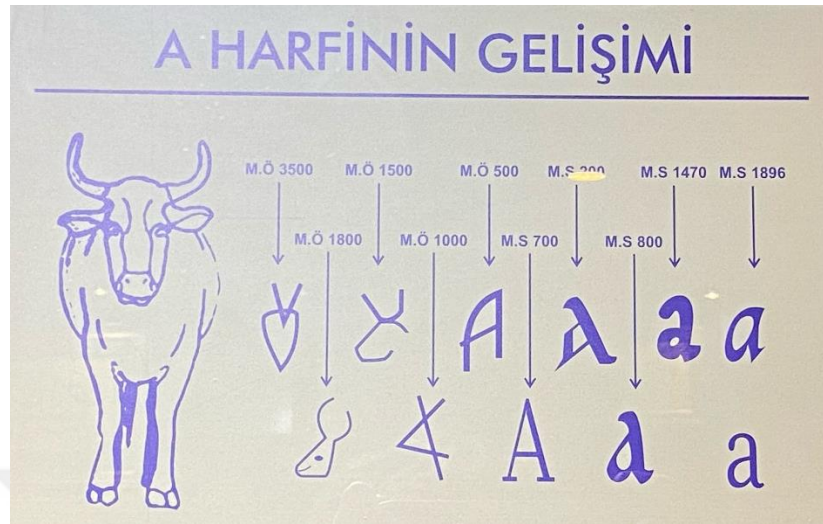
elde edilen bulgular neticesinde birçok yazılı eserin başlangıcının resim yazılarına dayandığı görülmektedir. Mağaralarda yaşayan insanların çeşitli amaçla duvarlara resim yazıları oluşturduğu bilinmektedir. Daha iyi avlar bulmak, büyü maksadı ile duvarlara resimler çizmek, av hayvanlarının yoğun olduğu bölgeleri işaretlemek ya da resmin bulunduğu bölgede yaşayan hayvanların türlerini ifade etme maksadı ile kayaların ve taşların üzerine oluşturulan resimler bu amaçlardan bazılarıdır (Chiera, 1938, s. 48).

“Dünya tarihinde ilk yerleşik medeniyetler Önasyadaki büyük nehirlerin kıyılarında kurulmuştu. Önasya medeniyetleri denilince, Mısır, Mezopotamya ve Anadolu olarak üç kültür çevresi anlaşılır. Zira bu bölgelerden herbirinin kendine mahsus bir yazısı vardır: Hiyeroglif yazısı ile Mısır kültürü çevresi, çivi yazısı ile Mezopotamya kültür çevresi... Anadoluya gelince: Hititler çivi yazısı kullandıkları için, yakın zamanlara kadar Anadolu da çivi yazı kültürü çevresine dâhil ediliyordu. Halbuki Hititler çivi yazının yanında Hitit Hieroglif yazısı denilen bir çeşit resim yazısını da abideler ve mühürler üzerinde kullanıyorlardı.” (Kınal, 1969, s. 1)

Yazının başlangıcı genel olarak bütün dünyada resimdir. Eski Mısır resim yazısı batı kültürü çevresinde bilinen en eski yazıdır (Akerson, 2000, s. 18). Bulunan bu eserlere rağmen eldeki daha somut kaynaklar nedeniyle genel olarak yazının başlangıcının tüm dünyada Sümerler ile olduğu gerçeği kabul görmüştür.

Mezopotamya’da Sümerlerin kurmuş olduğu şehirlerde kendilerine has geliştirmiş oldukları bir yerleşim sistemi vardır. Bu sistemler daha çok toplu olarak bir arada yaşayan insanların hayatlarını daha da kolaylaştırmak ve karmaşayı önlemek amacıyla geliştirilmiş sistemlerdir. Bu sisteme göre topraktan elde edilen ürünlerin, yetiştirilen ya da avlanılan hayvanların mabede teslim edilmesi gerekmektedir. Sistemin daha sağlıklı ve sorunsuz yürütülmesi ve kimlerin ne teslim ettiğinin unutulmaması ve karışıklık olmaması amacıyla mabede teslim edilen ürünlerin ya da avlanılan hayvanların kayıt altına alınması gerekmektedir. Bu kayıt altına alma süreci kimi zaman çeşitli simgelerle, kimi zaman işaretler ve semboller kullanılarak, kimi zaman ilgili ürünün resmi çizilerek yürütülmekteydi. Bu sistemde zaman içerisinde çeşitli aksaklıklar oluşmaya başlamış ve yeni bir yöntem arayışı içerisine girilmiştir. Geliştirilen yeni yöntem ile belirli işaret ve semboller ile belirli resimler bütünleştirilmiş ve bir sistem oluşturularak şifre görevi görmüştür. Tüm bu süreçler Sümerler’in M.Ö. 3200’lerde yazıyı icat etmesine zemin hazırlamıştır. Sümerleri yazıyı icat etmeye iten en büyük etken diğer tüm diğer tüm icatlarda olduğu gibi yine ihtiyaçtan dolayı

oluşmuş, ekilen tarımsal ürünler ile avlanılan ya da yetiştirilen hayvanların kayıt altına alınması ihtiyacından oluşmuştur (Memiş, 2002, s. 54).

Görsel 1: Amasya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, "A Harfinin Gelişimi" Örneği, Şeyh Hamdullah Yazı Tarihi ve Hüsni Hat Müzesi, Amasya.

"Yazının keşfedilmesinden sonra M. Ö. 1000 yıllarında alfabe, M.S. 150 yılında ise kağıt kullanılmaya başlanmıştır. Görüldüğü gibi yazının günümüzdeki şeklini alması, daha doğrusu yazı kültürünün gelişmesi uzun bir zaman dilimini içine almaktadır. Bugün, yeryüzünde yaşayan bütün milletler, yazıyı bir anlatım aracı olarak kullanmaktadırlar." (Özbay, 2005, s. 72).

Sonuç olarak yazı kavramının tanımı yapılırken çeşitli bakış açılarından yararlanılmıştır. Yapılan tanımlar göz önüne alındığında yazı hislerin, fikirlerin ya da ağızdan çıkan seslerin ilk olarak resimlerde, sonrasında ise bu resimlerin kendi kurallarıyla somutluktan kurtarılıp çizgiselleşmesi ve heceleri ifade etme durumuna gelen işaretler bütünü olarak ifade edilebilir.

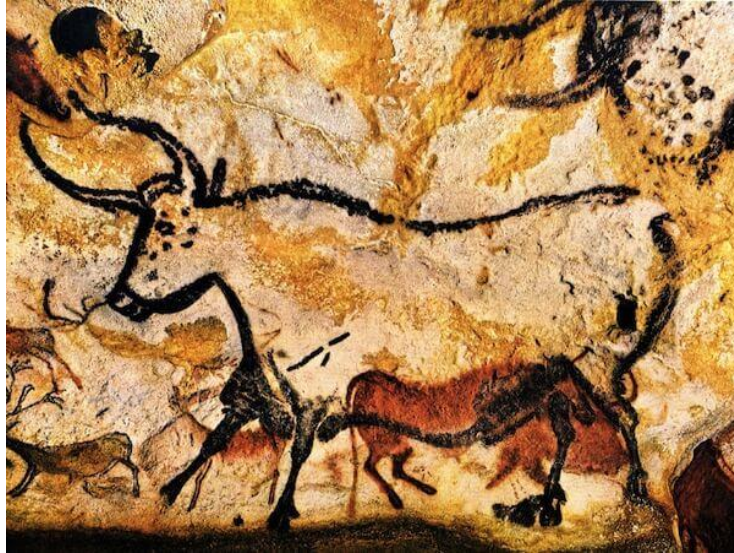
2.2. Duvar Resminin Tanımı

Tarihçiler yazının keşfi ile başlayan dönemleri tarihi çağlar, yazının henüz bilinmediği sadece çizme ve boyama faaliyetlerinin ön planda olduğu dönemleri ise tarih öncesi çağlar olarak adlandırmaktadırlar. Henüz yazı keşfedilmeden önce insanoğlu daha çok yaşam alanı olarak kullandıkları yüzeyler üzerine çizme ve boyama faaliyetleri gerçekleştirmiştir. Bu tarz resimlere Afrika'dan Amerika'ya Asya'dan Avrupa'ya kadar dünyanın pek çok coğrafyasında rastlamak mümkündür. Günümüz bilim ve teknolojisinin bize sunduğu arkeolojik inceleme olanaklarının neticesinde bu coğrafyalarda tespit edilmiş birçok görsel ile karşılaşılacaktır. Batı ekseninde bu arkeolojik buluntular ilk olarak tarih öncesi dönemlere ait mağara

duvarlarında kök boyalarla, hayvan kanlarıyla renklendirilerek çizilmiş iki boyutlu tasvirler veya mikrolit olarak bilinen sert maden cisimlerle duvarlara kazınmış imgeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu imgeler, tarih öncesi dönem insanının büyü ve inanç gibi sosyolojik unsurlarını; korku, ihtiyaç, çaba, mücadele gibi psikolojik unsurlarını günümüze ulaştıran en temel tarihi dokümanlardır.

Duvar resmi tanım olarak, boş duvar yüzeylerine yapılan resimleri ifade etmektedir. Sanatçının tuval alanı olarak kullandığı duvar alışılmışın dışındadır. Bu nedenle icra edilen eserler genellikle tuvallere kıyasla daha büyük boyutlu resimlerdir. Duvar resimlerini hem iç mekân uygulama alanlarında hem de dış mekân uygulama alanlarında görmek mümkündür. Genellikle ilgili mekân veya bina sahiplerinin izni ile yapıldığı için grafitinin toplumda uyandırdığı illegal algısının tam aksine legal ve sanatsal yönü güçlü çalışmalardır. Duvar resminin İngilizce karşılığı mural sözcüğüdür (Evcil & Yalçın Usal, 2020, s. 277).

Mağara duvarlarında gündelik yaşamdan kesitlerin yer aldığı resimler, içerisinde birçok imge barındırırken, etkisi altında kalınan doğa olayları ve yabani hayat bu resimlerin konusunu oluşturan diğer etkenler arasında sayılabilir. İlk örneklerine mağaralarda rastladığımız duvar resimlerinde dönem insanının içerisinde bulunduğu mücadelenin izlerine rastlamak mümkündür. Fransa'da yer alan Lascaux Mağarası (Görsel 2) ile İspanya'da yer alan Altamira Mağarası (Görsel 3) duvar resimleri konusunda bilinen en iyi örnekler arasında kabul edilmektedir. Bu mağaralarda yer alan duvar resimleri sanatsal unsurlar bir kenara bırakılarak incelendiğinde ilk insanın yaşamına ve yaşamından önemli kesitlere rastlamak mümkündür.

Görsel 2: Lascaux Mağarasından Kesit, Duvar Resmi, Montignac, Güney Fransa.

Geçmişten günümüze kadar ortaya çıkış ve varoluş sebeplerinde çeşitli anlamsal değişiklikler göstererek günümüzde varlığını sürdüren duvar resimleri artık birçok mahallede, sokakta, kamusal alanda sanatsal faaliyetler ve estetik kaygılar ile karşımıza çıkmaktadır. Duvar resmine ve bu sanatsal faaliyet alanına gitgide artan ilgi ile insanlar “Grafiti” adı altında icra edilen sanat alanına ilgi duymaktadır. Sürekli değişen ve gelişen bu ilgi, kentin farklı noktalarını renklendirmek, hareket vermek ve canlılık oluşturmak gibi amaçlar doğrultusunda çeşitli grafiti türlerinin de ortaya çıkmasına öncülük etmiştir.

Görsel 3: Altamira Mağarasından Kesit, Duvar Resmi, Kuzey İspanya.

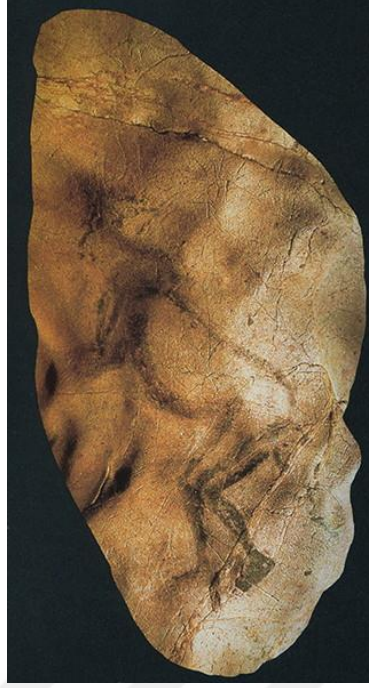
2.3. Tarih Öncesi Dönem Duvar Resmi

Yazının keşfinden önceki tüm kronolojiyi barındıran tarih öncesi dönem genel olarak üç başlık altında toplanmaktadır. Bunlardan ilki insanlık tarihinin %99'unu içinde barındıran Paleolitik Çağ; ikincisini, tarımın ilk kez ortaya çıktığı dönem olarak bilinen Mezolitik Çağ; üçüncüsünü ise, ilk kez yerleşik hayata geçilen ve hayvanların evcilleştirildiği dönem olarak bilinen Neolitik Çağdan oluşmaktadır.

2.3.1. Paleolitik Dönem Duvar Resimleri

İnsanın Afrika kıtasında ilk aleti üretmesi ile başlayan Paleolitik Çağ, insanlık tarihinin ilk basamağını oluşturmaktadır. Yakındoğu'da günümüzden yaklaşık 20 bin, Avrupa'da ise 10 bin yıl önce sona ermiştir. Ancak verilen bu tarihlerin dünya geneli içinde geçerli olduğunu ve yerel olarak değişime açık bulunduğunu da belirtmek gerekir. Üretim öncesi süreci temsil eden Paleolitik uygarlıkları, üretim sonrası belirli bir coğrafya ile sınırlandırmak oldukça güçtür (Kültür Portalı, 2023).

Duvar resmi bu dönemde inanç sistematüğını içinde barındıran geniş bir görsel unsur olarak karşımıza çıkar. Tarih öncesi insanın çizgiyle anlattığı düşünceleri günümüz insanının düşünceleriyle anlamak ve anlamlandırmak oldukça zor bir iştir. Arkeolojik ve tarihi veriler ışığında Paleolitik Dönem duvar resimleri incelendiğinde daha çok döneme ait çeşitli temaları barındırdığı görülmektedir. Çoğunlukla mağara duvarlarında rastlanan bu resimler dönemin betimleyici niteliğinde olduğundan sanat tarihçileri bu görselleri görsel sahne olarak ifade etmektedirler. Avrupa'da rastlantı sonucu bulunan Paleolitik mağaralardan ilki Fransa'daki Lascaux Mağarası olduğu ve bu bölgeye ait yerleşimin günümüzden 40.000 yıl kadar önceye gittiği bilinmektedir. Bu mağarada yer alan resim sahnelendirmelerinde insanların hayvanlarla olan mücadeleleri ağırlıklı olarak gözlemlenmektedir. Bunlardan en bilineni ise insanın bizon ile olan mücadelesini anlatan av sahneleri olduğu bilinir. Fransa'daki Les Trois Freres Mağarası da (Görsel 4) duvar resimleri bakımından önemli desen ve renk ustalığına ev sahipliği yapmaktadır.

Görsel 4: Les Trois Freres Mağarasından Kesit, Duvar Resmi, Fransa.

Bu mağarada yer alan resimler dönem insanının avcılık tekniklerine hâkim olduğunu bizlere göstermekte ve aynı zamanda üstün bir gözlem yeteneğine sahip olduğunu da ispatlamaktadır. Paleolitik Döneme ait Anadolu coğrafyasındaki önemli yerleşim yerlerinin başında kaya resimleri ile ön plana çıkan Hakkâri çevresinde yer alan Cilo Dağları ve Antalya yöresinde bulunan Karain Mağarası olduğu bilinmektedir (Tansuğ, 1995, s. 21). Kaya duvarlarını resimleyen dönemin insanları balık yağı ile karıştırılmış renkli topraklar, bitki kökleri, bitkilerin özsuvarı ve hayvanların sütlerinden yararlanılarak renklendirmeler yapmışlardır. Bu resimler bir bakıma grafitinin insanlık tarihiyle birlikte gelişimine paralel olduğunu gösteren temel kanıtlar niteliğindedir. Yazının henüz bulunmadığı bu dönemdeki duvar resimlerinin sınır çizgilerini (konturlerini) sivri kemik parçaları veya sert taş cisimler aracılığıyla kazıyarak oluşturdukları bilinmektedir. Aynı zamanda çağdaş grafitide karşımıza çıkan püskürtme tekniğinin de bu döneme kadar uzandığını gösteren örnekler mevcuttur. Paleolitik dönemde kurumuş hayvan kemiklerinin içlerine doldurulmuş boyaların püskürtülmesiyle ortaya çıkan renklendirmeler, aynı zamanda bitkileri fırça gibi kullanarak duvar yüzeylerini renklendirdikleri bilinmektedir.

2.3.2. Mezolitik Dönem Duvar Resimleri

Paleolitik Dönem ile Neolitik dönem arasında bir geçiş süreci olarak tanımlanan Mezolitik Çağ avcı ve toplayıcı kültürün devam ettiği, fakat başta iklim koşulları olmak üzere türlü değişkenlerin belirleyiciliğinde küçük kulübelerin yapıldığı, ok ve yayın kullanılmaya

başlandığı mikrolit adı verilen yontma taştan küçük aletlerin dönemin temsili olduğu bilinmektedir. Paleolitik Dönemdeki mağara duvarlarına ve kaya yüzeylere yapılan resimlerin devamı niteliğinde olan bu dönemde aynı görsel sahneleme geleneğinin devam ettiği bilinmektedir (tarhli sanat.com, 2023).

2.3.3. Neolitik Dönem Duvar Resimleri

Neolitik dönem MÖ. 10.500 ile MÖ. 7.500 yılları arasındaki yaklaşık olarak 3 bin yıllık süreci kapsamakta olup, dünyanın çeşitli kıtalarında ve bu kıtalara bağlı ülkelerde bu tarih farklılık gösterebilmektedir. Neolitik döneme ait en önemli arkeolojik yapıların başında İngiltere’de yer alan Stonhenge ve Anadolu’da yer alan Göbeklitepe oluşturmaktadır. Stonhenge ve Göbeklitepe dairesel formda inşa edilmiş dini sütunları içinde barındırmaktadır. Bu tür yapılar merkezi mimarinin ilk örnekleridir. Dairesel formda ve çevresinde yüksek taş bloklardan dizilmiş sıralı sütunlar merkezi alanlar olarak kullanıldıkları bilinmektedir. Göbeklitepe Neolitik döneme ait diğer yerleşim alanlarından farklı olarak büyük kireç taşları bloklarından yapılmış çok sayıda rölyef görünümlü imgeleri içeren duvar resimlerini içinde barındırmaktadır. Bu bakımdan tarih öncesi çağlara ait duvar resimlerinin en özgün örneklerine ev sahipliği yapmaktadır (Schmidt, 2007, s. 115). Ancak 1994 yılında yapılan çalışmalarda buranın Neolitik Döneme ait olduğu Alman arkeolog Klaus Schmidt tarafından belirlenmiştir (Başgelen, Temmuz-Ağustos 2015, s. 35).

2.4. Eski Mısırda Duvar Resmi

Eski Mısır’da duvar resminin yapılış amacını tamamen dönemin insanının inanç sistemi oluşturmaktadır. Yapılan duvar resimlerinin tümü yaşayan insanlar için değil ölen insanların fayda görmesi düşüncesi ile ortaya konulduğu bilinmektedir. Mısır resim sanatında konular gündelik hayattan daha çok mitolojik tanrılara ve dinsel törenlere yönelik imgeler içermektedir. Güneş tanrısı Ra’nın adına ve bereket ve bolluğu simgeleyen Osiris’e ithaf edilen duvar resimleri gözlemlenmektedir. Ölüm ve yeniden diriliş efsanesine inanılan Antik Mısır’da Osiris ölümden sonraki hayatın garantisi olarak sayıldığından duvar resimlerinde çokça karşımıza çıkmaktadır. Gündelik hayattan sahneleri temsil eden mezar odalarında yer alan duvar resimleri ise eski Mısır’a ait sosyal hayatın açıklanabilmesi bakımından oldukça önemlidir. Bu duvar resimleri eski Mısır’a ait en önemli belgesel kimlik niteliğindedir.

Paleolitik Çağda doğrudan kaya oyuklarına yapılmış sert cisim ve hayvan kemikleri yardımıyla duvarlara çizilmiş konturlardan farklı olarak eski Mısır duvar resminde farklı bir yöntemle

başvurulmuştur. Bu yöntemde ressamın duvar yüzeyini ince bir kil tabakasıyla düzelttikten sonra alçı tabakası kullanarak yumuşak yüzeyler elde etmişler ve yumuşak yüzeylerin alçı henüz kurumadan şekillendirerek tasvirler oluşturuyorlardı. Bu duvar resimlerinin birçoğu eski Mısır mumyaları gibi çok fazla bozulmadan kuru iklim şartları sayesinde günümüze kadar ulaşmıştır (Wikipedia, 2023).

Görsel 5: Antik Mısır Uygarlığı Hiyeroglif Yazı Örneği, Duvar Resmi, Mısır.

2.4.1. Hiyeroglifler, Tabletler, Mühürler ve Anıtlar

Hiyeroglif resim yazısı, ilginç özellikleri ile Mısır kültürünün öne çıkan ilginç yönlerindedir. Bu yazılar soldan sağa, sağdan sola, yukarıdan aşağıya, aşağıdan yukarıya okunabilme özelliğine sahiptir. Hiyerogliflerde çeşitli sembol niteliğinde görsellik taşıyan harfler mevcuttur. Bu sembollerin yanı sıra Hieratik, Demotik ve Koptik yazı biçimlerine de rastlamak mümkündür. Eski Mısır hiyeroglifleri yazı ve resim ilişkisinin bir arada bulunduğu (Görsel 6) tarihteki ilk çarpıcı örnekler olması bakımından önemlidir.

Görsel 6: Hiyeroglif Yazı Sistemi, M.Ö. 3200, Kil Tablet, Eski Mısır.

Sümerlerin yazıyı bulmasından sonra yazı göstergeleri Mezopotamya’da yayılırken, Mısırlılar bir kavramı, eşyayı, objeyi resmetme yoluyla temsil etme anlamına gelen piktogramları kendilerine göre yorumlayarak Hiyeroglif yazıyı meydana getirmişlerdir. Hiyeroglif kutsal kertik, kutsal oyuntu anlamına gelmektedir. Mısırlılar yazı resimleri tapınaklarına, dikilitaşlarına oyarak yazmaktadırlar (Tez, 2008). Çivi yazısında olduğu gibi hiyeroglif yazıda da zamanla değişim görülmüştür ve hece yazısı niteliğine ulaşmıştır. Bunun yanında 24 adet sembolü bulunan sestem meydana gelen yazı biçimi görülmüştür (Serin, 2002).

Görsel 7: Hiyeroglif Yazı Sistemi, M.Ö. 3200, Kil Tablet, Eski Mısır.

Sümerler ve Mısırlılar birbirine yakın uygarlıklar olmalarına rağmen yazıları birbirinden önemli oranda farklılık göstermektedir. Mezopotomyalılar’da yazı ıllkellikten hecelere doğru bu dönüşüm yaşarken, Mısırlılarda yazı durumu başından beri sistemli olarak konuşma dili şeklinde kendini göstermiştir. En baştan beri daha sistemli olan Hiyeroglif yazı, belge özelliği taşıyan taş tabletler yerini balmumu tabletleri, hayvan derisi ve bunun yanında papirüs bitkisinin yapraklarında kendini bulmuştur. Gaur, hiyeroglif yazı ile çivi yazısı arasındaki farkı Mezopotamya piktogramları yazarken rakamları kullanır, Mısırlılar isimleri karşılayan resimleri kullanır diyerek açıklamıştır (Gaur, 2001).

Bazı katı araç gereçlerin; yani ahşap, fildişi, maden vb. üzerine şekil ve şemaların istenildiği gibi aktarılamayışı kişileri daha kolay yazı yazma alanları bulma arayışına yönlendirmiştir. M.Ö 4000’den sonra Mezopotamya’da yazılan piktografik yazı, kil tabletlerin yüzeyine aktarılarak zaman geçtikçe çivi yazısına çevrilmiştir. Sümerlerin bulunduğu çivi yazısı ile yazı keşfedilmiş ve tarihçiler tarafından uygarlığın kaynağı olarak kabul görmüştür. Üçgen uçlu stilusle yumuşak ve rutubetli kile nazikçe uygulanarak soldan sağa doğru yazılmıştır. Kalem kullanarak çizilen kama biçimindeki bu çizgilerin oluşturduğu yazı çiviye anımsattığı için “çivi yazısı” olarak dile getirilmiştir. Yaş kil ve kalem yazını özyapısını farklılaştırmış

simgeleri yaygınlaştırmış kısa ve düzgün çizgiler durumuna getirerek çivi yazısına çevirmiştir. Kilin yok edilmesinin olanaksızlığı, istenilen boyutta hazır duruma getirilmesi, yıkanan kilin güneşte kurutulması veya pişirilmesi, tüm tabiat şartlarına tepki gösterebilmesi gibi ayrıcalıklar yazı aracı olarak kullanımını teşvik etmiştir. Kil tabletler birçok açıdan belge niteliği taşımakta (Görsel 8) ve tarihi belgeler olarak bilgilerin taşıyıcısı kabul edilmektedir (Yıldız, 2000). Killi topraktan elde edilen kil tabletlerin elde edilme aşaması şu şekildedir: killi toprak su ile karıştırıldığında içindeki ağır malzemeler dibе çöker, hafif malzemeler ise yüzeye çıkmaktadır. Yüzeye çıkan malzemeler atıldıktan sonra çökmüş olan kilden tabakalar elde edilir.

Görsel 8: Çivi Yazısı Örneği, Kil Tablet.

Farklı boyutlarda hazırlanan kil tabletlerin önce üzerine yazı yazılmaktadır, daha sonra güneşte bekletilerek tabletin kurumaması sağlanır. Kil tabakaların oluşması su yataklarındaki suyun buharlaşması sonucunda geride kalan malzemedен elde edilmektedir (Chiera, 1964).

“Çok eski tarihlerden beri kullanılagelen mühür, yetki ve mülkiyet belgesidir. En eski mühürler Mısır’da mevcut papirüsler üzerinde görülür. Hıristiyanlık öncesi ve sonrası Avrupa’sında da yaygın olan mühür daha sonra okuma-yazmanın yaygınlaşması ile anlamını kaybetmiş ve yerine imza geçerli hale gelmiştir. Hâlbuki şarkta mühür, imzadan da önemliydi ve imzayı tevsik etmede de kullanılırdı. Bilinen en eski Müslüman mührü Mısır fatihi ve valisi Amr bin el-Âs’a aittir.” (Kut & Bayraktar, 2021, s. 20).

Bölge, altın ve bakır gibi değerli madenler yönünden oldukça zengin olması nedeni ile eski Mısırlılar anıtlar inşa etme, heykeltıraşlık, araç gereç üretimi gibi konularda çalışma

olanağı elde etmişlerdir. Ayrıca Mısır'da ölümden sonra yaşam olduğu inancıyla çok sayıda anıt, tablet, anıt mezarlar görmek mümkündür (Wikipedia, 2023).

2.5. Mezopotamya Uygarlıklarında Duvar Resmi

İnsanların yerleşik hayata geçişleriyle düşünceleri de daha çok düşünsel boyutta kendini göstermeye başlamıştır ve bu durum yaptıkları duvar resimlerinde kendini göstermektedir. Bu dönemin insanları açıklayamadıkları durumları düşünsel olarak ifade etmeye çalışmışlardır. Bunun için gözlemleyebildikleri doğa olaylarından esinlenerek olgular karşısında meydana getirdikleri hikâyeleri zamanla mitleştirmişlerdir. Mitoslar doğruluğu belli olmayan söylencelerdir ve kaynağı doğadan gelen bir sembolleştirmedir (Turani, 2007).

Doğa güçlerine büyük bir inanış meydana gelmiştir ve bunun sonucunda insanlar bu durumu sanatta da göstermişlerdir. İlk yerleşmelerin meydana geldiği Mezopotamya, Antik Roma ve eski Mısır gibi uygarlıklarda yapılmış olan anıtların duvarlarında kutsal alıntılara rastlanılmıştır ve soyut düşünceye böylece geçildiği düşünülmektedir. Tarım toplumunda insanlar hayatta kalabilmek için toprağın, suyun, mevsimlerin oluşumundan etkilenmiştir. Bunun altında yaşam ve ölümün anlam kazanması yatmaktadır. Bundan ötürü öteki dünya bilincinin de oluşmaya başladığı düşünülmektedir (Turani, 2007).

İnsanoğlunun sembolleri keşfi duygu ve düşüncelerin resimlere aktarılabilmesiyle başlamıştır. Süreç içerisinde semboller hecelere; heceler kelimelere, kelimeler de cümleye dönüşmüştür (Yasdıman Aktaşlıoğlu, 2022, s. 107).

Yerleşik yaşama tamamen geçilmesiyle insanlar arası ilişkiler, ticaret, politika gelişim göstermiştir. Dönemin sanatçıları bu gelişmenin etkisiyle daha fazla çalışma zamanı bularak eserlerinde uzmanlaşmaya başlamışlardır ve soyut düşünceleri daha gerçekçi bir şekilde ortaya koymaya başlamışlardır. Bir miktar da olsa soyut düşünceler gerçekçi betimlere doğru dönüşmüştür.

Görsel 9: Mari Kraliyet Sarayı Duvarı, M.Ö 18. yy., Fresk, 4.25 m2 boyut, Suriye.

Mezopotamya ve Anadolu Uygarlıklarında duvar resimlerinde kralların gücünü anlatan betimlemeler mevcuttur. Yani sanatta yönetimin etkisi baskındır. Krallar kutsallaştırılmıştır ve duvar resimlerine konu olmuştur. Yukarıdaki görselde (Görsel 9) Sümer Uygarlığının Mari Kraliyet sarayının duvar resminde dönemin kralı Zimri-Lim'in yer aldığı görülmektedir.

Mezopotamya ve Anadolu uygarlıklarında duvar resminin şehrin kapı ve tapınaklarında koruyucu güç olarak farklı kullanımı mevcuttur. Bu kullanıma Babil uygarlığının Babil kentindeki 8 kapı örnek verilebilir (Görsel 10).

Görsel 10: Babil Uygarlığı İştar Kapısı, M.Ö. 575, Pergamon Museum, Irak, Taşınma: Almanya.

Mezopotamya ve Anadolu uygarlıklarında görülen yüceltme ve koruma amacıyla yapılan duvar resimleri Mısır uygarlıklarında Firavunları kutsallaştırmak için yapılmıştır. Bu daha çok piramitlerin içindeki katokomp adı verilen mezarlarda görülmektedir. Duvar

resimlerindeki bu kutsallaştırmaların altında daha çok unutulma kaygısı yer almaktadır. Bu resimler firavunların daha kolay öteki dünyaya geçiş yapacağı düşünülerek yapılmıştır (Gombrich, 2007).

Bunun yanı sıra bir diğer fark ise Mısır sanatında daha çok bitki formu süslemeler yer alırken Mezopotamya ve Anadolu uygarlıklarında taşıdığı anlam daha ön plandadır.

2.6. Modern Sanatta Yazı ve Resim İlişkisi

19. Yüzyıl sonları ve 20. Yüzyıl başlarında resim ve yazının kendi işlevlerinin dışında kalarak birlikteliği sürdürdükleri ve ikisinin beraber kullanımı görülür. Özellikle iktisadi ve toplumsal mübadeleler, tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş, teknolojinin gelişmesi makine kullanımının geniş alanlara yayılması ve sanayi üretiminin artması, kent nüfusunun çoğalması ve iletişim tarzının değişmesi, toplumun değişime açık olmasına neden olmuştur. Bundan dolayı bu dönemde yaşayan sanatçılar sorgulama ve incelemeye odaklanmıştır. Bu sebeple sanatın kaidelere ve kalıplara karşı çıkarak ve dış çevrenin aynı sunumu yok sayarak görülmemiş şekiller, biçimler ve anlatım dillerine müracaat etmişlerdir. Bu sanatçıların kullandıkları hem sesleri ve yazılı dil biçimlerini karışık olarak, hem de güzel yazı sanat faktörleri ekleyerek yapıtlarında uygulamıştır. Bütün bunların sonucunda basılı araç gereçlerin geçmişten beri alışılmış resme cephe alınmasının en önemli unsurlarından birine dönmüştür (Dikbaş, 2011, s. 75).

Sanayi devrimi, teknolojik gelişmelerin ve toplumsal yapının farklılaşmasının getirmiş olduğu neticelerden biri görsel sanatlar alanında Batının sanatta doğadan uzak durmasıdır. Sanatçılar art arda çıkan akımlar ile nesnelere ve doğayı olduğu gibi aktaran sanat davranışlarından uzaklaşarak anlık görüşlerini fikir ile algılanabilecek yapılarını, derinliği öze ait kaliteyi sağlamaya çalışmıştır.

1800'lerden 1900'lü yılları da kapsayacak şekilde gerçekleşen sanayi devrimi sanat ve tasarım alanında seri üretimin sıklaşmasını ve bu anlayışın dünya pazarında yaygınlaşmasını sağlar. Bu dönem sonrasında Batı'da ortaya çıkan "Art and Crafts" ve "Art Nouveau" hareketleri özellikle yazı karakterlerinin tipografik unsur kazanma sürecinde önemli bir yere sahiptir. Bununla birlikte, yazının sanatsal ve tasarıma yönelik görsel kimlik kazanarak ele alınacağı süreç ise Avangard sanat hareketleridir. Yazı kullanımındaki amacın tasarımla bütünleşme süreci, sayfa düzeni ve kompozisyonda yazının merkeze alınarak yapılan yeni tasarım modelleri, beyaz alan ve asimetrik unsurları da barındırması ile birlikte hız kazanan

seri üretim biçimleri yazıyı tasarım alanında daha da önemli ve görünür hale getirir (Kozlu & Benuğur, 2014).

2.6.1. Kübizm Akımında Yazı ve Resim İlişkisi

Kübizm, 20. yüzyılın başında ortaya çıkan bir sanat akımıdır. Özellikle resim sanatında etkili olarak ismini tüm dünyaya duyurmuştur. Kübizm, sanatçıların nesnelere geometrik şekillerle parçalayarak ve farklı açılardan göstererek yansıtmayı amaçlayan bir yaklaşımı temsil eder. Bu akımda yazı ve resim ilişkisi doğrudan ele alınmamış olsa da, bazı sanatçılar yazıyı resimlerine dâhil etmiştir.

Pablo Picasso başta olmak üzere Juan Gris, Fernand Leger ve Georges Braque gibi sanatçılar nesnelere farklı açılardan göstererek ve onları geometrik şekillerle parçalayarak yeniden yapılandırmışlardır. Nesnelere farklı görünüm açıları ve içinde bulunan teknik yapısı, aynı resim içinde bir araya getirilerek tek bir perspektif yerine çoklu perspektifler sunulmuştur. Kübizm böylece, nesnelere farklı parçalarını farklı açılardan görünür hale getirmiş ve bu da izleyiciye nesnelere farklı bir şekilde deneyimleme imkânı sağlamıştır.

Kübizmde yazı kullanımı, resimlerde bulunan nesnelere tanımlanması veya etiketlenmesi amacıyla bazı sanatçılar tarafından tercih edilmiştir. Örneğin, Pablo Picasso'nun bazı kübist eserlerinde nesnelere üzerine veya yanına isimlerini veya tanımlamalarını içeren yazılar yerleştirdiği görülür. Pablo Picasso'nun Harezanlı Natürmort eserinde de (Görsel 11) görüldüğü gibi eserin en dikkat çekici bölümünde izleyici ile doğrudan bir iletişim kuran "JOU" kelimesine yer verilmiştir. Kübizm akımı bu şekilde, izleyiciye resimdeki nesnelere ne olduğunu veya nasıl tanımlandığını belirtmek istemiştir. Aynı uygulama yine Picasso'ya ait Ma Jolie (Görsel 12) isimli eserinde de karşımıza çıkmaktadır.

Görsel 11: Pablo Picasso, “Hazeranlı Natürmort” (Still life with the caned chair), 1912, 29 x37 cm., İp İle Kenarlı Tuval Üzerine Muşamba Üzerine Yağlıboya, Picasso Müzesi, Paris.

Ancak genel olarak, kübizmde yazı resimle ilişkisi araştırılan bir konu değildir. Kübizm, daha çok resmin biçimsel ve kompozisyonel unsurlarına odaklanırken, yazı yerine görsel dilin kullanımına ağırlık verir. Sanatçılar, biçimleri, renkleri ve kompozisyonları kullanarak resimlerinde anlatmak istedikleri mesajları iletmeye çalışır.

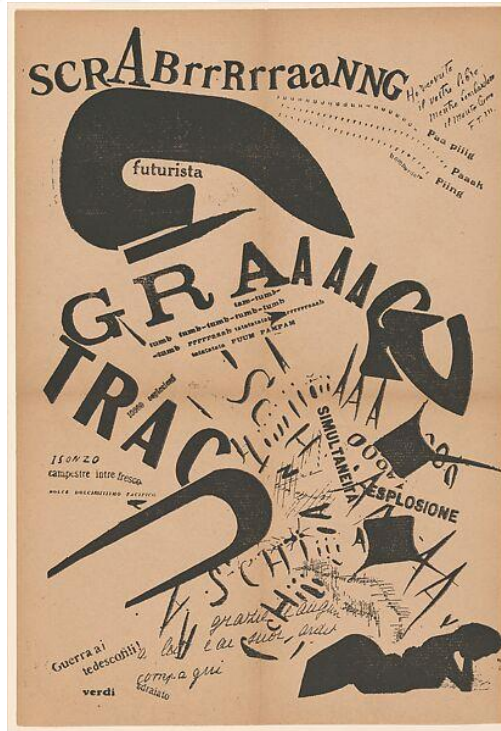
Görsel 12: Pablo Picasso, “Ma Jolie”, Tuval Üzerine Yağlıboya, 1911-1912, 100 cm x 64,5 cm, Modern Sanat Müzesi, New York.

Sonuç olarak, kübizmde yazı ve resim ilişkisi doğrudan incelenmeyen bir konudur. Ancak bazı kübist sanatçılar, resimlerinde nesnelere etiketlemek veya tanımlamak amacıyla yazıyı kullanmışlardır. Kübizm, genel olarak görsel dilin kullanımına odaklanan bir sanat akımıdır ve resimlerdeki biçimsel ve kompozisyonel unsurları vurgular.

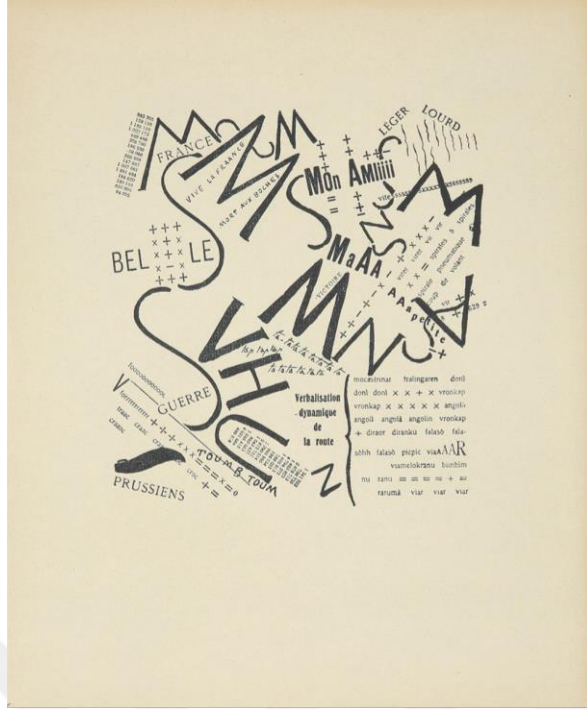
2.6.2. Fütürizm Akımında Yazı ve Resim İlişkisi

Fütürizm akımının ortaya çıkmasında; teknolojik gelişmeler, endüstri ve makineleşme gibi etkenler önemli rol oynamışlardır (Aksoy, 2014, s. 46).

Fütürizm, 20. yüzyılın başlarında İtalya’da ortaya çıkmış, yazı ve resim arasında işteş bir ilişki kurarak görsel sanatlarda hız, hareket ve teknolojiyi vurgulayan bir yaklaşımı benimsemiş olan bir modern sanat akımıdır. Fütürist görsel sanatçılar, resimlerinde metinleri görsel ifadenin bir parçası olarak kullanmışlardır. Yazının bir görsel sanatlarda yalnızca bir imge değil aynı zamanda bir kavram olarak kullanılmaya başlaması da Fütürizm dönemine rastlar. Bir yazının hareketi olarak ortaya çıkan Fütürizm, zaman içinde görsel sanatlar alanında kendisini daha belirgin biçimde göstermeye başlar. Marinetti ve çevresindekiler şiirde söz dizimi ve dilbilgisi kurallarına meydan okurken aynı zamanda tipografik bir dönüşüm sürecini de başlatırlar. Klasik anlatım biçimleri ve uyuma dayalı standart sayfa düzeni yerine; sayfa yüzeyinde patlayan, sıçramalar yapan ve harekete dayalı bir tarzın oluşmasına öncülük eder (Kozlu & Benuğur, 2014, s. 243). Fütürizme yazı ve resim ilişkisinde önemli katkıları bulunan Marinetti’nin şiirleri büyük ölçüde görsel bir dile dönüşmüş ve tipografik özellikleri ile özgün kimlik kazanmıştır.

Görsel 13: Filippo Tommaso Marinetti, “Gece Yatağında Uzanan Genç Kadın Şiiri”, Rölyef Baskı, 34.9 x23.2 cm, 1919.

Görsel 14: Filippo Tommaso Marinetti, “Marne'den Sonra Joffre Arabanın Ön Tarafını Ziyaret Etti”, 1919, Rölyef Baskı, 26x23.2 cm.

Görsel 13 ve Görsel 14, modern anlamda yazınsal anlatım dilinin görselleştiği ve tipografik bir tasarım kimliği kazandığının en başarılı örnekleri arasında sayılabilir.

Şair Marinetti gibi, görsel sanatçılar da resimlerine metinler, slogan ifadeleri ve şiirsel özellikler dâhil etmişlerdir. Bu yazılar, kompozisyonların içinde veya etrafında dikkat çekici biçimde yer alır. Genellikle büyük fontlarla hazırlanmış, dikkat çekici ve etkin bir tarzda kullanılır. Gino Severini, Joseph Stella, Antonio Sant’Elia ve Umberto Boccioni bu sanatçılar arasında gösterilebilir. Bu sanatçılar yazıları resimde kullanarak, görsel kompozisyonlardaki değişken hareketin ve hızın vurgulanmasına katkı sağlarken, aynı zamanda sözcüklerin taşıdığı anlamlarla da resmin içeriğine zenginlik katarlar (Karataş, Aypek Arslan, 2020; Göktan, 2015).

Fütürizmi savunan sanatçılar yazı ve şiirlerini hareketlendirmek için alışılmışın dışına çıkarak harf ve kelimeleri farklı araç gereçler ve türlü çoğaltma teknikleri ile sayfalara yapıştırmış ve görsel bir lisanda inşa etmiştir (Becer, 2010, s. 49).

Sonuç olarak, fütürizmdeki yazı ve resim ilişkisi, hem izleyici hem de okuyucu için metinlerle resmin bütünlüğünü tamamlamakta ve eserlerde aktarılmak istenen mesajları iletme hususunda yardımcı olmayı amaçlamaktadır.

2.6.3. Dadaizm Akımında Yazı ve Resim İlişkisi

Dadaizm, I. Dünya Savaşı döneminde doğan ve geleneksel sanat kurallarını reddeden bir akımdır. Dadaistler, sıra dışı, şok edici ve provokatif çalışmalar üreterek anti-sanat, anti-mantık ve hiciv üzerine odaklanırlar. Bu akımda resim ve yazı ilişkisi, farklı bir boyuta taşınır.

“Dada aynı zamanda Fransızca’da “tahta at” anlamına da gelmektedir. Dada sanatçıları, savaşın bir toplumdaki her yönünü-sanatı da dahil olmak üzere- sorgulamışlardır. Amaçları, sanattaki geleneksel değerleri yıkmak ve eskinin yerini alacak yeni bir sanat yaratmaktır.” (Erdem S. , 2019, s. 128).

İlk örneklerine kübizimde rastlanan ve dadaistlerin sıklıkla kullandıkları resim tekniği olarak kolaj düşünce temelli bir süreci ortaya koymaktadır. Marcel Duchamp tarafından ortaya konulan hazır-yapım (Ready-Made) sanat yapıtının orta çıkış aşamalarında günümüzün asamblaj uygulamalarının da referansı olmuştur (Pazarlıoğlu Bingöl & Çevik, 2020, s. 610).

Dadaistler için yazı da önemli bir ifade aracıdır. Metinler aracılığıyla sıradan dilin kurallarını yıkarlar, mantık dışı kombinasyonlar oluştururlar ve ironik hicivli mesajlar iletmeyi amaçlarlar. Şiirler, sloganlar, rastgele kelimeler ve alıntılar kullanarak metinleri oluştururlar. Dadaist manifestoları, şiirleri ve tiyatro oyunları, akımın felsefesini ve eleştiri noktalarını ifade etmek için önemli bir rol oynar. Dadaizm’de resim ve yazı arasındaki ilişki genellikle çelişki, karşıtlık ve şaşırtma üzerine kuruludur. Rastgele nesnelere ve metinlere, resimlerde izleyicinin beklentilerini bozmak ve geleneksel sanat normlarını sorgulamak için kullanılır. Metinler ise anlamı manipüle etmek, otoriteye meydan okumak ve toplumun saçmalıklarını sergilemek için kullanılır. Dadaistler, resim ve yazıyı birleştirerek izleyicileri düşünmeye, sorgulamaya ve sanatın sınırlarını zorlamaya teşvik etmeyi amaçlarlar. Sanatın taşıdığı anlamı sorgulayarak ve dilin sınırlarını zorlayarak, eleştirel bir şekilde sanatın doğasını incelerler. Berlin Dada grubunun üyeleri arasında bulunan George Grosz, Raoul Hausmann, Richard Huelsenbeck ve Hannah Höch gibi sanatçılar fotomontaj tekniğini ve yazıyı çalışmalarına katarak çeşitli yapıtlar üretmişlerdir (Ergün, 2012, s. 8-9).

Görsel 15: Marcel Duchamp, “L.H.O.O.Q. Bıyıklı Mona Lisa”, 1919, Kartpostal Üzerine Kalem, 19x12 cm.

1919'da Duchamp, Leonardo da Vinci'nin en önemli ve en bilinen eserleri arasında olan *Mona Lisa'sını* temsil eden bir kartpostal bu işi oluşturur (Görsel 15). Kartpostal üzerine görsel manipülasyonlar yaparak portreye sakal çizip "LHOOQ" harflerini ekledi. Bu başlıkta Duchamp'ın, zekâ anlayışını kelime oyunlarına olan sevgisiyle birleştirdiği görünüyor (www.singulart.com, 2023). Yine Duchamp'a ait olan “Çeşme” (Görsel 16) eserinde de hazır nesne üzerinde “R.MUTT” ifadesi görülmektedir.

Görsel 16: Marcel Duchamp, “Çeşme”, 1917, Porselen Pisuvar, 33x42x52 cm.

Hannah Höch dadaizmin en önemli sanatçılarından birisidir. Kolajlarla eserlerinde yeni anlamlar yaratırken, görsel ile yazıyı birleştirerek resim ve yazı arasında dikkat çekici bir etkileşim sağlar. Görsel 17, Dadaizm akımının metaforlar üzerine kurulu eleştirel ve hiciv dolu doğasını yansıtan önemli bir örnektir. Yazı ve resim ilişkisine örnek bir kompozisyonudur. Höch, foto manipülasyon ve montaj teknikleriyle oluşturduğu görselleri esere dahil ederken sloganlar ile birlikte tipografiyi de kullanmaktadır (Şahin, 2015, s. 89).

Görsel 17: Hannah Höch, “Cut with the Kitchen Knife Dada Through the Last Weimar Beer-Belly Cultural Epoch of Germany”, Kolaj, 1919, 1920.

2.6.4. Sürrealizm Akımında Yazı ve Resim İlişkisi

Almanya’da, 1920 yılında ortaya çıkan ve Sürrealizm (Gerçeküstücülük) Dadaizm’in savunduğu görüşleri benimseyerek toplumun sorunlarına duyarlı olan eleştirel bir akımdır. Psikanalist Sigmund Freud’un bilinçdışı teorisinden esinlenen gerçeküstücüler, iç dünyaya ait olarak ve dışsal gerçeklikten uzak, aklın sanat ile uzlaşmadığı bir aşamada yapıtlarını ortaya koyarlar (Gögebakan & Kılınç, 2020, s. 24). Sürrealizm akımı, yazı ve resim arasında güçlü bir etkileşime dayanan bir sanat anlayışını benimser. Sanatçılar, bilinçaltını keşfetmeyi hedeflerken, resimlerde ve yazılarda gizemli imgeler, semboller ve metaforlar kullanır. Bu şekilde, yazı ve resim birbirini tamamlayan unsurlar olarak kullanılarak izleyicinin akıl ve duygularını aynı anda etkiler.

Sürrealist sanat eserlerinde, kolaj teknikleriyle yazı ve resim bir araya getirilir. Gazeteden kesimler, rastgele metin parçaları ve şiirsel ifadeler resimlerle birleştirilerek yeni anlamlar oluşturulur. Bu yaklaşım, sürrealist sanatçıların bilinçaltını ifade etme ve mantık dışı bir gerçeklik yaratma amacını yansıtır. Sürrealist sanatçılar daha önceden birçok sanatçının amaçladığı yenilikçi resim yaklaşımını en uç noktaya kadar götürdüler (Akarsu, 2010, s. 47).

Bazı sürrealist eserlerde, yazı doğrudan resmin içine yerleştirilir. Bu, izleyicide görsel imgelerle metin arasında bir etkileşim sağlayarak farklı bir düşünce temelli bir görsel deneyim yaratır. Resim ve yazı birlikte kullanılarak, sürrealist sanatçının düşünsel dünyasına giriş yapma ve onunla etkileşimde bulunma fırsatı sunar.

Rene Magritte, Salvador Dali ve Miro bu dönemin en önemli sanatçıları arasındadır (theartstory.org, 2023). Magritte’e ait eserde (Görsel 18), “Bu bir pipo değildir” yazmaktadır. Bu ifade, izleyiciyi düşünmeye ve gerçeklik algısını sorgulamaya teşvik etmektedir. Magritte, resim ile gerçek arasındaki ilişkiyi sorgulamak ve görsel imgelerin doğasını açıklığa kavuşturmak amacıyla bu eseri oluşturmuştur.

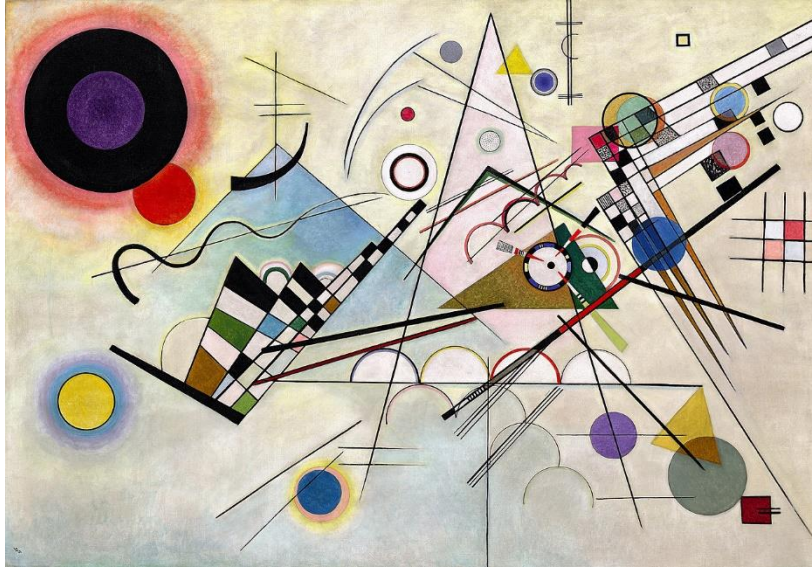

Görsel 18: Rene Magritte, “İmgelerin İhaneti”, 1929, 63,5 x 93,98 cm.

2.6.5. Soyut Dışavurumculuk Akımında Yazı ve Resim İlişkisi

1940 itibariyle Paris sanat alanında tek merkez olmaktan çıkmıştır. Sanatın merkezi, Avrupa'dan Amerika'ya, yani Paris'ten New York'a göç etmiştir. 20. Yüzyılın en önemli sanat göçü sayılabilecek bu durum ABD'de Soyut Dışavurumcu bir anlayışın gelişmesine katkı sağlamıştır. New York Okulu olarak adlandırılan bu akımın gelişmesinde Avrupa'dan gelen Paris kökenli sanatçıların büyük katkısı olmuştur. 1940 -1970 yılları arasında Amerika birçok sosyal ve bilimsel alanda olduğu gibi sanatsal etkinliklerde de dünyada görünürlük kazanmıştır. Avrupanın; Piet Mondrian, Leger, Salvador Dali, Ernst ve Chagall gibi önemli sanatçıları savaş boyunca Amerika'da kalıpsanatsal üretimleriyle geçmişte yapılanlara katkı sağlamışlardır (Lynton, 1991).

Soyut Dışavurumculuk akımında, resim ve yazı arasındaki ilişki daha geri plandadır ve soyut resimlerin kendileriyle ifade edilir. Resim, sanatçının iç dünyasını, duygularını ve düşüncelerini doğrudan ifade etme aracı olarak kullanılır. Soyut resimlerde, renk, form ve dokuların deneysel kullanımı, izleyiciye derin bir duygusal deneyim sunmayı hedefler. Soyut dışavurumculuğun ortaya çıkışında birçok sanat düşüncesinin ve akımının etkisi gözlenmektedir. Bu etkiler, süreç içinde hem bilinçli ve hem de bilinçsiz bir şekilde soyut dışavurumculuğa ortam hazırlamıştır (Ahmetoğlu & Denli, 2013, s. 179).

Görsel 19: Wassily Kandinsky, “Composition 8”, 1923, 140x201 cm, New York, Solomon R. Guggenheim Müzesi.

Kandinsky, Soyut Dışavurumculuk akımının öncülerinden biridir. Bu resimde (Görsel 19), soyut formlar ve renklerin dinamik bir düzeni bulunur. Eserin altında yer alan yazılı notlar, Kandinsky'nin resme vermek istediği anlamı açıklayabilir veya izleyiciyi düşünmeye teşvik edebilir.

2.6.6. Pop Art Akımında Yazı ve Resim İlişkisi

Pop Art Sanat Akımı, 1950'lerin ortalarında Amerika Birleşik Devletleri'nde ilk olarak kendini gösteren ve ortaya çıkışından yaklaşık 10 yıl sonra dünyanın birçok yerinde hızla yayılan ve etkisini artıran bir sanat akımıdır. Bu sanat akımı kapsamlı sosyolojik unsurları bünyesinde barındıran tüketim toplumu ve popüler kültür gibi unsurlara odaklanırken, geleneksel hale gelmiş olan birçok sanatsal yaklaşımı da sorgulamıştır. Bu döneme ait; Andy Warhol, Tom Wesselmann, Claes Oldenburg, Roy Lichtenstein ve James Rosenquist gibi sanatçılar, reklam sektörüne ait öğelerden (dergiler, televizyon ve diğer popüler medya kaynakları) temel esin kaynağı olarak kullanarak yapıtlarını ortaya çıkarmışlardır. 1960'larda Pop Sanat soyut dışavurumculuğun yerini hızlıca almaya başlamıştır. Amerika'daki sosyal yaşamının çeşitli simgeleriyle dolu bu yeni sanat akımı hızlıca yaygınlaşmaya devam etmiştir. Kitle iletişim araçları bu akımın en önemli ifade araçları arasında görülmüştür (Ötgün, 1995).

Pop Art; teknolojiden ekonomiye, siyasetten magazine, medya iletişim araçlarından moda kadar yaşamın her bileşeninden beslenen tek sanat akımıdır (Avcıoğlulukalebek, Öztürk, & Görüş, 2022). Pop Sanat Akımı'nın bir özelliği de, tipografi ile görseller arasındaki ilişkiyi

keşfederek kompozisyonlar oluşturmalarıdır. Bu anlamda yazı ve resim kompozisyonlarda bir arada özgün bir kimlik oluşturarak kendini göstermektedir. Yazı ve resim bütünleşerek bir görsel ögeye dönüşmüştür. Örneğin, Amerikalı pop sanatçısı Roy Lichtenstein en önemli örneklerden birisidir. Lichtenstein, çizgi romanlardan esinlenerek eserler ortaya çıkarmış ve çizgi romanlardaki metinlerin estetik niteliklerini eserlerine yansıtmıştır. Bu yazı formları, eserlerin bir parçası haline gelmiş ve görsel bir dile dönüşmüştür.

Diğer bir önemli örnek ise Andy Warhol'dur. Warhol, pop sanatının önde gelen ve dünyada tanınırlık ve görünürlük kazanmış isimlerinden biridir. Warhol, reklamların ve tüketim kültürüne ait öğeleri kullanarak çalışmalar ortaya çıkarmıştır. Warhol, "Campbell's Soup Cans" adlı serisi (Görsel 20), yazı ve resmi bütünleştirerek popüler kültürün önemli bir sembolü haline gelmiştir.

Görsel 20: Andy Warhol, "Campbell's Soup Cans" 1962, Tuval Üzerine Metalik Emaye Boya İle Akrilik, 50,8x40,6 cm'lik 32 Tuval.

Bu seride bulunan çorba kutularının üzerinde marka adı ve içerikleri bulunmaktadır. Bu anlamda yazı, resmin görsel bir parçası olup, resmin biçim ve öz ilişkisi bağlamında içeriğini tamamlar. Aynı zamanda Pop sanatında yazı ile resim ilişkisi, iletişimin görsel bir göstergesidir. Resimlerde ön plana çıkan yazılar, ifadeyi vurgulamak, his oluşturmak ve mesajı doğrudan doğruya iletmek için kullanılır. Pop sanat temsilcileri bakımından, sanatsal ifade bir oyun alanı olarak kendini göstermektedir. Çalışmalarında sıklıkla kullandıkları deneysel teknikler (fotomontaj, serigrafi, air-brush) dikkat çekmektedir (Gayret, 2017, s. 73).

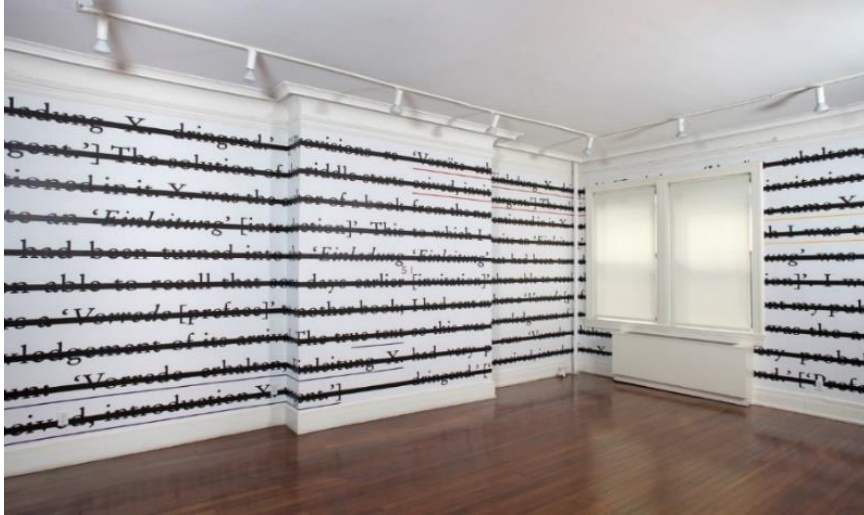
Yazı, Pop Sanat Akımında eleştiriye katkıda bulunan bir araç olarak kullanılır ve resimlerle birlikte anlam zenginlikleri oluşturur. Pop Sanat Akımının etkileri daha sonrasında post modern sanat oluşumlarına da yansımaktadır. Yazı ve resim arasındaki ilişki, günümüzde de sanat dünyasında etkisi artırılarak ve dönüştürülerek yeniden kullanılmaya devam eden estetik bir uygulama alanıdır.

2.6.7. Kavramsal Sanatta Yazı ve Resim İlişkisi

Kavramsal Sanat özellikle 1960'lı yılların başından itibaren Amerika ve Avrupa başta olmak üzere birçok bölgede etkinliğini göstermiştir. 1800'lü yıllarda yavaş yavaş İzlenimcilik ile geleneksel sanatın sınırları aşılmaya başlanmıştır. Bu süreç Dışavurumculuk, Kübizm, Fütürizm, Konstruktivizm Dadaizm, Gerçeküstücülük, Soyut Dışavurumculuk, Pop-Sanat ve Minimalizm ile devam etmiştir. Tam anlamı ile geleneksel sanattan kopuş ise Kavramsal Sanat ile gerçekleşmiştir. Kavramsal Sanat terimi, 1960'larda alışlageldik sanat eseri biçimi şeklinde gösterilmeyen eserleri tanımlamak amacıyla kullanılmaya başlanmıştır. Aynı zamanda sanatın yapısını araştırmayı, kuramsal düzlemde çözümlemeyi ve yeniden tanımlamayı amaç edinmiş bir fikir sanatı olarak da tanımlanır (Tüysüz, 2011, s. 14).

“Kavram sanatı, geniş anlamdaki sanat fikrine, sanatın özel bir tür nesne (resim, heykel ve her ne ise) ve özel bir yerle (galeri, müze) sınırlanamayacağı fikrini getirir. Bir çöp yığnında ya da inşaat malzemeleri satan bir dükkanda, tuvalet gereçleri arasında Duchamp'ın 'Kaynak'ını bulsak, buna yine sanat eseri der miyiz?. Ancak, Kavram sanatının en iyi örnekleri çeşitli sorulara ışık tutarlar: Birbirimizle nasıl iletişim kurarız? Nasıl hareket ederiz? Nasıl yaşarız? gibi” (Lynton, 1982, s. 340).

1980 sonrasında sanatçılar kendi üsluplarını kişinin düşünmesini sağlayacak şekilde kullanmışlardır. Kavramsal temelli sunumlarda silerek yeni deneyimler elde edilmeye çalışılmıştır. Silinerek var olan nesneye değil de kaybolup gidene odaklanılmıştır. Derrido'nun Yapıbozu'mu yazmaya, Joseph Kosuth Freud'un “Günlük Yaşamın Psikopatolojisi” eserinden aldığı paragrafı çoğaltarak galerinin duvarlarına kapsamıştır. Sanatçı Sıfır ve Değil çalışmasında (Görsel 21) yazıların altından ve üstünden görünecek şekilde metnin üstünü çizmiştir. Ne kadar yazıların altı ve üstü görünse de yazılar kesintiye uğramıştır. Galeri duvarlarını A,B,C,D şeklinde sınıflandırarak metnin tekrarlandığı yerlerde altlarını renkli bir şekilde çizmiştir. Aslında sanatçı burada metni kapatmış fakat bir yandan da ipucu vermiştir (Şahiner, 2009).

Görsel 21: Joseph Kosuth, “Sıfır ve Değil” (Zero or Not), 1986, Leo Castelli Gallery, New York.

2.6.8. Fluxus Sanat Akımında Yazı ve Resim İlişkisi

Fluxus sanat akımı için çok fazla tanıma rastlamaktayız. Bu sebepten ötürü “çokluk” anlamına gelen Fluxus akımın adı olarak tercih edilmiştir. Sanata ve sanatçıya karşı bir durum sergilemekte ve sanatı reddetmek felsefesi üzerine kurulmuştur (Atakan, 2008, s. 66).

“Fluxus sanatının en temel özelliğinin, “sanat eseri gibi görünmeyen sanat eserleri ortaya koymak” olduğu söylenebilmektedir. Bu yönüyle söz konusu sanat hareketinin ‘asi’ duruşu net bir şekilde görülebilmektedir. Ekranda sadece sayıların artarak görüldüğü Maciunas eseri olan film, fluxus hareketinin en çarpıcı örneğidir.” (Okat Özdem & Geçit, 2013, s. 161)

Sanatçı, akımda hayatın rutin akışında karşılaşılan olayları kendisine konu edinir. İzleyiciyi konuya dahil etme amacı vardır. Bu nedenle izleyiciyi, sadece izleyen olmaktan çıkarmış ve onu eserin bir parçası haline dönüştürmüştür. “Fauxhall at Fluxus Festivali” kapsamında New York’ta gerçekleştirilen ve Maciunas’ın “Fluxus Sokak Tiyatrosu” performansı (Görsel 22) akımın örneklerindedir. Arka planda bulunan afişte “ücretsiz” yazısı alınır satılır sanat malzemesine karşı duruşlarının bir temsilidir (Küçüköner, s. 31).

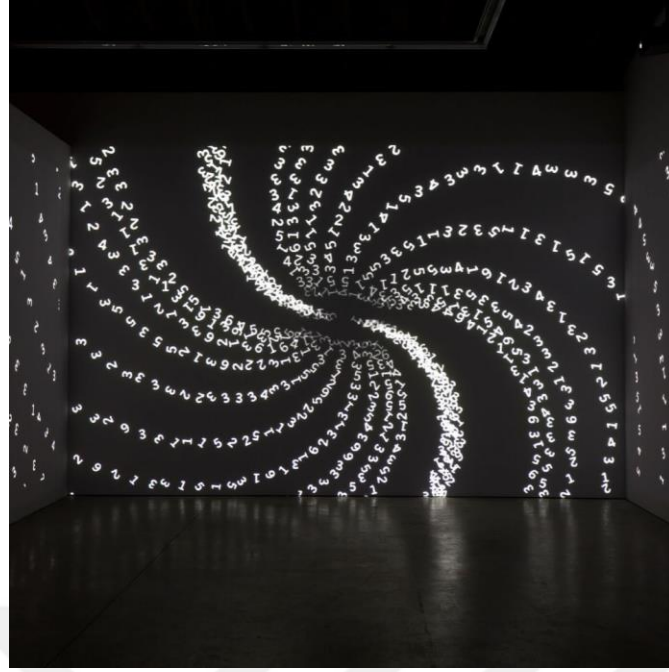
Görsel 22: George Maciunas, Fluxus Sokak Tiyatrosu Performansı, 1964.

2.6.9. Video Art Akımında Yazı ve Resim İlişkisi

Teknolojinin gelişmesi ile her alanda olduğu gibi fotoğraf ve video alanlarında da gelişmeler yaşandı. Bu gelişmelere paralel olarak video, bir grup muhalif sanatçı tarafından ilk kez sanatsal bir malzeme olarak tercih etmiştir. Nam June Panik, Vitto Acconci, Bill Viola, Joseph Beuys gibi sanatçılar tarafından oluşturulan eserler dönem içerisinde birçok tepki almış ve sanat ile uğraşan kesimlerce eleştiriler almıştır. Tüm bu eleştiriler rağmen Video Art zaman içerisinde çağdaş sanatta önemli bir yer almıştır (Çankır, 2017, s. 37). Tong Li' nin Düzlem/Hacim/Boyut eseri (Görsel 23) ve Charles Atlas'ın Painting by Numbers (Görsel 24) Video Art akımında yazı kullanımına örnek olarak verilmektedir.

Görsel 23: Tong Li, "Düzlem/Hacim/Boyut", Video Art, 2022.

Görsel 24: Charles Atlas, "Painting by Numbers", Video Art, 2011.

2.6.10. Kinetik Sanatta Yazı ve Resim İlişkisi

Kinetik, hareket halindeki nesnelere ve bu hareketten doğan kuvveti araştırmaktadır. Kinetik Sanat, hareket olaylarını araştırmaktadır. Yani vurgu harekettir. İlk olarak Konstrüktivistler tarafından başlatılmıştır (Uz, 2012). Antonio Calvino (Görsel 25) ve Nathaniel Shuman'a (Görsel 26) ait eserler Kinetik Sanatta yazı ve resim ilişkisine örnek olarak verilmektedir.

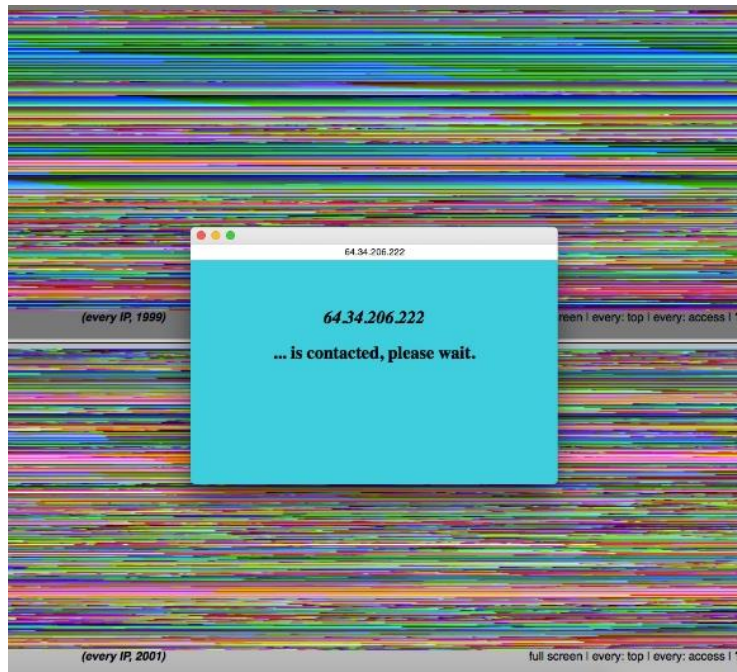
Görsel 25: Antonio Calvino, Kinetik Sanat Uygulama Örneği.

Görsel 26: Nathaniel Shuman Kinetik Sanat Uygulama Örneği.

2.6.11. İnternet Sanatında Yazı ve Resim İlişkisi

Temel araç internettir. Konusunu internetten alarak oluşturulur. Sanatçılar İnternet sanatının içerisinde yazılım, kod, ses ve video gibi araçlar kullanarak yeni içerikler üretirler (Küçüköner, s. 44). Teknolojinin ilerlemesi ve internetin hayatımıza girmesi ile birlikte oldukça ün kazanan bu sanat akımında yazı oldukça önemli bir unsur olarak görülmektedir. Lisa Jevbratt'a ait "Every Ip" (Görsel 27) isimli proje İnternet sanatında yazı kullanımına örnek olarak verilebilmektedir.

Görsel 27: Lisa Jevbratt, "Every Ip", Web Projesi.

2.7. Yazı ve Resim İlişkisi Bağlamında Grafiti

2.7.1. Grafitinin Ortaya Çıkışı ve Başlıca Grafiti Sanatçıları

Grafiti, duvara bir işaretleyici aracılığıyla imge oluşturma çabası olarak düşünüldüğünde bu tekniğin ilk ortaya çıkışı tarih öncesi çağlara kadar (Paleolitik, Mezolitik, Neolitik) uzandığını söylemek mümkündür. İspanya Altamira Mağarası, Fransa Lascaux Mağarası Duvar resimleri Paleolitik dönemde insan eliyle yapılan ilk duvar görselleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

İtalyanca temelli bir kavram olan “Grafitto” kavramından türeyen bu kelime resim ve yazı yoluyla mesaj iletmek anlamına gelmektedir (Güneş, 2009). Grafitinin Eski Roma, Yunan, Antik Mısır medeniyetlerinin anıt duvarlarında bulunan resimlerin genel ismi olarak adlandırıldığı bilinmektedir.

Grafiti kakofonik etkilerle çok uzun bir kronolojide varlığını göstermiştir. Grafitinin özgün bir teknik olarak ortaya çıkışı 1970’li yılların başlarına uzanmaktadır. O tarihlerde, Amerika Birleşik Devletlerinin New York kentinin Brooklyn ve Bronx gibi alt kültüre sahip bölgelerinde metro sisteminde bulunan tren vagonlarının üzerine yapılan çeşitli tekniklerle ifade edilmesi ile ortaya çıkar (Laçınbay, 2021). Bu teknik ile yapılan duvar resimleri, hip hop müziğiyle birlikte 1980’lerde Amerika’nın dört bir yanındaki kırsallarda boy gösterir. Grafiti ile ilgilenen kişiler ilk olarak metroların iç yüzeylerine, ardından ise vagonların dışına çeşitli işaretleyicilerle ve spreylere boyalarla kendilerini ifade etme yoluna girişmişlerdir. Amerika’nın alt kültüründe yetişmiş; ancak grafitiyi, kakofonik etkilerden arındırıp belli bir estetik düzeye taşıyan isimler tren duvarlarını gezici bir sergileme alanı olarak kullanarak tüm kente ulaşma ve halka görsel olarak nüfuz etme olanağı yaratmışlardır (Fineberg, 2014, s. 440). Bu isimlerin başlıcalarını Keith Haring, Lee Quinones, Crash, Landy Pink, Dondi, Revolt ve Phase II gibi sanatçılar oluşturmaktadır.

Görsel 28: Lee Quinones, “Stop the Bomb” (Bombayı Durdurun), 1979, Vagon Üzeri Grafiti, New York Metro’su.

Lee Quinones, 1970’li ve 1980’li yıllarda New York tren vagonları üzerine betimlediği grafitilerle tanınan Amerikalı bir sanatçıdır. Quinones, "Dünya Cehennemdir, Cennet Hayattır" ve "Bombayı Durdurun"(Görsel 28) gibi alıntılarla, duvar yazıları aracılığıyla politik ve sosyal meseleleri ele almıştır.

Avrupa'nın en önde gelen ülkelerinden olan Almanya'da İkinci Dünya Savaşı sırasında inşa edilen Berlin Duvarının Doğu Bloğundaki baskıları ve sömürüyü protesto etme amacıyla estetik değerlerden uzak tamamen politik temelli yazıların yer alması, grafitinin Avrupa’daki çarpıcı ve trajik örneklerini oluşturmaktadır. Grafitinin yeni yeni kendini kabul ettirmeye çalıştığı o dönemlerde sosyal alanlarda vandalizm şeklinde algılanışı kamu otoritelerince suç sayılmıştır (Peker, 2018). Grafitinin Vandalizm boyutuna geçmesini önlemek için İngiltere ve Yeni Zelanda’da 18 yaşın altındakilere sprey boya satışı yasaklanmıştır. RAGE gibi bazı sokak sanatı karşıtı sosyal organizasyonların ve devlet yöneticilerinin öfkeli tutumu, topluma “rahatsızlık verici” olarak aksettirilen sokak sanatı ve sanatçıları oldukça zor ve bir o kadar şaşkınlık yaratıcı durumlara sokmaktadır (Cansız, 2012, s. 24).

Grafiti ile uğraşan kişiler kendi kimlik bilgilerini kullanmadıkları için genelde isimleri bilinmemektedir. Taki 183, grafiti alanında tag kullanarak ünlenen ilk isimdir ve “Taki 183” sanatçının kendi gerçek ismi değil onun mahlasıdır (Şakar, 2021, s. 12). 1970’li yıllarda Amerikada Tag (rumuz) kullanan Taki 183 sayesinde grafiti tekniği gençler arasında büyük popülerlik kazanmış, uygulamaları gençler arasında yaygınlaşmıştır.

İçinde bulunduğumuz dönemde grafiti, metropollerin ve kentlerin alt kültürlerine ait bölgelerindeki bireylerin, farklı teknik ve donanımlarla kendilerini ifade ettikleri, kültürel ve siyasal olarak varlıklarını gösterdikleri bir sanatsal eylem biçimidir (Erdem S. , 2018).

“Türkiye’de grafitinin çok eski bir tarihi olmamasına rağmen grafiti çok hızlı yayılmıştır ve şu an birkaç nesil grafiti yazarından bahsedilebilir. Bu yazarlar kendi kişisel tarihlerini, grafitiye ne zaman ve nasıl başladıklarını anlatırken bir yandan da Türkiye’deki grafiti tarihinin kesitlerini verirler, fakat yerel tarih ayrı bir başlık konusudur. Bu başlık altında daha çok yazarların kendi kişisel tarihleri ve motivasyonları ele alınmıştır. Türkiye’deki grafiti henüz çok yeni bir konu olmasına rağmen farklı nesilleri içinde barındırmaktadır. 80’lerin sonunda ilk bu işi başlatanlar ile 90’larda yapanlar ilk kuşaktır ve 2000’lerde yapanlar diğer bir kuşağı oluşturmaktadır. İkinci kuşak ilk kuşağa göre grafitiye ilişkin bilgiye ve teknolojik kolaylıklara sahip olmaları açısından daha şanslı bir kuşaktır. İlk kuşak daha eskileri temsil etmektedir ve bunlar arasında yer alan MET’in grafitiye başlamasında daha çok duvarlarda gördüğü grafitileri merak etmesi etkili olmuştur.” (Üzüm Tan, 2010, s. 48)

Grafiti, birçok farklı sanatçının katkılarıyla şekillenmiş geniş bir alana sahiptir. Dünyanın hemen her ülkesinde grafiti ile ilgilenen sanatçılara rastlamak mümkündür. Bu sanatçıların en önemlilerinden bir tanesi Banksy’nin de eserlerinde atıfta bulunduğu grafiti sanatçısı Jean-Michael Basquiat’tır.

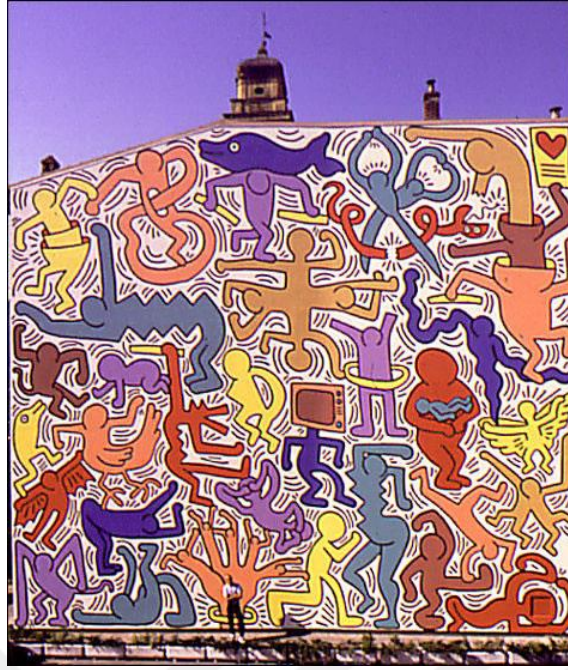
Görsel 29: Jean-Michel Basquiat, “Boy and Dog in a Johnnypump”, 1982, Duvar Üzerine Grafiti, 240x420 cm.

Jean-Michel Basquiat, Afro-Karayip kökenli bir ailenin çocuğu olarak Brooklyn, New York'ta doğmuştur. Basquiat (1960-1988), Amerikalı bir sanatçıdır (theartstory.org, 2023). 1980'lerin başında New York'ta sokak sanatı ve grafiti hareketinin önde gelen isimlerinden biri olarak ön plana çıkmıştır. Özgün nitelikte birçok yapıtı ortaya çıkarmıştır. Jean-Michel Basquiat genellikle yapıtlarında popüler kültür, zıt-kültürlülük, politizm karşıtlığı ve etnik köken gibi temalara yer vermiştir. Yeni dışavurumcu sanatçı; çağdaş bir sokak sanatçısı olarak kültürel temelli bir duruşa sahiptir (Burunsuz, 2018, s. 658).

Sanatı, güçlü sembolizm, güçlü renkler ve metinlerin bir arada kullanılışı ile bütünleşmiştir. Gençlik yıllarında sokaklarda grafiti yapmaya başlamıştır. "Samo" adıyla tanınan bir nickname (takma ad) kullanarak duvarlara ve binalara şiirsel ifadeler yazmıştır. Daha sonra kendi sanatını geliştirmeye başladı ve dünyaca ünlü bir sanatçı haline geldi. Sanatının temaları genellikle ırk, sınıf, sosyal adaletsizlik ve kişisel kimlik gibi konulara odaklanır. İşlerinde karmaşık semboller, stilize figürler ve metinlerin yanı sıra Afrika kültürü ve mitolojisinden esinlenen unsurları da kullanır. Basquiat'ın tuval üzerine yağlıboya resimlerinde yoğun bir enerji ve hız hissi vardır. Yaşadığı dönemin dinamikleriyle uyum sorunu yaşayan bütün sanatçılar gibi, Basquiat da primitif, duygusal ve samimi olan değerlere yönelmiştir. Primitif algı, her zaman duygusal ifadeci sanatın kendini yeniden yapılandığı bir kaynak olmuştur (Tosun, 2015, s. 44)

Basquiat, çok genç yaşta (27) hayatını kaybetmiştir. Sanatı, ölümünden sonra daha da değer kazanarak ve çağdaş sanat dünyasında büyük bir etkiye sahip olmuştur. Bugün, eserleri tüm dünyada önemli müze ve galerilerde sergilenmekte ve yüksek fiyatlarla satılmaktadır. Jean-Michel Basquiat, yaratıcı ve özgün tarzıyla, hem sokak sanatı hem de çağdaş sanatın önemli bir figürü olarak kabul edilir. Sanatı, siyasi ve kültürel mesajlarını güçlü bir şekilde ileten ve izleyicileri düşünmeye teşvik eden bir ifade şeklidir.

Keith Haring de dünyada grafiti sanatında önde gelen isimlerden bir tanesi olarak kabul görmektedir. Keith Haring (1958 - 1990), Amerikalı bir görsel sanatçıdır. 1970'lerde ortaya çıkan grafiti sanatından etkilenerek işler ortaya çıkarmıştır (Mutaf Büyükcarman, Mart 2019, s. 220). 1980'li yıllarda ise, New York'ta Sokak sanatı alanında önde gelen isimlerinden biri olarak tanınmıştır. Eserlerinde, sade ve lekesele düzende renklerin kullanıldığı ve enerjik bir yapıya sahiptir. Haring, popüler kültür, politika ve toplumsal konular gibi temalarla ilgilenen bir sanatçıdır.

Görsel 30: Keith Haring, “Tuttomondo”, 1989, Duvar Üzerine Grafiti, San Antonio Kilisesi Duvarı, Pisa, İtalya.

Haring, sokakları bir resim yüzeyi gibi kullanarak, metroların duvarlarına, posterlere, tuvallere ve diğer yüzeylere resimler yapmıştır. Ayrıca kamusal alanlarda ve galerilerde sergiler düzenlemiş ve sanatını geniş kitlelere ulaştırmıştır. İşleri galeri ve müzelerden önce sokak duvarlarında ve metrolarda sergilenen Haring, daha sonra Museum of Modern Art (MOMA)'nın sürekli koleksiyonunda yer alır (Varol Ergen, 2015, s. 176). İşleri, insanlar arasında bağlantılar kurmayı, toplumsal bilinçlenmeyi ve eşitlik arayışını teşvik etme amacı taşır. Haring'ın sanatı, soyut dışavurumculuk, pop art ve grafiti gibi birçok akımdan etkilenmiştir. Toplumsal duyarlılığı, sanatçı yönü ve sade üslubu ile Banksy'nin de sanatsal takip ettiği söylenebilir (Gökova, 2020, s. 99). Günümüzde de, Keith Haring'ın eserleri dünya çapında önemli galerilerde ve müzelerde sergilenmektedir. Haring, çağdaş sanatta iz bırakan ve sokak sanatının evrimine önemli katkılarda bulunan önemli bir figürdür.

Amerikalı bir grafiti sanatçısı olan Dondi White (1961-1998) grafiti alanında adını duyurmuş sanatçılardan bir tanesidir. 1970'ler ve 1980'lerde New York alanında önemli etkiler ortaya koymuş birisidir. Sanat hayatına 1970'lerin ortalarında başlamıştır. Dondi White, renkli illüstrasyon üzerine çalışmalar ortaya koymuş ve bunları nitelikli tipografikle zenginleştirmiştir (Yalur, 2021, s. 214). Renkli ve büyük ölçekli duvar resimleri, vagonlar ve binalar üzerindeki çizimleriyle dikkat çekmiştir. Dondi White'ın sanatı, özgün kimliğe dayalı bir stil ve teknik sergilemektedir. Karakteristik bir yazı tarzı olan "Children of the Grave"

(Mezar Çocukları) isimli bir tag (imza) kullanır. Kısmen soyut olan ve geometrik formları bir arada kullanarak harfleri stilize eder ve canlı renklerle birleştirerek dikkat çekici nitelikte eserler ortaya koyar. Resimlerinde bunların yanı sıra figüratif unsurlar ve simgeler de kullanır. Dondi White, yaratıcı yaklaşımı ve yenilikçi teknikleriyle grafiti sanatının gelişimine katkıda bulunmuştur. Sanatı, enerjik ve dinamik bir ifadeyle kentsel alanlara renk ve hareket getirme amacını taşır. Sanatçının tarzı ve eserleri, genç nesil grafiti sanatçıları üzerinde büyük bir etki yaratmış ve onun mirası hâlâ sokak sanatının önemli bir parçası olarak kabul edilmektedir. Ne yazık ki, Dondi White 1998 yılında henüz 37 yaşındayken hayatını kaybetmiştir. Ancak, sanatı ve etkisi hâlâ hayatta kalmaktadır. Bugün, Dondi White'ın eserleri, grafiti sanatının tarihinde önemli bir yere sahiptir ve birçok sanat koleksiyonunda yer almaktadır.

Görsel 31: Dondi White, “Children of the Grave Part Three”, 1980, Tren Vagonu Üzerine Grafiti, ABD.

2.7.2. Başlıca Grafiti Çeşitleri

Güzel sanatların tüm alanlarında olduğu gibi grafiti sanatı da kendi içerisinde uygulama yönünden farklılıklar göstermektedir. Eserlerde kullanılan çizim tekniği, içeriksel ve mesaj yönünden zenginliği, eseri oluşturan kişinin kişisel ve karakteristik özellikleri gibi farklılıklar içermesi yönünden grafiti, kendi içerisinde de bir takım çeşitlilikler olarak görülmektedir. Belli başlı büyük yapıtların ve grafiti sanatçılarının eserleri dışında küçük eserlerin birçoğunun kimliği grafiti kültürü gereği belirsizdir.

2.7.2.1. Tag Grafiti

Grafitiler günümüzde estetik ve modern görünme çabası içerisinde olan şehirlerin önemli tercihleri arasında sayılabilmektedir. Sokak sanatlarından bir tanesi olan grafiti hakkında ne yazık ki ortaya çıkış tarihi ile ilgili net bir bilgi bulunmamaktadır. Grafiti sanatı ilk olarak bizi tag adı verilen imza kavramıyla karşılamış ve 1960’larda New York metro duraklarında ve vagonlarda yerini almaya başlamıştır (Işıktan & Yiğiter, 2019, s. 1010).

Görsel 32: Tag (İmza) Grafiti Uygulama, Zemin Üzerine Graffiti.

2.7.2.2. Throw-Up (Hızlı Grafiti)

Genellikle gece saatlerinde ya da hava karardıktan sonra yapılan throw-up grafiti çalışmaları, diğer türlere kıyasla çok fazla detay içermeyen ve içerisinde çok az renk barındıran çalışmalardır. Taglardan büyük fakat diğer grafiti işlerinden nispeten küçüktür. En fazla iki ya da üç renk içermektedir. Genellikle yuvarlak hatlardan oluşturulmaktadır (Kaynar, 2021, s. 15).

Bu tür grafitide genellikle estetik anlatım hız uğruna göz ardı edilir ve sadece birkaç renkle çok hızlı biçimde bir eser yaratılır. Bazen tek renkle de yapılabilir (Kahraman, 2009). Eseri oluşturan kişinin kendisine ait bir logo, amblem vs. içerebilir. Tüm karakterler genel olarak bir oran-orantı içerisinde oluşturulur.

Görsel 33: “Spleen”, Throw-Up (Hızlı Grafiti) Uygulama, Duvar Üzerine Grafiti.

2.7.2.3. Wild Style

Genelde grafiti türleri arasında en karmaşık yapıya sahip olan grafik türüdür. İçerisinde çok fazla renk barındırır. Grup kültüründen uzak kişilerin okuma ve yorumlama noktasında zorlandığı, harflerin birbirine kenetli şekilde tasarlandığı yazı türüdür. Ustalaşması oldukça zordur (Aral, 2021, s. 227).

Görsel 34: Wild Style Uygulama, Duvar Üzerine Grafiti.

2.7.2.4. Semi Wild Style

Wild style ile tekniği aynı fakat uygulama noktasında çok daha kolay ve daha okunaklı ancak yine de karmaşık olan grafiti türülerine verilen isimdir (Kaynar, 2021).

Görsel 35: Crack of Dawn, Semi Wild Style Uygulama, Duvar Üzerine Grafiti, Aarhus, Danimarka.

2.7.2.5. Simple Style

Grafiti sanatının en çok tercih edilen türlerinden olan Simple style, çoğunlukla basit çalışmalar olarak algılanabilmektedir. Aslında temel amaç çalışmanın okunaklı olması çabasıdır. Simple style eserlerde sanatçıların tercih etmiş oldukları harfler genellikle grafiti sanatı ile hiçbir bağlantısı olmayan ya da sanatla ilgilenmeyen kişilerce bile çok rahat bir şekilde okunabilmektedir. Daha kısa bir sürede oluşturulduğu için çoğunlukla izinsiz çalışmalarda tercih edilmektedir (Kaynar, 2021, s. 17).

Görsel 36: Simple Style Uygulama, Duvar Üzerine Grafiti.

2.7.2.6. 3D Style

Gölge, ışık, perspektif ile üç boyutlu yaklaşımların uygulamaya dahil edildiği çalışmalardır. Işık ve gölgeler harf formlarının alt, üst ve yanlarına yapılan ışık ve gölgeler ile üç boyutlu bir görünüm elde edilmektedir (Akıncı, 2021, s. 1727).

Grafiti sanatçılarının birçoğundan farklı bir üslup ile oluşturulan 3D Style grafitilerin öncülerinden olan Peeta heykel tasarımındaki yaratıcılığını 3D Style grafitilerde de yansıtmıştır. Bu alanda üretilen eserler gerçekçi bir üslup ile oluşturulmuştur (Işıktan & Yiğiter, 2019, s. 1013).

Görsel 37: Peeta, 3D Style Uygulama, Duvar Üzerine Grafiti.

2.7.2.7. Free Style

Sanatçının çalışmasında tercih ettiği kendi stili ile oluşturmuş olduğu bireysel uygulamaların tümüdür (Akıncı, 2021, s. 1727).

Görsel 38: Rukmini Reddy Sen, “Zentagle Duvar Resmi”, Free Style Uygulama, Duvar Üzerine Grafiti.

2.7.2.8. Block Style

Genellikle büyük kare ve dikdörtgen formlardan oluşan, geniş yüzeyleri kaplayan grafitilerdir. Grafitiye boyut kazandırmayı amaçlayan gölgelendirmelerdir (bilgiustam.com, 2023).

Görsel 39: Block Style Uygulama, Duvar Üzerine Grafiti.

2.7.2.9. Stencil Grafiti

Bu teknik araştırmada tercih ettiğimiz sanatçı Banksy'nin de kullandığı yöntemlerden bir tanesidir (Görsel 40).

Sanatçılar çeşitli şekillerde önceden hazırladıkları şablonları kullanarak duvarda boyama işlemlerini gerçekleştirirler. Şablonlar çoğunlukla sert plastikler ya da kâğıtlardır. Bu materyaller aracılığıyla doya veya fırça gibi araçlar kullanılarak şablon üzerinden duvarda boyama işlemleri hızlı bir şekilde gerçekleştirilir (stencilsablon.com.tr, 2023).

Görsel 40: Banksy, "Göçmen Aşevi", 2018, Stencil Grafiti Uygulama, Duvar Üzerine Grafiti, Fransa.

2.7.2.10. Karalama

Karalama amaçlı yapılan grafitiler, psikolojik bir rahatlama yönelik olup genellikle estetik nitelikten uzak türde yapılmaktadır. Kişiler genellikle duvar yüzeylerine ve zeminlere görsel olarak zarar vererek içgüdüsel bir karalama eylemine yönelebilirler. Gelişim psikolojisinde de insanın çizgisel gelişiminin ilk döneminin adı olan Karalama Dönemi (2 - 4 yaş) çocuklarının eylemleri gibi yetişkinlerin genellikle yaptıkları bu karalama eylemi de tamamen içgüdüsel ve rehabilite edici olarak düşünülebilir. Latrilania (tuvalet yazıları) da bu maksatla yapılmış örnekler arasında gösterilebilir. Herhangi bir amaç gütmeyen, ya da izleyiciye herhangi bir mesaj verme amacı taşımadan sadece karalama yöntemi ile oluşturulmuş bir grafiti çeşididir.

Görsel 41: Latrilania (Tuvalet Yazıları) Uygulama, Duvar Üzerine Grafiti.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

3.1. Banksy'nin Hayatı ve Sanatı

Dünyanın en gizemli ressamlarından olan Banksy'nin gerçek kimliği hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Sadece İngiliz olduğu bilinmektedir. Dillere destan olan Banksy ünlü olmaya karşı çıkıp hayatını gizlemesiyle dikkatleri kendine çekmeyi başarmış bir sanatçıdır. 1974 yılında doğduğu ve Bristol'lu olduğu tahmin edilen Banksy ilk olarak İngiltere daha sonra birden fazla ülkede yapmış olduğu dikkat çekici duvar resimleriyle adını duyuran bir sokak sanatkârıdır. 21. yüzyılın ender karşılaşılan sanatkârlardan bir tanesidir. İsmi duyurmuş ama tanınmamıştır. Banksy'nin bu kadar ünlü olmasının en mühim nedenlerinden bir tanesi de gizeminin hala devam etmesi ve net bir bilgiye ulaşılmamasıdır. Bu bilinmemeliğinin kendini kanunların ve oluşan düzenin zorunluklarından sakınmak için şart olduğunu dile getirir.

Müzelerle ve sanat galerisiyle alay eden Banksy 2010 yılında Time dergisinin Steve Jobs ve Lady Gaga ile beraber dünyanın patetik 100 kişi içinde bulunan bir sanatçıdır. "Gerilla artist" olarak bilinen sanatkârların yapmış olduğu çalışmalarda savaşa karşı çıkan, çevreci hayvanların haklarını koruyup kollayan, tüketim deliliğini sorgulayan iletiler vermektedir. Bristol'den gelen olağan bir grafiti sanatkârı iken yapıtları müzayedeler de 6 haneli sayıya ulaşan Banksy'nin eserleri tanınmış kişilerin duvarlarında yer almıştır. Banksy hayatıyla ilgili hiçbir bilgi söylemeyeceğini dile getirmiştir. Banksy'yi Robin Gunningham olarak tanıtmış bir gazete doğruluğunu netleştirememiştir (Ellswort, 2015).

1970'lerin ilk yıllarında meydana çıkan grafiti hiphop kültürü ile birlikte yıllar içinde gelişim göstermiştir. 1980'lerde oldukça fazla Pop Art'tan etkilenmiş olan grafiti stencil boyama olarak bilinen şablon tekniğini Pop-art'tan almıştır. Banksy'nin yapıtlarının öz yapısal niteliklerini de bu teknikler meydana getirmiştir. Banksy 1990ların ilk yıllarında serbest bir grafiti sanatkârı olan sokak duvarlarına resimler çizmeye başlamıştır. Londra ve Bristol'de ilk olarak ilgileri üzerine çekmeyi başarmıştır.

Genel olarak yapıtlarında anti-savaş, anti-kapitalist ve anti-kuruluş gibi fikirleri konu edinmesi ile meşhurdur. Tüm zamanlardaki bunalımların, arbedenin ortasındaki insanların sorunlarına değinecek işler çıkaran, farklı bir söyleyişle dünyanın sıkıntılı, zarar veren bir

durumda olmasına dikkat çeken bir stil olmuştur. Eserlerinde çocuklar, yaşlılar, polisler, askerler ve maymunlar gibi belirli imgeler tercih etmiştir.

Görsel 42: Banksy, “Kırmızı Balonlu Kız”, 2002, Duvar Üzerine Grafiti, Londra.

Banksy'nin en tanındık yapıtlarından biri olan bu eser Londra'nın birden fazla duvarında kendini gösteren Kırmızı Balonlu Kız adıyla bilinmektedir. Bu yapıt "Her zaman umut vardır" anlamı taşımaktadır.

Görsel 43: Banksy, “Tatil Enstantaneleri”, 2005, Duvar Üzerine Grafiti, Filistin.

Görsel 44: Banksy, "Beytullahim Kontrol Noktası", 2005, Duvar Üzerine Grafiti, Filistin.

Filistin'deki duvarların üzerine Banksy'nin dünyanın en büyük açık hava hapishanesi olarak bilindiği "Tatil Enstantaneleri" isimli 9 tane iş vermiştir. Görsel 43'te duvara açılmış olan imgesel bir deliğin içinde aşikâr cennet gibi bir plaj resmi Görsel 44'te ise İsviçre'yi andıran bir dağ peyzajı bulunmaktadır.

Banksy'nin sanat dünyasına damga vurmuş ve izleyicilerin büyük beğenisini toplamış Seasons Greetings (Özel Gün Kutlamaları), Valentine's Day (Sevgililer Günü), Girl with a Pierced Eardrum (Delinmiş Kulak Zarlı Kız), Man with Dog (Köpekli Adam) gibi çok sayıda eserleri bulunmaktadır.

Görsel 45: Banksy, "Seasons Greetings" (Özel Gün Kutlamaları), 2018, Duvar Üzerine Grafiti, İngiltere.

Bir garaj duvarının köşesinin kesişim alanına resmedilen iki yönlü eserde (Görsel 45) bir tarafta, mutlu ve kollarını her iki yana açmış, gökyüzüne doğru bakan ve ağzını açarak kar tanelerini yakalamaya çalışan bir çocuk imgesi yer almaktadır, diğer tarafta ise yanan bir çöp konteynerine yer verildiği görülmektedir. Eserde, konteyner imgesindeki ateşin küllerinin uçuşarak bir kar tanesi gibi çocuğun üzerine yağdığı görülmektedir.

Sanatçının dikkat çeken eserlerinden bir tanesi “Valentine’s Day” (Sevgililer Günü) isimli eseridir. 2020 tarihinde İngiltere’de görülen eser (Görsel 46) duvar üzerine grafiti ve hazır nesne yerleştirmesi teknikleri kullanılarak oluşturulmuştur. Banksy kişisel web sayfası ve sosyal medya hesabı üzerinden yaptığı paylaşımında eserin kendisine ait olduğunu doğrulamıştır. Eserde gökyüzüne doğru sapan tutan genç bir kız görülmektedir.

Görsel 46: Banksy, “Valentine’s Day” (Sevgililer Günü), 2020, Duvar Üzerine Grafiti, İngiltere.

Banksy'nin en bilinen eserlerinden bir tanesi olan "Delinmiş Kulak Zarlı Kız" (Görsel 47), sanatçı Johannes Vermeer'in "İnci Küpeli Kız" portresindeki küpelerin, bir binanın üzerinde yer alan alarm sistemiyle değiştirilerek yorumlanması ile meydana gelmiş bir eserdir. Banksy'nin aynı zamanda memleketi olan Bristol'de ortaya çıkan bu eser 2014 yılında Bristol Limanı yakınlarında bulunan bir binanın cephesinde yer almaktadır. Duvar üzerine grafiti tekniği kullanılarak oluşturulan bu eser Banksy'nin Bristol'de sergilediği en önemli eserlerinden biridir.

Görsel 47: Banksy, “Girl with a Pierced Eardrum” (Delinmiş Kulak Zarlı Kız), 2014, Duvar Üzerine Grafiti, İngiltere.

2018 yılında Fransa’da oluşturulan Man With Dog isimli eser Banksy’nin en ünlü duvar resimlerinden bir tanesidir (Görsel 48). Bir insan bir de hayvan figürü yer alan eserde, köpeğe kemik uzatan diğer elinde testere yer alan bir erkek figür resmedilmiştir.

Görsel 48: Banksy, “Man with Dog” (Köpekli Adam), 2018, Duvar Üzerine Grafiti, Fransa.

3.2. Banksy'nin Duvar Resimlerinde Yazı ve Resim İlişkisi İncelenmesi

3.2.1. Swing Girl (Sallanan Kız) Adlı Çalışmada Yazı ve Resim İlişkisi

Görsel 49: Banksy, “Swing Girl” (Sallanan Kız), 2010, Duvar Üzerine Grafiti, Los Angeles, ABD.

Swing Girl, Banksy'nin ABD'de görünen; ve yalnızca resim içeren klasik Banksy üslubunun dışında, figür ve yazının birlikte kullanıldığı önemli çalışmalarındandır. 2010 yılında Los Angeles, Broadway'de bir otoparkta resmedilen eserde geniş yüzeyli bir duvar üzerinde yer alan “PARKING” levhasının “ING” hecesi beyaz boya ile belli belirsiz bir biçimde boyanarak yarı şeffaf bir görünüm elde edilmiştir. PARK kelimesi; zamanla aşınmış, kirlili, beyaz, büyük ve geniş bir duvar üzerinde yer almakta ve yukarıdaki görselden de anlaşılacağı gibi eserin metin kısmının duvarda kapladığı alan, en sağda mavi renkte yer alan SUV model bir araç yüksekliği kadardır. PARK yazısında yer alan A harfinde salıncak ve salıncakta sallanan bir kız çocuğu saçları uçuşur vaziyette, salıncığın iplerini iki eliyle tutmuş olarak, sol bacağı önde, sağ bacağı geride resmedilmiştir.

Swing Girl isimli eserde, sanatçının bir araç park alanında mevcutta var olan yer belirtme yazısının(PARKING) tipografik unsuru üzerine manipülasyon işlemi uygulayarak anlamda

başarılı bir şekilde değişiklik oluşturduğu görülmektedir. Sanatçının bu manipülasyon işleminde yarı şeffaf vaziyete getirerek yok etmeye çalıştığı hece(ING) sayesinde o alanı bir oyun parkına dönüştürmeyi başarmıştır. Manipülasyona dayalı bu tipografik anlam zenginleştirmesini kompozisyona eklediği salıncaklı kız figürü imgesiyle de bütünleştirerek kompozisyonu daha görünür bir hale getirmiştir. Sanatçı kompozisyonda sadece “ING” bölümünü beyaz uygulama ile yarı şeffaf bir görüntü elde edilecek şekilde kapatılmıştır.

Eserde yer alan PARKING kelimesinde tipografik açıdan sans serif (tırnaksız) form tercih edilmiştir. Bu form Fransızca’da “olmadan” anlamındaki “sans” sözcüğünden gelmektedir. Bu tür yazılarda bütün hatlar aynı genişliktedir. Dairesel hatlardaki incelme eksenine daima dikey pozisyonadadır. (Erdal, 2015:166). Bu yazı fontu; Arial, Futura, Helvetica gibi yazı karakterleri bu tür sans serif(tırnaksız) yazı formları arasında yer almaktadır.

Görsel 50: Banksy, “Swing Girl” (Sallanan Kız) adlı görselden detay.

Oldukça keskin konturlara sahip kız çocuğu figüründe açık ve koyu tonlar birlikte kullanılmıştır. Duvarda yer alan figürde organik bir form tercih edilirken, yazı unsurunda ise geometrik açıdan sert bir tipografi unsuru gözlemlenmektedir. Duvarda hâlihazırda yer alan yazı unsuru eser geneline bakıldığında görsel estetik ve vermek istediği mesaj açısından en çok dikkat çeken unsurdur. Stencil tekniği kullanılarak oluşturulan eserde, figür ideal insan formuna ait oran ve orantıdan yaklaşık olarak iki kat daha büyük resmedilmiştir.

Esere ilk bakıldığında tüm dikkati “PARK” kelimesinin çektiğini söyleyebiliriz. Buradan yola çıkarak sanatçının aslında vermek istediği mesajın oyun parkına yönelik bir sosyal ihtiyacın olduğunu ve muhtemelen eserin bulunduğu bölgede çocukların güvenli bir

şekilde oyun oynayabilecekleri bir alan olmadığını ve daha geniş bir anlamda da bakmak gerekirse, dünya üzerinde araçlara ayrılan alanların oyun parklarına ayrılan alanlardan kat be kat daha fazla olduğuna eleştirel bir vurgu yapmak istediğini söyleyebiliriz.

Eser birçok yönden kıymetli olmasının yanında onu en güçlü yapan temel etkenlerden bir tanesi yazı ve resim birlikteliğidir. Eser başarılı bir şekilde kurgulanmış ve verilmek istenilen mesaj, görsel ve tipografik öğelerle desteklenmiştir. Eser, özgün tasarımının mevcut bir kamusal alan yüzeyinde başarılı bir yorumla ifade edilişi bakımından da ayrıca değerlidir. Banksy'nin bu eseri, resim ve yazı ilişkisi noktasında sahip olduğu bilgi ve tecrübesinin kompozisyonda bütünleştiği ve bu durumun profesyonelce dışavurumu olarak nitelendirilebilir.

3.2.2. We're All in the Same Boat (Hepimiz Aynı Teknedeyiz) Adlı Çalışmada Yazı ve Resim İlişkisi

Görsel 51: Banksy, “We’re All in the Same Boat” (Hepimiz Aynı Teknedeyiz), 2021, Duvar Üzerine Grafiti, İngiltere.

2021 yılında İngiltere’de görünen eser, verdiği mesajlarla Banksy’nin en dikkat çeken çalışmaları arasında yer tutmaktadır. Banksy’nin bu çalışmasında paslı, eski çinko levha formu arkasında tekne üzerinde yolculuk yapar biçimde ifade edilmiş üç çocuk figürü yer almaktadır. Teknenin pruva kısmında, izleyici yönüyle sağ tarafta bulunan çocukların en büyüğü olan figür elindeki kağıt dürbünle uzakları gözlemlemektedir. Bu çocuğun boynunda denizcilik fuları yer almaktadır. Teknenin sol tarafında, arkadaki çocuk elindeki kovayla su alan teknenin suyunu boşaltmaktadır. Ortadaki çocuk ise tedirgin gözlerle bir yandan su boşaltan çocuğu izlemekte, diğer yandan ise sol eliyle öndeki figürü tutmaktadır. Sağdaki iki çocuğun kafasında gazete kağıdından yapılmış eski tip denizci şapkaları bulunmaktadır. Arka planda görünen tuğla duvar yüzeyinde ise bu betimlemeyi destekleyici biçimde “We’re All in the Same Boat” mesajı yer almaktadır.

Çocuk figürlerinde, Banksy’nin eserlerinde genellikle tercih ettiği koyu tonlar içeren klasik üslubundan farklı olarak açık ton ve keskin kontrastlar tercih edilmiştir. Organik formların (insan), geometrik formların ve yazı formlarının şekillerin bir arada yer aldığı bir

çalışmadır. Banksy kompozisyonu zenginleştirmek amacıyla kullandığı yazı formunda handwriting(el yazısı) formunu kullanmıştır. Burada yazı karakterinde tercih edilen biçim ile mesajdaki içerik arasındaki uyum dikkat çekmektedir. Çinko levhada ve tuğla zeminde doğal çizgisel formlar ve sert doku görülmektedir. Hazır nesne kullanımından yararlanan bu eserde çocuk figürleri standart oran-orantılarından biraz daha büyük bir oran tercih edilmiştir. Eserde ilk bakışta çocuk figürleri dikkat çekmektedir.

Görsel 52: Banksy, “We’re All in the Same Boat” (Hepimiz Aynı Teknedeyiz) adlı görselden detay.

Banksy, We’re All in the Same Boat isimli eserinde ağırlıklı olarak iklim krizine dikkat çekiyor olabilir. “Hepimiz aynı teknedeyiz” anlamına gelen sloganla iklim krizinde yaşanabilecek her türlü olumlu ya da olumsuz durumdan toplum olarak etkilenilebileceğine vurgu yapıyor olabilir. Eserde kullanılan yosun tutmuş doğal görünümlü tuğla zemin, geri dönüşümlü atık levha, akarsu ve yeşil mekanlar konuyu destekler niteliktedir.

Bu eserde ifade edilmek istenen içerik; tercih edilen figürlerin stencil tekniği yönünden başarısı ve esere ismini veren aynı zamanda da fonda yazı unsuru olarak yer alan mesajın zenginliği ile nitelikli biçimde desteklenmiştir. Eserde kullanılan üç farklı teknik(yazı, grafiti resim, hazır nesne kullanımı) tamamıyla iklim krizine ve geri dönüşümün önemine vurgu yapar niteliktedir. Bu bağlamda, eserin biçim ve içerik yönünden Banksy’nin en özgün eserleri arasında olduğu söylenebilir.

3.2.3. Draw The Raised Bridge (Yükselmiş Köprüyü Çizin) Adlı Çalışmada Yazı ve Resim İlişkisi

Görsel 53: Banksy, “Draw The Raised Bridge” (Yükselmiş Köprüyü Çizin), 2018, Duvar Üzerine Grafiti, Hull, İngiltere.

Eser, 2018 yılında İngiltere’nin Hull kasabasında Scott Street Köprüsü’ne resmedilmiş bir grafiti çalışmasıdır. Eserde tipografik unsurlar ve klasik Banksy üslubunu yansıtan bir erkek çocuk figürü yer almaktadır. Sağ elindeki kılıcını gökyüzüne doğru kaldırmış, her an savaşa gitmeye hazır şekilde bekleyen bir çocuk figürü tasvir edilmiştir. Çocuğun elinde ahşaptan olduğu düşünülen basit bir kılıç ve kılıcın uç kısmına bağlanmış bir kalem vardır. Başına takmış olduğu miğfer görünümlü süzgeç, kalkan ve pelerinle tasvir edilen erkek çocuk figürü oldukça ciddi, kendinden emin ve bağıyor vaziyette resmedilmiştir. Çocuk imgesinin grafiticilerin temel düzeyde tercih ettikleri yazı fontu olan balon görünümlü harf karakterlerinden oluşan büyük bir zeminin üzerine oturduğu görülmektedir. Eserin fonunda ise yapıldığı dönemde sosyal medyada gündem olan “Draw The Raised Bridge” mesajı yer almaktadır.

Genel olarak açık ve beyaz tonların ağırlıklı olarak yer aldığı çocuk figürü organik formlardan oluşmaktadır. Eser genelinde sert bir doku kullanılmıştır. Tipografik formda

geometrik bir yapı gözlemlenmektedir. Çocuk figürünün üzerinde oturarak tasvir edildiği tipografik unsurlarda tercih edilen fontlar balon harfler görünümündedir. Çok koyu kalın kontur çizgilerin ağırlıklı olarak kullanıldığı bu eserde nesnelere yatay dikdörtgen bir alan içerisinde resmedilmiştir. İçerisinde birbirini tekrar eden figür ya da nesnelere yoktur. İlk bakıldığında figür açısından zemin oluşturan ve tipografik unsurların yoğun olduğu alan dikkat çekmektedir.

Görsel 54: Banksy, “Draw The Raised Bridge” (Yükselmiş Köprüyü Çizin) adlı görselden detay.

Banksy eserlerinin birçoğunda ağırlıklı olarak karşımıza çıkan çocuk figürleri, Banksy'nin “Draw The Raised Bridge” isimli eserinde de temaya uygun bir karakter kazandırılarak tasvir edilmiştir. Banksy'nin dünyaya mesajlarını paylaşmak ve aynı zamanda evrensel barışa katkı sağlamak amacıyla çocuk figürünün, ucuna kalem bağlanmış ahşap bir kılıç ile savaşa gittiğini yorumlamış olabilir. Ayrıca eserin üst kısmında yer alan “Draw The Raised Bridge” cümlesinin çocuk figürüne ait olduğu düşünülebilir. Eserde yer alan ciddiyetten uzak, eğlenceli görünen yazı karakterleri ise çocuk figürünün masumiyetini ve barış mesajına olan desteği pekiştirir niteliktedir.

Temel olarak evrensel barış mesajları vermek üzere yorumlanmış bu eser, tipografik unsurları barındırması yönünden yazı-resim ilişkisine güzel bir örnektir. Bu eserde kullanılan grafiti biçimi stencil tekniğine yönelik nitelikli bir örnek olup, yazı ile desteklenmesi durumu eserin biçim ve içerik yönünden tutarlılığına katkı sağlamıştır.

3.2.4. One Nation Under CCTV (CCTV Altında Bir Ulus) Adlı Çalışmada Yazı ve Resim İlişkisi

Görsel 55: Banksy, “One Nation Under CCTV” (CCTV Altında Bir Ulus), 2007, Duvar Üzerine Grafiti, İngiltere.

One Nation Under CCTV, Banksy'nin İngiltere’de resmettiği eserlerindendir. 2007 yılında Londra’daki Newman Caddesi’nde bir evin duvarı üzerine grafiti tekniği ile oluşturulmuştur. Eserde, kırmızı kapüşonlu bir çocuk, bir polis, polis köpeği ve çok geniş bir duvar yüzeyinde “ONE NATION UNDER CCTV” yazısı görülmektedir. Çocuk figürü, sırtında açık renkli bir çanta ve kırmızı kapüşon ile, polis figürü füme renkte bir üniformayla, köpek figürü ise koyu ve açık kahverengi ile resmedilmiştir. İzleyici bakış açısı yönüne göre sağ tarafta bir merdiven üzerinde yer alan çocuk figürü, sola dönük bir şekilde durmakta ve kendisini izleyen güvenlik kameralarına, polis memuruna ve polis köpeğine aldırış etmeden iki eli ile tuttuğu rulo bir fırça aracılığı ile duvarda yer alan yazıyı oluşturmaktadır. Polis ise

yanında köpeği ile beraber belli bir mesafede ayakta durmakta ve elindeki kamera ile çocuğun faaliyetini kayıt altına almaktadır.

Klasik Banksy üslubunun dışında resmedilen ve tipografik unsurların (ONE NATION UNDER CCTV) dikkat çektiği bu eser diğer çalışmalarına göre daha renklidir. Eserde büyük yer kaplayan ONE NATION UNDER CCTV yazısı beyaz renk, çocuk, polis memuru ve polis köpeğinde kahverengi, gri ve kırmızı renkler kullanılmıştır.

Eserin yazı ve resim kısımları ayrı ayrı ele alındığında özellikle yazı kısmında çok belirgin bir şekilde geometrik formlara yer verildiği ve sans serif (tırnaksız) fontun tercih edildiği görülmektedir. Yazı alanı içerisinde ve kırmızı kapşonlu çocuğun kullandığı merdivende tekrar eden çizgisel unsurlar yer almaktadır. Stencil tekniği kullanılarak oluşturulmuş bu eserde figürler gerçek oranları ile resmedilmiştir.

Büyük harflerle ve çok büyük formda oluşturulan kalın font ile verilmek istenen mesaj kamuya hitap eder niteliktedir. Bu mesajda herkesin izlendiğine ve özel hayatlarının ihlal edildiğine dikkat çekilmektedir. Eserde ağırlıklı olarak düz çizgilere yer verilmiştir.

Görsel 56: Banksy, “One Nation Under CCTV” (CCTV Altında Bir Ulus), adlı görselden detay I.

Eser genel anlamda bir eleştiri mesajı içermekte ve toplumsal olarak dikkat çekmektedir. Eserin adında da yer alan “ONE NATION UNDER CCTV” cümlesinde geçen CCTV (Closed Circuit Television): Kapalı Devre Kamera Sistemi kelimesinin kamera güvenlik sektöründe kullanılan bir terim olduğu ve kapalı devre kamera sistemi anlamına geldiği göz önünde bulundurulduğunda, çalışmada yer alan figürlerle de bu mesajın desteklendiği söylenebilir. Bu eserdeki figürler hacim olarak mesajdan çok daha küçük bir alanı kaplamakta ve mesajın altında kalmaktadırlar. Böylece figürden çok mesajın izleyiciye iletilmesi sağlanmaktadır. Banksy eserin yer aldığı duvarın sağ üst tarafındaki kapalı devre kayıt yapan kameranın görüş alanında resmettiği çalışmada grafitinin ruhuna uygun ironik bir mesaj vermektedir. Ayrıca çalışmadaki polis memurunun da kamera ile kayıt yapıyor olarak resmedilmesi sanatçının grafiti resimlemenin gece ve gizlice yapılıyor olma geleneğine karşıt olarak gündüz ve kamera kaydı altında yapması da çalışmanın içeriği ile örtüşmektedir.

Görsel 57: Banksy, “One Nation Under CCTV” (CCTV Altında Bir Ulus), adlı görselden detay II.

Eser, renk kullanımı yönünden zenginlik içerdiği ve klasik Banksy üslubunun yanı sıra zengin tipografik unsurlar içerdiği için değerlidir. Aynı zamanda Banksy'nin yaptığı en büyük duvar resimlerinden biridir. Bu eserin resmedilirken metrelerce yüksekliğe sahip iskele kurulması ihtiyacı göz önünde bulundurulduğunda, aralıksız olarak kapalı devre kamera sistemi ile izlenen alanda eserin nasıl oluşturulduğuna dair soru işaretleri eseri özel kılmaktadır.

3.2.5. Follow Your Dreams - Cancelled (Hayallerinizi Takip Edin - İptal Edildi) Adlı Çalışmada Yazı ve Resim İlişkisi

Görsel 58: Banksy, “Follow Your Dreams - Cancelled” (Hayallerinizi Takip Edin - İptal Edildi), Duvar Üzerine Grafiti, ABD, 2010.

2010 yılında ABD, Boston’da yapılan eser, duvar üzerine grafiti tekniği ile oluşturulmuştur. Çalışmada yazının etkisi belirgin olarak görülmektedir. Resim ve yazının birlikte kullanıldığı eserde, bir elinde kova, bir elinde fırça ve koltuk altına sıkıştırılmış iki adet rulo şeklinde posterin yer aldığı orta yaşlı bir erkek figürü de yer almaktadır. Bu figürdeki kişi, mimikleri oldukça donuk, omuzları çökmüş ve mutsuz bir görünümde tasvir edilmiştir. Figürün sol tarafında “Follow Your Dreams (hayallerinizi takip edin)” anlamına gelen yazının üzerinde sol alttan sağ üste doğru çapraz biçimde konumlandırılmış kırmızı bir bantta; “Cancelled (iptal edildi)” anlamına gelen yazı yer almaktadır. “Follow Your Dreams” yazısı sanki yeni yazılmışçasına boyası aşağı doğru akıyor şekilde, “Cancelled” ifadesi ise, bir etiket ya da damga formatında resmedilmiştir.

Eser, renk kullanımı yönünden oldukça sade bir yoruma sahiptir. Orta yaşlı erkek figürünün resimsel anlatımının yanında yer alan yazı daha çok geometrik formlarda resmedilmiştir. Erkek figürü, standart insan oran - orantısında resmedilmiştir. Eser genelinde siyah tonlar görülmekle birlikte, “Cancelled” ifadesinde parlak bir kırmızı kullanılarak belirgin

bir görsel etki oluşturulmuştur. Stencil tekniğiyle resmedilen eserde özellikle yazısal alanda tekrar eden unsurlar mevcuttur. Yazı fontunda handwriting (el yazısı) ve sans serif (tırnaksız) form birlikte kullanılmıştır.

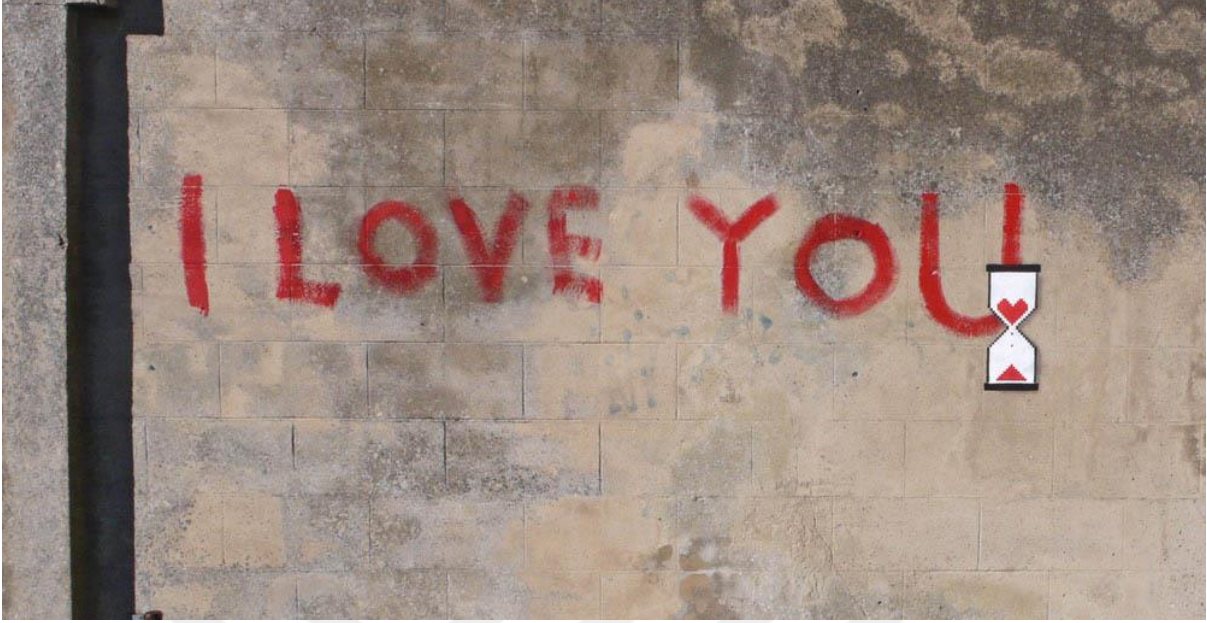

Görsel 59: Banksy, “Follow Your Dreams - Cancelled” (Hayallerinizi Takip Edin - İptal Edildi) adlı görselden detay.

Figür donuk yüz ifadesi, kambur sırtı ve yaşlı halinden rahatsız bir konumda olduğu anlaşılmaktadır. Figürün kılık kıyafetinden anlaşıldığı kadarıyla orta/alt sınıf bir gelire sahip biri olma ihtimali ile, eserin Boston'da yoksulluğun olduğu bir mahallede görülmesi mekânın sanatçı tarafından özenle seçildiği anlamında yorumlanabilir. Sanatçı, eserde insanların hayallerini gerçekleştirebilmesinin zorluğuna ve ekonomik imkânsızlıklara vurgu yapıyor olabilir.

İçerik olarak oldukça kuvvetli anlatıma sahip olan bu eseri değerli kılan unsur; yüksek refah düzeyi ve üst gelir seviyesine sahip olmasıyla bilinen ABD’de yoksulluğun olduğu bir kentte görülmesi ve kullanılan üslup bakımından hem görsel hem de yazısal içerikleri bir arada barındırması bakımından kıymetlidir.

3.2.6. I Love You (Seni Seviyorum) Adlı Çalışmada Yazı ve Resim İlişkisi

Görsel 60: Banksy, “I Love You” (Seni Seviyorum), 2010, Duvar Üzerine Grafiti, İngiltere.

I Love You, sanatçının 2010 yılında İngiltere'nin başkenti Londra'da resmettiği duvar üzerine grafiti çalışmalarındandır. Eserde çok az nesne bulunmaktadır. Resmin merkezinde seni seviyorum cümlesinin İngilizce karşılığı olan “I LOVE YOU” ifadesi yer almaktadır. Bu ifadenin sağ alt köşesinde ise bir kum saati konumlanmakta, kum saatinin üstte kalan bölümünde yer alan kumlardan kalp simgesi oluşturulduğu görülmektedir. Tipografik unsurun sağ alt köşesine bir imza konumunda yerleştirilmiş kum saati aktif bir şekilde tükenir vaziyette aşka vurgu yapmaktadır.

Banksy'nin Londra Ventnor'da resmettiği bu eserde kırmızı renk dikkatleri çekmektedir. Genel olarak açık ve orta tonlardan oluşturulan eser genelinde düz çizgiler tercih edilmiştir. Özellikle kum saati formu başta olmak üzere, tipografik bölümde de ağırlıklı olarak daire, üçgen gibi geometrik formlar net bir şekilde göze çarpmaktadır. Oldukça sade, az bir nesne kullanımının tercih edildiği eserde harf karakterleri açısından tekrar eden formlara yer verilmiştir. Kum saati, betimsel olarak genel formuna uygun vaziyette resmedilmiştir. Stencil tekniği ile oluşturulan eserde en dikkat çekici unsur “I LOVE YOU” cümlesidir. Bu cümle resmedilirken handwriting (el yazısı) formundan faydalanılmıştır. Kum saati ise çok net, keskin ve dijital görünümlü hatlara sahiptir.

Çok az ve sade obje kullanımıyla oluşturulan I Love You isimli eserde sanatçı aşka vurgu yapmaktadır. Tipografik bölümde ve akıyormuş gibi resmedilen kum saatinde kırmızı

renk kullanımı tercih edilmesi de bu vurguyu destekler niteliktedir. Eserde sade bir kum saati simgesine yer verilmiştir. Banksy I Love You isimli eseriyle aşkın geçici olduğuna, uzun süre devam etmeyeceğine bir yorum getirmiş olabilir. Kum saati objesinin içerisine yerleştirilen kalbin sevgiyi temsil ettiği düşünülebilir. Kum saatinin ters çevrildiğinde tekrar yenilenen ve akmaya başlayan yapısı göz önünde bulundurulduğunda sevgi döngüsünün zaman zaman kendisini yenileyebileceğine vurgu yapmış olabilir. Birçok eserin oluşturulma aşamasında sanatçının zemine attığı astar tabakaya bu eserde yer vermemesi ve eseri doğrudan kirli, yıpranmış duvara resmetmesi aslında anlamını yitiren aşk mesajını da vurgular niteliktedir.

Bir takım duyguları açığa vuran bu eserin, özellikle çok az obje kullanımıyla betimlenmesi ve derin mesajlar içermesi onu önemli kılan özellikleri arasındadır. Eserin ağırlıklı bir bölümünü sadece tipografik unsurlar kaplamaktadır. Sanatçının en sade ama akılda kalıcı eserlerinden bir tanesi olması da eserin en dikkat çekici özellikleri arasındadır.

Görsel 61: Banksy, "I Love You" (Seni Seviyorum) adlı görselden detay.

3.2.7. Graffiti Removal Hotline:... (Grafiti Silme Hattı:...) Adlı Çalışmada Yazı ve Resim İlişkisi

Görsel 62: Banksy, “Graffiti Removal Hotline:...” (Grafiti Silme Hattı:...), 2006, Duvar Üzerine Grafiti, İngiltere.

Duvar üzerine grafiti tekniğiyle resmedilen eser, 2006 yılında Londra Islington’da görünmüştür. Eser merkezinde arka planda “GRAFFITI REMOVAL HOTLINE:...” cümlesi ve cümlenin sağ tarafında ayakta bir erkek çocuk figürü tasvir edilmiştir. Bu figür iki eliyle boya fırçasını tutmakta ve yerde küçük bir boya kovası bulunmaktadır. Çocuk, halihazırda duvarda yer alan Türkçe karşılığı “Grafiti Silme Hattı:...” olan metnin devamında ve çocuğun boy hizasında yer alan telefon numarasının üzerini elindeki fırça yardımıyla kapatır şekilde resmedilmiştir.

Tipografik unsurların ve nesnelere kullanıldığı eserde, açık ve koyu tonlara birlikte yer verilmiştir. Koyu bir zemin rengine sahip duvara resmedilen eser, genel olarak düz çizgilerden oluşmaktadır. Çocuk figüründe organik insan formu karşımıza çıkarken, tipografik bölümde geometrik formlar göze çarpmaktadır. Yatay dikdörtgen bir alan içerisine konumlandırılan eser de figür, standart çocuk oran - orantısından biraz daha büyük bir şekilde resmedilmiştir. Koyu renkli zemin üzerine, siyah tişört ile resmedilen çocuk figürü eser görselliğinde ikinci plana atılmış, esere bakıldığında dikkati çeken ilk unsur beyaz tonlarda resmedilmiş “GRAFFITI REMOVAL HOTLINE:...” ifadesinin yer aldığı tipografik bölümdür. Eserin tipografik

bölümü ele alındığında çok belirgin bir şekilde geometrik formlara yer verildiği, bu formda ise oldukça kalın karakterler ile sans serif (turnaksız) fontun tercih edildiği görülmektedir.

Banksy, eserinde grafiti silme hattına ait telefon numarasının bir çocuk figürü aracılığıyla yine bir grafiti tekniği kullanılarak kapatıldığını resmetmektedir. Bu eserde anonim grafiti sanatçı Banksy ile Londra devlet yetkilileri arasında süregiden savaşa dikkat çekmek amacıyla, uydurma bir kamu duyurusunu tahrif eden bir çocuk figürü tasvir edilmiş olabilir. Genel olarak bir eleştiri niteliği taşıyan eserin aslında sokağın kamusal bir alan mı? devlet yönetimine ait özel bir alan mı? sorularına cevap arıyor olabilir.

Görsel 63: Banksy, “Graffiti Removal Hotline:...” (Grafiti Silme Hattı:...) adlı görselden detay.

Banksy'nin çalışmalarının tamamı olmasa da çoğu, temiz ve anında okunabilen kendine özgü bir stil sergilemektedir. Bu eserde de aynı stili görmekteyiz. Ayrıca kullanan font da eseri ayrıcalıklı kılan özellikler arasındadır. Duvarda mevcutta yer aldığı düşünülen, grafiti silme hattına ait telefon numarasının yer aldığı grafiti çalışması üzerine çocuk figürünün de yine bir grafiti türü olan karalama yöntemiyle bir grafiti çalışması oluşturduğu gözlemlenmektedir. Grafiti üzerine grafiti uygulandığı düşünülmesi eseri güçlendiren yönleri arasındadır.

3.2.8. No Ball Games (Top Oyunlarına Hayır) Adlı Çalışmada Yazı ve Resim İlişkisi

Görsel 64: Banksy, “No Ball Games” (Top Oyunlarına Hayır), 2009, Duvar Üzerine Grafiti, İngiltere.

Banksy tarafından duvar üzerine grafiti tekniği ile resmedilen eser 2009 yılında İngiltere'nin başkenti Londra'da Tottenham High Road ve Philip Lane kavşağında bir dükkanın yan duvarına yapılmıştır. Eserin üst ortasında yer alan ve üzerinde “NO BALL GAMES (Top Oyunlarına Hayır)” yazılı kırmızı renkli bir levha ve bu levha ile top oynayan yüzleri birbirlerine dönük olarak tasvir edilen iki adet çocuk figürü yer almaktadır.

Siyah - beyaz tonlarda resmedilen çocuk figürlerinde realist üslupta yapılmış insan formları dikkat çekmektedir. Çocukların oyun oynadığı kırmızı levha ise geometrik bir yapıdadır. Birbirlerine simetrik bir konumda yerleştirilen çocuk figürleri boyut olarak standart çocuk oran - orantısına yakın ölçülerde resmedilmiştir. Esere ilk bakıldığında dikkatleri kırmızı renkli levha çekmektedir. Levhada özellikle kamusal alanlarda tercih edilen sans serif (tırnaksız) font tercih edilerek konunun ciddiyetine atıfta bulunulmuştur.

Banksy, “No Ball Games” isimli eserinde toplumu günlük olarak kısıtladığına inandığı kuralları eleştirmektedir. Küçük yaşta çocuklara verilen ağır sorumluluklara ve çocukların özgürleşmesine etki eden kısıtlamalara, çocukların hayatın kurallarından ve beklentilerinden muaf tutulmalarına, temel çocuk etkinliklerinin dahi kontrol edilip yapılan baskılara karşıt ve toplumu uyarıcı bir yorum yapmaktadır.

Görsel 65: Banksy, “No Ball Games” (Top Oyunlarına Hayır) adlı görselden detay I.

Görsel 66: Banksy, “No Ball Games” (Top Oyunlarına Hayır) adlı görselden detay II.

3.2.9. Ghetto For Life (Yaşam İçin Getto) Adlı Çalışmada Yazı ve Resim İlişkisi

Görsel 67: Banksy, “Ghetto For Life” (Yaşam İçin Getto), 2013, Duvar Üzerine Grafiti, ABD.

Banksy, sosyal medya hesabı üzerinden yaptığı paylaşım ile 2013 yılında New-York, South Bronx'ta görünen eserin kendisine ait olduğunu doğrulamıştır. Duvar üzerine grafiti tekniği ile oluşturulan eserde; merkezde, “GHETTO 4 LIFE” metni yer almaktadır. Metnin sağ tarafında ise küçük bir erkek çocuğu ve orta yaşlı bir erkek figürü tasvir edilmiştir. Şapka taktığı, ceket ve şort giydiği görülen çocuk figürü elinde spre y boya ile sanki duvardaki “GHETTO FOR LIFE” metnini oluştur şekilde, koyu tonlarda bir takım elbise giydiği ve kravat taktığı görülen erkek figürü ise bir tepsi içerisinde iki adet spre y boya tutan bir garson gibi resmedilmiştir. Çocuk figürü sol arka çaprazdan yüzü görünmeyecek şekilde, orta yaşlı erkek figürü ise, sanki izleyiciye dönük bir biçimde sol ön çapraz açıdan bakılırcasına resmedilmiştir.

Türkçe karşılığı “Yaşam İçin Getto” anlamına gelen ve ilk bakıldığında dikkatleri kırmızı renkli eserde figürlerde kullanılan renkler sanatçının klasik üslubunu yansıtır tarzda düzenlenmiştir. Açık ve koyu tonlara birlikte yer verilen eserde keskin hatlı, kontur çizgilerle sahip bir görünüm elde edilmiştir. Gerçek oranlarla oluşturulan insan figürlerinde realistik bir yaklaşıma, metnin yer aldığı yazısal bölümde ise geometrik formlara yer verilmiştir. Geniş bir alan içerisine yatay dikdörtgen formatta oluşturulan eser içerisinde yazısal bölümde tekrar eden geometrik formlar görmek mümkündür.

Görsel 68: Banksy, “Ghetto For Life” (Yaşam İçin Getto) adlı eserden detay.

Eserde çocuk figürünün, elindeki sprey boya ile duvar yüzeyine “Yaşam İçin Getto” anlamına gelen “GHETTO 4 LIFE” metnini boyadığı görülmektedir. Getto; Türk Dil Kurumu’ndaki tanıma göre “Avrupa ülkelerinde Yahudilerin gönüllü olarak veya zorlanarak yerleştirildikleri ve her türlü gereksinimini başka yere gitmeden karşılayabildikleri mahalle, Yahudi mahallesi.” (sozluk.gov.tr, 2022) şeklinde tanımlanmaktadır. Sanatçı eserinde; azınlık mahallelerine, bu mahallelerde yaşayan insanların sorunlarına ve imkânsızlıklarına dikkat çekmeye çalışmış olabilir.

Eser; hem kullanılan teknik, hem de içeriksel olarak güçlü bir anlatıma sahip olması yönünden değerlidir. Sanatçının diğer eserlerinde çokça rastlanmayan, kullanımını çok sevmediğini belirttiği balon harf yapısını tercih etmesi, yazı ve resim içerikli mesajları aynı anda kullanması bakımından önemlidir. Eserde dikkat çeken önemli ayrıntılardan biri, remedilen çocuk figürünün giyim tarzıdır. Getto diye hitap edilen bölgeyle, çocuk figürünün giyimi ve ona hizmet etmeye hazır şekilde bekleyen uşak görünümlü erkek figürünün yer alması çok tutarlı görünmemektedir.

3.2.10. No Future (Gelecek Yok) Adlı Çalışmada Yazı ve Resim İlişkisi

Görsel 69: Banksy, “No Future” (Gelecek Yok), 2010, Duvar Üzerine Grafiti, Londra.

No Future isimli eser, 2010 yılında Banksy'nin Southampton, Londra'da resmettiği duvar üzerine grafiti çalışmalarındandır. Eser özel bir konutun duvarına resmedilmiştir. Eserde yerde oturan küçük bir kız çocuğu figürü resmedilmiştir. Figürün yüz hatları ve mimikleri oldukça durağan ve sert görünmektedir. Figürün üst kısmında kırmızı renk ile yazılmış “NO FUTURE” yazısı yer almaktadır. No Future yazısında yer alan “O” harfi bir balon simgesine dönüştürülmüş ve yerde oturan çocuk figürünün bu balona bağlı olan ipi tuttuğu görülmektedir.

Görsel 70: Banksy, “No Future” (Gelecek Yok) adlı eserden detay.

Arka planda yer alan ve “Gelecek Yok” anlamında resmedilen “No Future” ifadesi Banksy’nin diğer sanat eserlerinde olduğu gibi oldukça ince, basit ve zekice kurgulanmış bir mesaja sahiptir. Eserde karşıt anlamlara gelen objeleri bir arada kullanmıştır. Genelde balonlar çocuklar için bir neşe kaynağı olarak görülürken, sanatçı eserde zıt bir anlatımdan faydalanmıştır.

Banksy’nin eserinde savaş, ayrımcılık, isyan, suç, yoksulluk gibi temalara değindiği söylenebilmektedir.

3.2.11. Basquiat Murals Barbican Center (Basquiat Duvar Resimleri Barbican Merkezi) Adlı Çalışmada Yazı ve Resim İlişkisi

Görsel 71: Banksy, “Basquiat Murals Barbican Center” (Basquiat Duvar Resimleri Barbican Merkezi), 2010, Duvar Üzerine Grafiti, Londra.

2017 Eylül ayında, İngiltere’de yapılan eser duvar üzerine grafiti tekniği kullanılarak oluşturulmuştur. Eserde realist tarzda yapılmış iki figür ve ressam Jean-Michael Basquiat’ın resimlerinden esinlenerek yapılmış üçüncü bir figür ve köpek figürü görülmektedir. İnsan figürleri ayakta betimlenmiş olup, izleyici bakış açısına göre eserin sağ tarafında erkek bir polis memuru figürü, sol tarafında kadın polis memuru figürü orta kısımda ise ressam Jean- Michel Basquiat’u temsil eden insan figürü yer almaktadır. Polis figürlerinin Ressam Basquiat üzerinde arama yapmaktadırlar. Resmin sol alt kısmına ise polis köpeği eklenerek kompozisyon dengesi simetriden kurtarılmış, asimetrik ve dikkat çekici bir kompozisyona dönüştürülmüştür. Basquiat ise, ellerini iki yana açmış vaziyette ve iskeletine kadar şeffaflık içeren vaziyette betimlenmiştir. Resmin sağ üst köşesinde ise “Barbican Exhibition Halls (Barbican Sergi Salonları)” nı gösteren bir yönlendirme levhası yer almaktadır.

Eser, 1982 yılında yapılmış olan Basquiat’ın ünlü eseri “Boy and Dog in a Johnypump (Johnypump’da Çocuk ve Köpek) isimli eserine atıf yapar nitelikte oluşturulmuştur.

Basquiat'ın bu eseri, onun en yüksek miktar ile satılan eserleri arasında yer almakta olup, ırkçılık ve kölelik gibi sosyal meselelere dikkat çeken önemli bir kompozisyonudur.

Banksy, 1988 yılında hayatını kaybeden Basquiat'ın 20 Eylül 2017'de açılacak olan sergisi öncesi saygı amaçlı Londra (Barbican)'da bu duvar resmini yapmıştır. Bu resim, Banksy'nin bir ustaya şükranını ifade ettiği bir saygı resmi niteliğindedir. Banksy, Basquiat'ın kompozisyonuna ek olarak kendi duvar resminde yalnızca arama yapan iki polis figürünü eklemiştir. Temel amaç yine Basquiat'ta olduğu gibi ırkçılığı ve köleliği eleştirmek ve siyahi bir ustanın sanatsal tavrına dikkat çekmektir. Bu kompozisyonda keskin ve net renklerin (sarı, turuncu, kırmızı ve siyah) yer aldığı alanlar doğrudan Basquiat etkilerine sahipken; polis figürleri ise klasik anlamda (siyah – beyaz) Banksy üslubunu göstermektedir.

Sanat tarihinde birçok sanatçının oluşturduğu saygı resmi gibi bu eserde yakın tarihte ve genç yaşta yaşamını yitiren ve özgün temalarıyla dikkat çeken Basquiat'e saygı niteliğindedir. Önemli siyasi, sosyal ve güncel olaylara eleştirel bir bakış açısı ve estetik yorum getiren bir sanatçı olarak Banksy bu eseri ile Basquiat'ın eleştirisini destekler ve pekiştirir nitelikte bir eser ortaya koymuştur.

Banksy'nin “Basquiat Murals Barbican Center (Basquiat Duvar Resimleri Barbican Merkezi)” isimli bu eserinin, ırkçılık sorunlarına dikkat çekmesi ve hayatını kaybeden dünyaca ünlü ırkçılık karşıtı bir ressam olan Basquiat'ın sergi alanına giden yol üzerinde bir duvara betimlemesi sanatçıya, sanat eserindeki temaya saygı niteliğindedir. Bu kompozisyon ile estetik ve toplumsal duyarlılığa sahip sanat izleyicilerinin dikkatini çekmeyi ve dünya basınında ırkçılık karşıtı sanatsal söylem ile gündem olmayı başarmıştır. Eser, betimlenişi bakımından oldukça zengin görsel değerlere sahiptir.

3.2.12. Forgive Us Our Trespassing (İzinsiz Girişimizi Affedin) Adlı Çalışmada Yazı ve Resim İlişkisi

Görsel 72: Banksy, “Forgive Us Our Trespassing” (İzinsiz Girişimizi Affedin), 2010, Duvar Üzerine Grafiti, Salt Lake City, Utah, ABD.

22 Ocak 2010 tarihinde Salt Lake City, Utah, ABD’de resmedilen Forgive Us Our Trespassing isimli eser, Banksy'nin alışlagelmiş sert ve eleştirel üslubunun dışında resmettiği bir duvar resmidir. Eserde küçük yaşlarda bir erkek çocuk figürü yer almaktadır. Figür; diz çökmüş bir vaziyette, iki elinin avuç içlerini birbirleri ile birleştirmiş, başı kısmen öne eğik bir şekilde, üzerinde sıradan günlük bir kıyafet ve başında şapka ile resmedilmiştir. Figürün bakış yönünde yerde kenarlarından boyalar akan küçük bir boya kovası, kovaya yaslı bir şekilde konumlandırılmış fırça ve duvarda ise pembe renklerle yazılmış “FORGIVE US OUR TRESPASSING” yazısı yer almaktadır. Eserde boya kovasından ve fırçadan akan boyalardan anlaşıldığı kadarıyla çocuk figürünün duvardaki yazıyı oluşturduğu söylenebilir.

Bu eserde sanatçının diğer birçok eserinde olduğu gibi onun genel üslup özelliklerine uygun olarak çok az renk kullandığı ve bu doğrultuda bir kompozisyon oluşturulduğu görülmektedir. Bu çalışmada ağırlıklı olarak siyah beyaz tonlar ve pembe renk dikkat çekmektedir. Eserde renk kullanılan alanları, duvardaki yazı bölümü ve boya kovasının betimlendiği alanlar oluşturmaktadır. Açık ve koyu tonlara bir arada yer verilen eserde eğik ve kesik çizgiler daha yoğun olarak göze çarpmaktadır. Eseri resim ve yazı alanı olarak iki bölümde değerlendirdiğimizde birinci bölümünde (figürlü alan) organik formlara; ikinci

bölümünde (yazı kullanılan alan) ise, daire ve üçgen gibi geometrik formlara yer verildiği görülmektedir. Bu bölümde handwriting (el yazısı) ve sans serif (tırnaksız) form birlikte kullanılmıştır. Eserde yazı alanında tekrar eden unsurlar bulunmakla birlikte, figürün tekil duruşu kompozisyonda dinamik bir unsur oluşturmaktadır. Eserde ele alınan çocuk figürü ideal insan formuna ait oran ve orantıda kompozisyona yerleştirilmiş olup figürde bir stilizasyon veya deformasyon söz konusu değildir. Esere bakıldığında erkek çocuk figürü siyah tonlardaki kontrastlıktan dolayı izleyicinin ilk dikkatini çeken unsur olurken, yazı alanı ise hem kullanılan rengin açık bir tona sahip olması hem de zemin renginin açık bir tona sahip olması nedeniyle figüre kıyasla ikinci aşamada izleyicinin dikkatini çekmektedir.

Görsel 73: Banksy, “Forgive Us Our Trespassing” (İzinsiz Girişimizi Affedin) adlı eserden detay.

Sanatçı, Forgive Us Our Trespassing isimli eserinde bir kutu boya ve fırçanın yanında diz çöken ve dua eden bir çocuk figürü resmediyor. Duvardaki yazı alanından ve boya kovanın kenarlarından aşağıya doğru akar şekilde resmedilen boya akıntılarında anlaşıldığı kadarıyla eserdeki yazı kısmının yakın zamanda eserdeki çocuk figürü tarafından oluşturulduğu yorumu yapılabilmektedir. Çocuk figürünün masum bir şekilde resmedilme Banksy toplumun grafitiye karşı olumsuz bir bakış açısının olduğunu, grafitiyi toplumun bir kesiminin Vandalizm olarak değerlendirdiğinin farkında olduğunu ve Forgive Us Our Trespassing isimli eseri ile toplumdaki af dileyerek, çalışmalarını iyi niyet çerçevesinde oluşturduğunu ve toplumdaki anlayış beklediğini bu eseriyle izleyicilerine aktarıyor gibi görünüyor.

Bu eser; alışlagelmişin dışında bir mesaj içeriği taşıdığı, nitelikli bir anlatım dili kullanıldığı ve izleyiciye verdiği mesajın niteliği ile dikkat çekici olması bakımından değerlidir.

3.2.13. The Street Is In Play (Sokak Oyunda) Adlı Çalışmada Yazı ve Resim İlişkisi

Görsel 74: Banksy, “The Street Is In Play” (Sokak Oyunda), 2013, Duvar Üzerine Grafiti, New York, ABD.

1 Ekim 2013 tarihinde, Allen caddesi, New-York, ABD’de resmedilen eser duvar üzerine grafiti ve hazır nesne yerleştirme teknikleri kullanılarak oluşturulmuştur. Eserde iki adet erkek çocuk figürü görülmektedir. Figürlerin orta sınıf bir giyim tarzına sahip olduğu, tulum giydiği ve kasket şapka taktığı görülmektedir. Duvarda ise, üzerinde “Grafiti Suçtur” anlamına gelen “GRAFFITI IS A CRIME” yazılı bir levha yer almaktadır. Levhanın içerisinde siyah silüet halinde bir sprej boya sembolü ve bu sembolüm üzerinde yasak anlamına gelen (anti-graffiti) kırmızı uyarı çizgisi bulunmaktadır. Çocuklardan bir tanesi eğilir bir vaziyette resmedilmiş, diğer çocuk ise ayakkabısız bir vaziyette diğer çocuğun sırtına çıkarak “Grafiti Suçtur” levhası içerisinde yer alan sprej boyayı almaya çalışır vaziyette resmedilmiştir.

Kompozisyon renk kullanımını açısından oldukça sade bir formatta düzenlenmiştir. Bu çalışmada ağırlıklı olarak siyah tonlar dikkat çekmektedir. Eserde, renk kullanılan tek alanı hazır nesne olarak kullanılan levhanın üzerinde bulunan kırmızı uyarı çizgisi oluşturmaktadır.

Levhada özellikle kamusal alanlarda tercih edilen sans serif (tırnaksız) font tercih edilerek konunun ciddiyetine atıfta bulunulmuştur. Eserde Banksy'nin karakteristik özelliklerinden olan stencil tekniğinde olduğu gibi şablon çizgilerinin ön planda olduğu net kontrastlıklar dikkat çekmektedir. Figürlerde organik formlar kullanılırken, levhada bulunan geometrik formlar ise esere dahil edilmiştir. Figürlerin çoğul ve hareketli duruşu kompozisyonda dinamik bir unsur oluşturmaktadır. Eserdeki figürler yandaki pencere ve standart insan oran-orantısı ile karşılaştırıldığında çocuk figürleri gerçek büyüklüğünden biraz daha büyük bir şekilde oluşturulmuştur. Esere ilk bakıldığında tüm dikkati çocuk figürleri çekmektedir.

Banksy'nin kendine özgü şablon tekniğini içeren The Street Is In Play isimli eserinde, tulum giymiş çocuklar anti-graffiti levhasında yer alan sprej boyayı almaya çalışarak yasalarla dalga geçiyor olabilir.

Banksy'nin güçlü bilgisini ve yaratıcı yeteneklerini yansıtan The Street Is In Play isimli eseri hazır nesnelere esere yerleştirilmesi noktasında göstermiş olduğu kabiliyeti ve vermiş olduğu içeriksel mesajlar yönünden değerlidir.

Görsel 75: Banksy, “The Street Is In Play” (Sokak Oyunda) adlı eserden detay.

3.2.14. Mona Lisa Bazooka (Mona Lisa Bazuka) Adlı Çalışmada Yazı ve Resim İlişkisi

Görsel 76: Banksy, “Mona Lisa Bazooka” (Mona Lisa Bazuka), 2007-2008, Duvar Üzerine Grafiti, İngiltere.

Dünyanın en ünlü tablolarından biri olan, Leonardo da Vinci'nin Mona Lisa eserine atıfta bulunan eser İngiltere’de resmedilmiştir. Klasik Banksy üslubunun en belirgin örneklerinden bir tanesi olarak gösterilebilen “Mona Lisa Bazooka” isimli eser duvar üzerine grafiti tekniği kullanılarak oluşturulmuştur. Eserde çok sayıda çalışmaya konu olan gerçek bir sanat tarihi ikonu haline gelen Mona Lisa portresi görülmektedir. Mona Lisa, İtalya'nın Floransa şehrindeki Rönesans sırasında Leonardo da Vinci tarafından kavak bir pano üzerine Sfumato tekniği ile resmedilmiş 16. yüzyıl yağlı boya portresidir. Mona Lisa, Banksy'nin bu eserinde sağ omzunda bazuka ve baş kısmında bir kulaklık ile her an savaşa hazır şekilde resmedilmiştir. Orijinal Mona Lisa’da figürün bir eli diğerinin üzerinde yer alırken, Banksy'nin Mona Lisa Bazooka eserinde bazuka tutarken resmedilmiştir.

Siyah-beyaz tonlardan oluşan eserde, çoğunlukla koyu tonlar tercih edilmiş ve eserin oluşturulmasında stencil tekniği kullanılmıştır. Eserde sağ alt köşede imza formatında yukarıdan aşağıya doğru konumlandırılmış “BANKSY” yazısı yer almaktadır. Bu yazı sans

serif (tırnaksız) fonttan oluşturulmuştur. Eser genelinde tekrar eden unsurlara yer verilmemiştir.

Eserde oldukça sade ve etkili bir anlatım tercih edilmiştir. Banksy'nin sanat tarihinin en ünlü kadınlarından bir tanesini güçlü modern bir silahla kuşatması kesinlikle mizahi olsa da, izleyicide bu mizahın ötesinde çok daha farklı bir beklenti oluşturmaktadır. Mona Lisa'nın orijinalinde olduğu gibi yüzünde ve bakışlarında güçlü, sakin ve dingin bir ifade görülmektedir, ancak tehdit edici silahla yan yana geldiğinde bakışları ve gülümsemesi biraz tehditkar hale dönüştüğü söylenebilir. Eserde resmedilen kulaklık aynı zamanda, savaş durumlarında masum sivillerin ölümüne ve bazı korkunç sonuçlara kayıtsız kalanlara ve savaşın devam eden olumsuz gerçeklerine karşı toplumun bıkkın ve duyarsız vatandaşlar haline geldiklerine dair bir vurgu yapıyor olabilir.

Bu eseri farklı kılan en temel özelliği; Mona Lisa'nın ilk kez bir ateşli silahla resmedilmiş olmasıdır. Sanat tarihinde birçok sanatçının kendisinden öncesi yüzyıllarda yapılmış sanatçıları öykünen ve onlara atfedilen eserler ortaya koyduğu bilinmektedir. Bu mantık ile yapılan eserlere "Saygı Resmi" denilmektedir. Banksy'nin Mona Lisa Bazooka isimli eseri de Leonardo da Vinci'nin Mona Lisa eserine bir saygı resmi niteliğindedir.

3.2.15. Phone Tap (Telefon Musluğu) Adlı Çalışmada Yazı ve Resim İlişkisi

Chrisp Street, Doğu Londra, İngiltere’de 2011 yılının temmuz ayında resmedilen eser duvar üzerine grafiti tekniği kullanılarak oluşturulmuştur. Eserde ki figür, bir çizgi film karakteri şeklinde tasvir edilmiştir. Gayet sade, ayrıntılardan arındırılmış şekilde resmedilen figür dikdörtgen şeklinde bir gövde ile çizgi şeklinde oluşturulmuş kollara ve bacaklara sahiptir. İki yana ayrılmış kolları ve üç çizgiden oluşan elleri ile adeta küçük bir çocuğun çizimini andırmaktadır. Figürün izleyici bakış yönüne göre, soldaki gözü nokta, sağ gözü ve ağzı birer daire formunda resmedilmiştir. Figürün bedeninin karşıya dönük olduğu ve baş kısmının sağ tarafına bakar şekilde oluşturulduğu ve figürün sadece tek bir kulağının yine tüm detaylardan arındırılarak resmedildiği görülmektedir. Kafasında sadece dört adet saç teli ile resmedilen figürün boynundaki çizgilerden anlaşıldığı kadarıyla bir atkı ile resmedilmiştir. Figürün bakış yönüne göre sağ üst köşede telefon çalma sesi anlamına gelen “Brinngg! Brinngg!” yazısı, yine figürün sol üst köşesinde ise daire şeklinde konuşma diyalogu simgesi içerisinde Oh hayır... musluğum arandı anlamına gelen “Oh no...my tap’s been phoned” yazısı yer almaktadır. Figürün baş hizasında, “Brinngg! Brinngg!” yazısı altında ise koyu renkte eski bir musluk yer almaktadır. Eserde figür şaşkın bir ifadeyle duvarda yer alan musluğa bakmaktadır.

Klasik Banksy resim tarzının dışında resmedilen eser tamamen düz çizgilerden oluşturulmuştur. Özellikle yazısal alanlarda çokça birbirini tekrar eden formlara yer verildiği görülmektedir. Esere ilk bakıldığında çizgi film karakteri şeklinde resmedilen figür dikkat çekmektedir.

Sanatçının Chrisp Street’te bir otoparkta resmettiği bu eserinde Temmuz 2011’de İngiliz manşetlerinde, çeşitli telefonların ve sesli mesajların dinlenmiş olması yönünde çıkan haberlere bir atıfta bulunduğunu söylemek mümkündür.

Eser Banksy’nin klasik üslubunun dışında bir tarzda resmedilmesi yönünden oldukça değerlidir. Sanatçı, eserlerinin genelinde kullandığı figürlerin gerçek insan formlarında ya da benzer oran orantıda resmettiği göz önünde bulundurulduğunda bu eser diğerlerinden çok net bir çizgi ile ayrılmaktadır.

Görsel 77: Banksy, “Phone Tap” (Telefon Musluğu), 2011, Duvar Üzerine Grafiti, Londra, İngiltere.

Görsel 78: Banksy, “Phone Tap” (Telefon Musluğu) adlı eserden detay.

SONUÇ

Banksy'nin duvar resimlerinde yazı ve resim ilişkisini inceleyen bu çalışmanın sonuçlarına ilgili alanyazın ve ele alınan 15 eser kapsamında ulaşılmıştır. Ele alınan eserlerin isimleri sırasıyla şu şekildedir: Swing Girl (Sallanan Kız), We're All in the Same Boat (Hepimiz Aynı Teknedeyiz), Draw The Raised Bridge (Yükselmiş Köprüyü Çizin), One Nation Under CCTV (CCTV Altında Bir Ulus), Follow Your Dreams - Cancelled (Hayallerinizi Takip Edin - İptal Edildi), I Love You (Seni Seviyorum), Graffiti Removal Hotline:... (Grafiti Silme Hattı:...), No Ball Games (Top Oyunlarına Hayır), Ghetto For Life (Yaşam İçin Getto), No Future (Gelecek Yok), Basquiat Murals Barbican Center (Basquiat Duvar Resimleri Barbican Merkezi), Forgive Us Our Trespassing (İzinsiz Girişimizi Affedin), The Street Is In Play (Sokak Oyunda), . Mona Lisa Bazooka (Mona Lisa Bazuka), Phone Tap (Telefon Musluğu).

İlgili alanyazın incelendiğinde dünyaca ün kazanmış grafiti sanatçısı Banksy'nin gerçek kimliğinin belirli olmadığı onun adına kurulan bir web sitesi üzerinden eserlerinin teyitini yaptığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmaya konu olan eserler bu web sitesi üzerinden ulaşılmış olup, kaynak gösterilerek çalışma kapsamında kullanılmıştır.

Banksy'nin yapıtlarında resim ve yazı ilişkisi, onun sanatsal yaklaşımındaki temel bir görsel yaklaşım tarzı olarak karşımıza çıkmaktadır. Banksy'nin, çoğunluğu kamusal alanlarda yer alan duvar resimlerinde, hem nitelikli bir estetik görsellik hem de bu görsel imgelere uygun tipografik unsurları kullanarak etkili kompozisyonlar oluşturduğu görülmektedir. Bu kompozisyonların çoğu akıllarda bir takım soru işaretleri bırakmaktadır. Banksy'nin eserlerinden bazıları تنها sokaklarda, bazıları terkedilmiş evlerde ya da yıkılmış bina duvarlarında resmedildiği gibi bazıları ise kamuya açık ve kalabalık alanlarda, yer yer insan boyunun ulaşamayacağı yükseklikteki zeminlerde çok kısa zaman diliminde resmedilmiştir. Yaşanan tüm bu gelişmeler akıllara Banksy kimliğinin aynı zamanda bir ekip olabilme ihtimalini de getirmiştir.

Banksy'nin eserleri incelendiğinde stencil (şablon) tekniğini birçok çalışmada kullandığı görülmüştür. Kendine has üslubu ile dikkatleri üzerine çekmeyi başaran Banksy aynı zamanda eserlerinde izleyicisine toplumsal bir mesaj vermeyi kendisine hedef edinmiştir. Bu mesajları izleyiciye aktarırken çeşitli figürlerden, formlardan, nesnelere ve tipografik unsurlardan faydalanmıştır. Bazı eserlerinde renklerin yanı sıra doğada hazır bulunan nesnelere yerleştirmeler de yapmıştır. Tipografik unsurları etkili bir şekilde eserlerinde

uygulayan Banksy, eserin temasına göre tırnaklı ve tırnaksız yazı karakterlerine, daha dik bir format olan blok harflere, kimi zaman ise yuvarlak hatlara sahip karakterlere yer vermiştir.

Sanatçının konu seçiminde çoğunlukla toplumsal olaylara değindiği görülmüştür. Bir çocuk figürü, yaşlı bir adam, bir garson vb. sanatçının eserinin konusu olabilir. Bu figürler ağırlıklı olarak eserin merkezinde ve siyah beyaz tonlarda resmedilmiş, eserlerde genellikle renkler tipografik alanlarda tercih edilmiştir. Toplumun büyük bir kesimini doğrudan ilgilendiren konular, sanatçının özgün çalışmaları aracılığıyla doğrudan izleyici ile etkileşime geçmektedir.

Banksy'nin yapıtları incelendiğinde çeşitli amaçlar doğrultusunda yazıyı bir kompozisyon ögesi olarak resme dâhil ettiği görülmektedir. Sanatçı birçok eserinde yazı ve resim doğrudan ilişkilendirilmiş ve görsellik yazı ile desteklenerek daha etkili hale getirilmiştir. Yapıtlarında resim ve yazı ilişkisini aşağıdaki iki temel unsuru göz önünde bulundurularak zenginleştirdiği görülmektedir.

- *Mesaja Dikkat Çekme:* Banksy'nin, eserlerinde nitelikli ve düşündürücü mesajlar iletmek için yazıları sıkça kullandığı görülmektedir. Bu yazılar genellikle doğrudan sloganlar veya düşündürücü ifadeler olarak kendini göstermektedir. Zaman zaman eleştirel, ironik ifadeleri veya şiirsel söylemleri de kullandığı görülmektedir. Bu anlamda kompozisyonlarına dâhil etmiş olduğu yazılar, tipografi seçimi ve vurgusu ile izleyene yapıtın ana teması ve Banksy'nin amacı hakkında daha net bir anlayış sağlayarak mesajların vurgulanmasına katkı sağlamaktadır. Banksy'nin eserleri, çeşitli toplumsal ve politik konuları ele alır ve genellikle çağdaş toplumda meydana gelen olaylara eleştirel bir şekilde yaklaşır. Sanatı, sadece görsel bir deneyim değil, aynı zamanda düşünmeye teşvik eden ve izleyiciye mesajlar gönderen derin bir ifade şeklidir. Resim ve yazı ilişkisinin uyumlu bir şekilde bir araya gelmesi, Banksy'nin eserlerinin gücünü ve etkisini artırır.
- *Öyküleme:* Banksy, bazı yapıtlarının betimsel gücünü artırmak ve biçim – öz ilişkisine katkı sağlamak için yazıyı - resimlerle birleştirdiği görülmektedir. Resimler, olayın bir kısmını görsel imgelerle aktarırken; yazılar ise, olayın sürecini ya da izleyicinin dikkat etmesi gereken önemli bir ayrıntıyı vurgulayarak sunduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Ahmetoğlu, Ü., & Denli, S. (2013). Soyut Dışavurumculuğun Ortaya Çıkışı ve Türk Resim Sanatına Yansımaları. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 179.
- Akarsu, P. (2010). Sürrealizm ve Rüya. İstanbul: *Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Resim Ana Sanat Dalı*.
- Akerson, F. E. (2000). *Dile Genel Bir Bakış*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Akıncı, D. (2021). Sokakların protest ifade yöntemi: Grafiti sanatı. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 1727.
- Aksoy, P. (2014). Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Anabilim Dalı. *Resim ve Yazı Diyalektiğinin Günümüz Açılımları*. Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ambrose, G., & Harris, P. (2020). *Grafik Tasarımda Tipografi (B. Bayrak, Çev.)*. İstanbul: Literatür.
- Anadol, Ş. (1997). Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi: 2. *Grifon*, 715. İstanbul: YEM.
- Aral, H. (2021). *Kültürel Bir Pratik Olarak Grafiti ve Sokak Sanatı: Atina Örneği*. İstanbul: Beykent Üniversitesi, İletişim Fakültesi Medya ve İletişim Bölümü.
- Atakan, N. (2008). *Sanatta Alternatif Arayışlar*. İzmir: Karakalem Kitabevi.
- Avcıoğlukalebek, N., Öztürk, T., & Görüş, Y. (2022). Pop Art Akımı ve Moda Tasarımcıları. *Atlas Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Balık, M. (2020). Protest sanat bağlamında grafiti, Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Resim Anasanat Dalı.
- Başgelen, N. (Temmuz-Ağustos 2015). "Nevali Çori/Veba Vadisi'nden Göbekli Tepe'nin Dilek Ağacına: Klaus Schmidt". *Aktüel Arkeoloji Dergisi* 46, 35.
- Becer, E. (2010). Modern Sanat ve Yeni Tipografi. Ankara: Dost Kitabevi Yayınevi.
- Burunsuz, M. (2018). Popüler Kültür İkonu Olarak Jean Michel Basquiet. *İdil*, 658.
- Cansız, O. (2012). Sokak Sanatının Kent Kimliği Üzerine Etkileri, Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi.
- Chiera, E. (1938). *Sie Schreiben auf Ton. Leipzig: Orell Füssli Verlag*.
- Chiera, E. (1964). *Kilden Kitaplar, Çeviri: Dinçol, A. M.* İstanbul: Sıralar Matbaası.
- Çankır, M. B. (2017). *Toplumsal ve Teknolojik Gelişmeler Bağlamında Video Sanatı*. Aydın Sanat Yılı.
- Çopur, M. E. (1996). *Yazının Tarihsel Sürecinden Hareketle, Tarih, Teknik Ve Diğer Sanatlara Yansımaları İle Kaligrafi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demirel, H. (1999). *Bilgisayar Kontrollü Kapalı Devre TV Deney Seti Tasarımı ve Gerçekleştirilmesi Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Dikbaş, N. (2011). İmge ve Metin: Yazı ve Resim Nasıl Bir Araya Gelir? *Bilim ve Sanat Vakfı*, 75.
- Ellswort, W. (2015). *Banksy, Duvarın Ardındaki Adam*. İstanbul: Hayalperest Yayınları.
- Emiroğlu, S., & Özen, K. (2023). Ortaokul Öğrencilerinin Yazılı Anlatımlarında Kakofoni. *International Journal of Language Academy*, 220. Haziran 16, 2023 tarihinde <https://sozluk.gov.tr> adresinden alındı
- Erdem, S. (2018). *Grafiti ve sokak sanatının tarihsel süreçte iletişim stratejileri açısından değerlendirilişi, Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Erdem, S. (2019). Geçmişten Günümüze Dada Hareketi ve Modern Tasarım Sanatına Etkisi. *STD*, 128.
- Ergün, C. (2012). Temel Sanat Eğitiminde ve Çağdaş Sanatta Kolaj-Fotomontaj. *Sanat - Tasarım Dergisi*, 8-9.

- Evcil, A. N., & Yalçın Usal, S. S. (2020). Sağır Duvarları Sanatla Kazanmak: Duvar Resimleri. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (KMUEFAD)*, 3(2), 277.
- Fineberg, J. (2014). *1940'tan Günümüze Sanat: Varlık Stratejileri*. İzmir: Karakalem Yayınevi.
- Gaur, A. (2001). Yazının Tarih Öncesi. *P Dergisi, Yazı ve Sanat*(21).
- Gayret, T. (2017). 1950'ler Sonrasında Gelişim Gösteren Pop Sanat Natürmortları Üzerinden Bir Sanat Tarihi Okuması. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 73.
- Gombrich, E. (2007). *Sanatın Öyküsü* (5 b.). İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Gögebakan, Y., & Kılınç, E. (2020). Empresyonizm, Kübizm, Sürrealizm ve Ekspresyonizmde Tarz Olarak Soyutlama. *Sanat Dergisi*, 24.
- Gökova, H. (2020). Sokak Sanatında Üsluba Dair Yorumlar. *Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*, 99.
- Göktan, M. Ç. (2015). Fütürizm Sanat Akımının Oluşumunda Fotoğrafın Önemi. *Ulakbilge*, 15-30.
- Greaney, M. E. (2002). The Power of the Urban Canvas: Paint, Politics, and Mural Art Policy. *New England Journal of Public Policy*, 18(1).
- Gülensoy, T. (1998). *Türkçe El Kitabı* (3 b.). Kayseri: Kıvılcım Yayınları.
- Güneş, Ş. (2009). *Sokak Sanatı*. İstanbul: Artes Yayınları.
- Işıktan, F., & Yiğiter, O. M. (2019). *Disiplinler Arası Bağlamda Graffiti Uygulamaları*. Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi.
- Kahraman, M. E. (2009). *Sokak Çocuklarının Eğitim ve İyileştirme Kurumlarında Graffiti Tekniğinin Yeri ve Önemi, Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Uygulamalı Sanatlar Anabilim Dalı Grafik Eğitimi Bölümü.
- Karataş, T., & Aypek Arslan, A. (2020). Fütürizm'de Toplumsal Yapı ve Umberto Bocconi. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 459.
- Kaynar, G. (2021). *Eskişehir'de Graffiti ve Duvar Resmi Örneklerine yönelik Fenomenolojik Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi*. Eskişehir: Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kınal, F. (1969). Çivi Yazısının Doğuşu ve Gelişmesi. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2.
- Kozlu, D., & Benuğur, Ş. (2014). Çağdaş Sanatta Görsel ve Kavramsal Bir İmge Olarak Yazının Kullanımı. *Art-e Sanat Dergisi*, 233.
- Kozlu, D., & Benuğur, Ş. (2014). Çağdaş Sanatta Görsel ve Kavramsal Bir İmge Olarak Yazının Kullanımı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi*, 243.
- Kut, G., & Bayraktar, N. (2021). *Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri*. İstanbul: İmak Ofset Basım Yayın.
- Küçüköner, H. (tarih yok). Çağdaş Sanatta Eser-Mekan İlişkisi, Sanatta Yeterlilik Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim Anasanat Dalı.
- Laçınbay, K. (2021). *Plastik Sanatlar ve Psikoloji İçin Ortak Bir Buluşma Noktası: Sanat Motivasyonu*. Tarih Okulu Dergisi.
- Lynton, N. (1991). *Modern Sanatın Öyküsü*. (Çeviren: Cevat Çapan, Sadi Öziş). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- McGaw, J. (2008).) Complex Relationships between Détournement and Récupération in Melbourne's Street (Graffiti and Stencil) Art Scene. *Architectural Theory Review*, 13(2), 222.
- Memiş, E. (2002). *Eski Çağda Türkler*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Mutaf Büyükarman, Ö. H. (Mart 2019). 20. Yüzyılın Son Çeyreğinde Amerika'da Neo-Liberal Politikaların Sanatsal İçeriğe ve Temsil Biçimlerine Etkilerinde Gözlemlenen Grafik Öğeler. *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 220.

- Okat Özdem, Ö., & Geçit, E. (2013). Postmodern Sanat Akımları ve Reklamlara Yansımaları. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Süreli Elektronik Dergisi*, s. 146.
- Ötğün, C. (1995). Pop Sanat ve Andy Warhol. *İçel Yelken Dergisi*.
- Özbay, M. (2005). Bilim ve Kültür Aktarıcısı Olarak Yazı. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, 67-74.
- Pashayeva, A. (2018). *Sokak Sanatı ve Grafitinin Sanatsal Niteliği Hakkında Sanat Eğitimcilerinin Görüşleri, Yüksek Lisans Tezi*. Denizli: Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı Resim-İş Eğitimi Bilim Dalı.
- Pazarlıoğlu Bingöl, M., & Çevik, N. (2020). Çağdaş Sanatta Bir İfade Unsuru Olarak Kolaj Üzerine Bireysel Söylemler. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(36), 610.
- Peker, B. (2018). *Sanatta yaratıcı ego ve başkaldırı açısından jean- michel basquiat'ın post-grafiti resimleri üzerine bir inceleme*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Schmidt, K. (2007). "Göbekli Tepe", Türkiye'de Neolitik Dönem içinde, ed. Nezh Başgelen ve Mehmet Özdoğan. *Arkeoloji ve Sanat Yay.*, 115.
- Selvi, Y., & Koca, B. (2016). Banksy'yi Anlamak. *Art-e Sanat Dergisi*, 278-306.
- Serin, A. (2002). *Güzel Yazı Sanatı*. Sivas: MEB düzenlemesi ile Öz Emek Matbaa.
- Şahin, D. (2015). Dada'nın Fotoğraf Anlayışı. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, 89.
- Şahiner, R. (2009). Sanatta Yapıbozumu Stratejisi ve Derrida'cı Anlam Sökümü, *P Dergisi. Text Art (Yazı Sanat)*(21).
- Şakar, D. (2021). *Sokak Sanatında: İçerisi-Dışarı, Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Tanrıkulu, M. (2014). Türkiye coğrafyasında genel kültür, alt kültür ve mozaik kültür. *TÜCAUM VIII. Sempozyumu*, (s. 476). Ankara.
- Tansuğ, S. (1995). *Resim Sanatının Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Tez, Z. (2008). *Kâğıdın ve Matbaanın Kültürel Tarihi* (2 b.). İstanbul: Doruk Yayınları.
- Tosun, Ö. (2015). İlkel Benliğin Yakın Dönem Sanatında Bıraktığı İzlere Bir Örnek: Basquiat. *İdil Dergisi*, 44.
- Turan, F. (2011). *Ortaçağ ve Rönesans Sanatında Fresk Resminin Yeri ve Biçimsel Gelişimi, Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim Anasanat Dalı Resim Programı.
- Turani, A. (2007). *Dünya Sanat Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Tüysüz, G. E. (2011). *Kavramsal Sanatın Gelişimi, Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Heykel Anasanat Dalı.
- Uz, N. (2012). Sanatta Yeni Arayışlar ve Kinetik Heykel. 1047-1056. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*.
- Üzüm Tan, E. (2010). *Kentli gençlik ve sokak kültürüne sosyal antropolojik bir yaklaşım: grafiti ve sokak kültürü, Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Varol Ergen, E. (2015). Yeni ve Bağımsız Bir Sanat Deneyimi Olarak Pop Sürrealizm. *Art-Sanat Dergisi*, 175.
- Whitehead, J. L. (2004). Graffiti: The Use of the Familiar1. *Art Education*, 57(6), 25-32.
- Yalur, E. (2021). Sokaktaki Sanatın Grafik Tasarım Bağlamında İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, 214.
- Yardımcı, İ., & İrdelp, İ. V. (2013). Günümüz Çini Sanatında Sgraffito Tekniği ve Uygulamaları. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 139.

- Yasdıman Aktaşlıoğlu, Ő. (2022). Göbekli-tepe'den bugüne resim ve sembollerin gelişimi, dini ve toplumsal etkileri. *Yüksek Lisans Tezi*, 107. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı.
- Yıldız, N. (2000). *Eskiçağda Yazı Malzemeleri ve Kitabın OluŐumu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Yüksek, H. (2019). *Duvar Resimlerinin Kentsel Olası Nitel ve Estetik Etkileri (Sinop Kenti rneklemeŐi)*, *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: AltınbaŐ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- arkeolojikhaber.com. (2023, 06 01). Arkeolojik Haber. Arkeolojik Haber: <https://www.arkeolojikhaber.com/haber-stilus-7873/> adresinden alındı.
- bilgiustam.com. (2023). <https://www.bilgiustam.com/graffiti-nedir-nasil-ogrenilir-tarihcesi-turleri-nelerdir/> adresinden alındı.
- kulturportali.gov.tr. 10 15, 2023 tarihinde www.kulturportali.gov.tr/portal/paleolitik-cag-,2023 adresinden alındı.
- singulart.com. (2023). <https://www.singulart.com/en/blog/2020/05/14/lhooq-1919-marcel-duchamps-uncompromising-piece:https://www.singulart.com/en/blog/2020/05/14/lhooq-1919-marcel-duchamps-uncompromising-piece> adresinden alındı.
- stencilsablon.com.tr. 20 03, 2023 tarihinde <https://www.stencilsablon.com.tr/hazir-graffiti-sablonlari/> adresinden alındı.
- sozluk.gov.tr. (2022). <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı.
- sozluk.gov.tr. (2023). <https://sozluk.gov.tr> adresinden alındı.
- tarihlisanat.com. (2023). <https://www.tarihlisanat.com/tarih-oncesi-caglarda-sanat-html/> adresinden alındı.
- theartstory.org. (2023). <https://www.theartstory.org/movement/surrealism/> adresinden alındı.
- theartstory.org. (2023). <https://www.theartstory.org/artist/basquiat-jean-michel> adresinden alındı.
- wikipedia.org. (2023, 07 07). [wikipedia.org:https://tr.wikipedia.org/wiki/Antik_M%C4%B1s%C4%B1r](https://tr.wikipedia.org/wiki/Antik_M%C4%B1s%C4%B1r) adresinden alındı.
- wikipedia.org. (2023, 07 10). [Wikipedia.org.https://tr.wikipedia.org/wiki/Antik_M%C4%B1s%C4%B1r%27da_sanat](https://tr.wikipedia.org/wiki/Antik_M%C4%B1s%C4%B1r%27da_sanat) adresinden alındı.

GÖRSEL KAYNAKÇA

Görsel 1: Amasya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, "A Harfinin Gelişimi" Örneği, Şeyh Hamdullah Yazı Tarihi ve Hüsni Hat Müzesi, Amasya.

Görsel 2: Lascaux Mağarasından Kesit, Duvar Resmi, Montignac, Güney Fransa, <https://www.nkfu.com/lascaux-magarasi-hakkinda-bilgi/>, (Erişim Tarihi: 10.11.2023).

Görsel 3: Altamira Mağarasından Kesit, Duvar Resmi, Kuzey İspanya, <https://www.worldhistory.org/trans/tr/1-11600/altamira-magaras/>, (Erişim Tarihi: 10.11.2023).

Görsel 4: Les Trois Freres Mağarasından Kesit, Duvar Resmi, Fransa, <https://www.donsmaps.com/troisfreres.html>, (Erişim Tarihi: 24.12.2023).

Görsel 5: Antik Mısır Uygarlığı Hiyeroglif Yazı Örneği, Duvar Resmi, Mısır, <https://www.arthipo.com/artblog/sanat-tarihi/duvar-resmi-duvar-resimleri-freskler-uzerine-bir-makale.html>, (Erişim Tarihi: 15.06.2023)

Görsel 6: Hiyeroglif Yazı Sistemi, M.Ö. 3200, Kil Tablet, Eski Mısır, <https://www.wikitarih.com/hiyeroglif-resim-yazisi/>, (Erişim Tarihi: 20.06.2023).

Görsel 7: Mısır Hiyeroglifi, <https://listelist.com/antik-misirin-hiyeroglif-yazisi/>, (Erişim Tarihi: 20.06.2023).

Görsel 8: Çivi yazısı yazılmış bir kil tablet, <https://www.wikitarih.com/kil-tablet/>, (Erişim Tarihi: 25.06.2023)

Görsel 9: Uygarlığı Mari şehri Kraliyet Sarayı duvarı, Fresk, Suriye, https://www.wikiwand.com/en/Investiture_of_Zimri-Lim, (Erişim Tarihi: 03.04.2023).

Görsel 10: Babil Uygarlığı İştâr Kapısı, Pergamon Museum, Almanya, <https://www.smb.museum/en/museums-institutions/pergamonmuseum/collections-research/about-the-collections/>, (Erişim Tarihi: 06.04.2023).

Görsel 11: Pablo Picasso, Hazeranlı Natürmort (Still life with the caned chair), 1912, 29 x37 cm., İp İle Kenarlı Tuval Üzerine Muşamba Üzerine Yağlıboya, Picasso Müzesi, Paris, <https://www.papgift.com/kubizm-nedir-kubist-sanatcilar-ve-eserler/>, (Erişim Tarihi: 20.04.2023).

Görsel 12: Pablo Picasso, Ma Jolie, Tuval Üzerine Yağlıboya, 100 cm x 64,5 cm, Modern Sanat Müzesi, New York, <https://www.papgift.com/kubizm-nedir-kubist-sanatcilar-ve-eserler/>, (Erişim Tarihi: 21.09.2023).

Görsel 13: Filippo Tommaso Marinetti, Gece Yatağında Uzanan Genç Kadın Şiiri, Tipo baskı, 34,9 x 23,2 cm, 1919, <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/345670>, (Erişim Tarihi: 22.04.2023).

Görsel 14: Filippo Tommaso Marinetti, Marne'den Sonra Joffre Arabanın Ön Tarafını Ziyaret Etti, 1919, Rölyef Baskı, 26 x 23,2 cm, <https://www.brooklynmuseum.org/opencollection/objects/166055>, (Erişim Tarihi: 22.04.2023).

Görsel 15: Marcel Duchamp, L.H.O.O.Q. Bıyıklı Mona Lisa, Pencil, 19x12 cm, 1919, <https://www.singulart.com/en/blog/2020/05/14/lhooq-1919-marcel-duchamps-uncompromising-piece/>, (Erişim Tarihi: 01.05.2023).

Görsel 16: Marcel Duchamp, “Çeşme”, 1917, Porselen Pisuvar, 33x42x52 cm, <https://www.sanatinoykusu.com/marcel-duchamp/>, (Erişim Tarihi: 02.05.2023).

Görsel 17: Hannah Höch, “Cut with the Kitchen Knife Dada Through the Last Weimar Beer-Belly Cultural Epoch of Germany”, Kolaj, 1919, 1920, <https://smarthistory.org/hannah-hoch-cut-kitchen-knife-dada-weimar-beer-belly-germany/>, (Erişim Tarihi: 01.05.2023).

Görsel 18: Rene Magritte, “İmgelerin İhaneti”, 1929, 63,5 x 93,98 cm, <https://www.lacma.org/art/exhibition/magritte-and-contemporary-art-treachery-images>, (Erişim Tarihi: 05.05.2023).

Görsel 19: Wassily Kandinsky, “Composition 8”, 1923, 140x201 cm, New York, Solomon R. Guggenheim Müzesi, <https://www.wassilykandinsky.net/work-50.php>, (Erişim Tarihi: 10.05.2023).

Görsel 20: Andy Warhol, “Campbell's Soup Cans” 1962, Tuval Üzerine Metalik Emaye Boya İle Akrilik, 50,8x40,6 cm’lik 32 Tuval, <https://artshortlist.com/en/journal/article/campbell-soup-cans-by-andy-warhol>, (Erişim Tarihi: 17.05.2023).

Görsel 21: Joseph Kosuth, “Sıfır ve Değil” (Zero or Not), 1986, Leo Castelli Gallery, New York, <https://www.castelligallery.com/attachment/en/5ccc8899a5aa2c2f30864af2/Publication/5d0012872bab2c616802186e>, (Erişim Tarihi: 15.04.2023).

Görsel 22: George Maciunas, Fluxus Sokak Tiyatrosu Performansı, 1964, <https://medyaveiletisim.kulup.tau.edu.tr/performans-hareket-fluxus-akimi/>, (Erişim Tarihi: 20.07.2023).

Görsel 23: Tong Li, Düzlem/Hacim/Boyut, Video Art Örneği, 2022, <https://www.altiba9.com/artist-interviews/tong-li-design-graphic-typography-installation>, (Erişim Tarihi: 03.10.2023).

Görsel 24: Charles Atlas, Painting by Numbers, Video Art, 2011., <https://www.luhringaugustine.com/artists/charles-atlas#tab:slideshow;slide:7;enlarge:true>, (Erişim Tarihi: 10.10.2023).

Görsel 25: Kinetik Sanat Uygulama Örneği, Antonio Calvino, <https://dribbble.com/shots/22152842-ac-typo>, (Erişim Tarihi: 11.10.2023).

Görsel 26: Kinetik Sanat Uygulama Örneği, Nathaniel Shuman, <https://www.linearity.io/blog/kinetic-typography/>, (Erişim Tarihi 11.10.2023).

Görsel 27: Lisa Jevbratt, Every İp, Web Projesi, <https://manifold.press/pazar-sekmeleri-ag-sanati-net-art>, (Erişim Tarihi: 12.10.2023).

Görsel 28: Lee Quinones, “Stop the Bomb” (Bombayı Durdurun), 1979, Vagon Üzeri Grafiti, New York Metrosu, <https://www.nytimes.com/2014/05/14/nyregion/from-vandals-to-artists-time-rouses-more-appreciation-for-graffiti.html>, (Erişim Tarihi: 20.05.2023).

Görsel 29: Jean-Michel Basquiat, “Boy and Dog in a Johnnypump”, 1982, Duvar Üzerine Grafiti, 240x420 cm, <https://www.oggusto.com/sanat/sanatci/jean-michel-basquiat-hayati-eserleri-ve-bilinmeyenleri>, (Erişim Tarihi: 29.12.2023).

Görsel 30: Keith Haring, “Tuttomondo”, 1989, Duvar Üzerine Grafiti, San Antonio Kilisesi Duvarı, Pisa, İtalya, <https://www.haring.com!/art-work/111>, (Erişim Tarihi: 29.12.2023).

Görsel 31: Dondi White, Children of the Grave Part Three, 1980, Tren Vagonu Üzerine Grafiti, <https://graffiti-database.com/image/4749/Dondi%2520White/Children%2520of%2520the%2520Grave%25200Again%2520C%2520Part%25203>, (Erişim Tarihi: 29.12.2023).

Görsel 32: Tag (İmza) Grafiti Uygulama, Zemin Üzerine Graffiti, <https://cooltourspain.com/tag-graffiti/>, (Erişim Tarihi: 20.05.2023).

Görsel 33: “Spleen”, Throw-Up (Hızlı Grafiti) Uygulama, Duvar Üzerine Grafiti, https://en.wikipedia.org/wiki/Throw_up_%28graffiti%29#/media/File:Bubble_writing_graffiti.jpg, (Erişim Tarihi: 22.05.2023).

Görsel 34: Wild Style Uygulama, Duvar Üzerine Grafiti, <http://copernico.duckdns.org/~castioni-luca/index.html>, (Erişim Tarihi: 19.05.2023).

Görsel 35: Crack of Dawn, Semi Wild Style Uygulama, Duvar Üzerine Grafiti, Aarhus, Danimarka, <https://www.pressport.com/dk/news/files/semi-wildstyle-graffitimaleri-udf%C3%B8rt-af-crack-of-dawn-i-aarhus-33440>, (Erişim Tarihi: 19.05.2023).

Görsel 36: Simple Style Uygulama, Duvar Üzerine Grafiti, <https://tr.pinterest.com/pin/geser3a-sur-instagram-chrome-black-and-raw-walls-on-track-keeping-things-quick-and-simple-geser--168603579787656230/>, (Erişim Tarihi: 25.05.2023).

Görsel 37: Peeta, 3D Style Uygulama, Duvar Üzerine Grafiti, <https://www.archipanic.com/peeta-optical-mural/>, (Erişim Tarihi: 29.05.2023).

Görsel 38: Rukmini Reddy Sen, “Zentagle Duvar Resmi”, Free Style Uygulama, Duvar Üzerine Grafiti, <https://www.skillshare.com/en/classes/Freestyle-Graffiti-Creating-a-Zentangle-Wall-Painting-using-Spray-Paint/1166668898>, (12.10.2023).

Görsel 39: Block Style Uygulama, Duvar Üzerine Grafiti, <https://www.bilgiustam.com/graffiti-nedir-nasil-ogrenilir-tarihcesi-turleri-nelerdir/>, (Erişim Tarihi: 02.06.2023).

Görsel 40: Banksy, “Göçmen Aşevi”, 2018, Stencil Grafiti Uygulama, Duvar Üzerine Grafiti, Fransa, <https://www.oggusto.com/sanat/sanatci/banksy-hayati-eserleri-hakkinda-az-bilenenleri>, (Erişim Tarihi: 03.10.2023).

Görsel 41: Latrilania (Tuvalet Yazıları) Uygulama, Duvar Üzerine Grafiti, <https://ca.wikipedia.org/wiki/Letrin%C3%A0lia>, (Erişim Tarihi: 20.05.2023).

Görsel 42: Banksy, “Kırmızı Balonlu Kız”, 2002, Duvar Üzerine Grafiti, Londra, <https://vogue.com.tr/metropol/banksynin-kirmizi-balonlu-kiz-eseri-14-milyon-dolara-satildi>, (Erişim Tarihi: 07.10.2023).

Görsel 43: Banksy, “Tatil Enstantaneleri”, 2005, Duvar Üzerine Grafiti, Filistin, <https://onedio.com/haber/banksy-390732>, (Erişim Tarihi: 07.10.2023).

Görsel 44: Banksy, “Beytüllahim Kontrol Noktası”, 2005, Duvar Üzerine Grafiti, Filistin, <https://www.superhaber.tv/banksy-kimdir-eseri-neden-parcalandi-aktivist-ne-demek-banskyinin-fotografi-grafiti-nedir-haber-141439>, (Erişim Tarihi: 07.10.2023).

Görsel 45: Banksy, “Seasons Greetings” (Özel Gün Kutlamaları), 2018, Duvar Üzerine Grafiti, İngiltere, <https://arrestedmotion.com/2018/12/streets-banksy-seasons-greeting-port-talbot-wales/>, (Erişim Tarihi: 10.10.2023).

Görsel 46: Banksy, “Valentine’s Day” (Sevgililer Günü), 2020, Duvar Üzerine Grafiti, İngiltere, <https://www.bbc.com/news/uk-england-bristol-51500232>, (Erişim Tarihi: 10.10.2023).

Görsel 47: Banksy, “Girl with a Pierced Eardrum” (Delinmiş Kulak Zarlı Kız), 2014, Duvar Üzerine Grafiti, İngiltere, <https://www.independent.co.uk/arts-entertainment/art/news/new-banksy-girl-with-the-pierced-eardrum-mural-appears-in-bristol-9807434.html>, (Erişim Tarihi: 11.10.2023).

Görsel 48: Banksy, “Man with Dog” (Köpekli Adam), 2018, Duvar Üzerine Grafiti, Fransa, <https://banksyexplained.com/man-with-dog-june-2018/>, (Erişim Tarihi: 11.10.2023).

Görsel 49: Banksy, “Swing Girl” (Sallanan Kız), 2010, Duvar Üzerine Grafiti, Los Angeles, ABD, <https://printler.com/fi/poster/163618/>, (Erişim Tarihi: 11.10.2023).

Görsel 50: Banksy, “Swing Girl” (Sallanan Kız) adlı görselden detay, <https://banksyexplained.com/swing-girl-2010/>, (Erişim Tarihi: 11.10.2023).

Görsel 51: Banksy, “We’re All in the Same Boat (Hepimiz Aynı Teknedeyiz), Duvar Üzerine Grafiti, İngiltere, 2021, <https://scadconnector.com/2021/09/03/banksys-unremarkable-great-british-sprycation/>, (Erişim Tarihi: 12.10.2023).

Görsel 52: Banksy, “We’re All in the Same Boat” (Hepimiz Aynı Teknedeyiz) adlı görselden detay, <https://www.thejournal.ie/banksy-street-art-suffolk-norfolk-5522926-Aug2021/>, (Erişim Tarihi: 12.10.2023).

Görsel 53: Banksy, “Draw The Raised Bridge” (Yükselmiş Köprüyü Çizin), 2018, Duvar Üzerine Grafiti, Hull, İngiltere, <https://www.graffitistreet.com/banksys-latest-mural-draw-the-raised-bridge-questions-freedom-hull-2018/>, (Erişim Tarihi: 13.10.2023).

Görsel 54: Banksy, “Draw The Raised Bridge” (Yükselmiş Köprüyü Çizin) adlı görselden detay, <https://www.graffitistreet.com/banksys-latest-mural-draw-the-raised-bridge-questions-freedom-hull-2018/>, (Erişim Tarihi: 13.10.2023).

Görsel 55: Banksy, “One Nation Under CCTV” (CCTV Altında Bir Ulus), 2007, Duvar Üzerine Grafiti, İngiltere, <https://wordpress408240.wordpress.com/2017/04/07/banksy-one-nation-under-cctv/>, (Erişim Tarihi: 14.10.2023).

Görsel 56: Banksy, “One Nation Under CCTV” (CCTV Altında Bir Ulus), adlı görselden detay I, <https://banksymap.com/listing/one-nation-under-cctv/>, (Erişim Tarihi: 14.10.2023).

Görsel 57: Banksy, “One Nation Under CCTV” (CCTV Altında Bir Ulus), adlı görselden detay II, <https://secretgarden-5piaget5.blogspot.com/2008/04/one-nation-under-cctv-by-banksy.html>, (Erişim Tarihi: 14.10.2023).

Görsel 58: Banksy, Follow Your Dreams - Cancelled (Hayallerinizi Takip Edin - İptal Edildi), 2010, Duvar Üzerine Grafiti, ABD, <https://banksyexplained.com/follow-your-dreams-cancelled-2010/>, (Erişim Tarihi: 14.10.2023).

Görsel 59: Banksy, “Follow Your Dreams - Cancelled” (Hayallerinizi Takip Edin - İptal Edildi) adlı görselden detay, <https://www.walmart.com/ip/Follow-Your-Dreams-Banksy-Poster-24-x-36/30788565>, (Erişim Tarihi: 14.10.2023).

Görsel 60: Banksy, “I Love You” (Seni Seviyorum), 2010, Duvar Üzerine Grafiti, İngiltere, <https://banksyexplained.com/i-love-you-october-2010/>, (Erişim Tarihi: 15.10.2023).

Görsel 61: Banksy, “I Love You” (Seni Seviyorum) adlı görselden detay, https://banksy.newtfire.org/html/gallery_pages/graffiti/i_love_you.html, (15.10.2023).

Görsel 62: Banksy, “Graffiti Removal Hotline:...” (Grafiti Silme Hattı:...), 2006, Duvar Üzerine Grafiti, İngiltere, <https://www.widewalls.ch/murals/banksy-graffiti-hotline-boy>, (Erişim Tarihi: 15.10.2023).

Görsel 63: Banksy, “Graffiti Removal Hotline:...” (Grafiti Silme Hattı:...), adlı görselden detay, <https://www.flickr.com/photos/m1135/162884987/in/photostream/>, (Erişim Tarihi: 15.10.2023).

Görsel 64: Banksy, “No Ball Games” (Top Oyunlarına Hayır), 2009, Duvar Üzerine Grafiti, İngiltere, https://www.lemonde.fr/a-la-une/article/2013/08/05/a-tottenham-la-disparition-d-une-uvre-de-banksy-ravive-la-guerre-des-murs_3457401_3208.html, Erişim Tarihi: 20.10.2023).

Görsel 65: Banksy, “No Ball Games” (Top Oyunlarına Hayır) adlı görselden detay I, https://arrestedmotion.com/2009/09/streets-banksy-no-ball-games/3945354934_62bec444db_b/, (Erişim Tarihi: 20.10.2023).

Görsel 66: Banksy, “No Ball Games” (Top Oyunlarına Hayır) adlı görselden detay II, https://arrestedmotion.com/2009/09/streets-banksy-no-ball-games/3945349134_c821e89e2c_b/, (Erişim Tarihi: 20.10.2023).

Görsel 67: Banksy, “Ghetto For Life” (Yaşam İçin Getto), 2013, Duvar Üzerine Grafiti, ABD, <https://banksyexplained.com/ghetto-for-life-october-2013/>, (Erişim Tarihi: 20.10.2023).

Görsel 68: Banksy, “Ghetto For Life” (Yaşam İçin Getto) adlı eserden detay, <https://www.gallerymonkey.com/Ghetto-4-Life-Banksy-Art-Print>, (Erişim Tarihi: 20.10.2023).

Görsel 69: Banksy, “No Future” (Gelecek Yok), 2010, Duvar Üzerine Grafiti, Londra, <https://apictureofpolitics.wordpress.com/2012/03/08/no-future-mural-is-short-lived/>, (Erişim Tarihi: 20.10.2023).

Görsel 70: Banksy, “No Future” (Gelecek Yok) adlı eserden detay, <https://justposters.com.au/No-Future-Girl>, (Erişim Tarihi: 20.10.2023).

Görsel 71: Banksy, “Basquiat Murals Barbican Center” (Basquiat Duvar Resimleri Barbican Merkezi), 2010, Duvar Üzerine Grafiti, Londra, <https://londoncallingblog.net/2017/10/17/new-banksy-street-art-tribute-to-jean-michel-basquiat-at-the-barbican-center/>, (Erişim Tarihi: 22.10.2023).

Görsel 72: Banksy, “Forgive Us Our Trespassing” (İzinsiz Girişimizi Affedin), 2010, Duvar Üzerine Grafiti, Salt Lake City, Utah, ABD, <https://banksyexplained.com/forgive-us-our-trespassing-january-2010/>, (Erişim Tarihi: 22.10.2023).

Görsel 73: Banksy, “Forgive Us Our Trespassing” (İzinsiz Girişimizi Affedin) adlı eserden detay, <https://banksyexplained.com/forgive-us-our-trespassing-january-2010/>, (Erişim Tarihi, 22.10.2023).

Görsel 74: Banksy, “The Street Is In Play” (Sokak Oyunda), 2013, Duvar Üzerine Grafiti, New York, ABD, <https://arte.sky.it/news/libro-banksy-street-art>, (Erişim Tarihi: 25.10.2023).

Görsel 75: Banksy, “The Street Is In Play” (Sokak Oyunda) adlı eserden detay, <https://www.cntraveller.com/article/banksy-street-art-new-york>, (Erişim Tarihi: 25.10.2023).

Görsel 76: Banksy, “Mona Lisa Bazooka” (Mona Lisa Bazuka), 2007-2008, Duvar Üzerine Grafiti, İngiltere, https://www.reddit.com/r/ArtHistory/comments/lb8bsl/mona_lisa_bazooka_banksy/?rdt=54261, (Erişim Tarihi: 25.10.2023).

Görsel 77: Banksy, “Phone Tap” (Telefon Musluğu), 2011, Duvar Üzerine Grafiti, Londra, İngiltere, <https://banksyexplained.com/phone-tap-july-2011/>, (Erişim Tarihi: 27.10.2023).

Görsel 78: Banksy, “Phone Tap” (Telefon Musluğu) adlı eserden detay, <https://banksyexplained.com/phone-tap-july-2011/>, (Erişim Tarihi: 27.10.2023).